

EĞİTİM
yayınevi

AŞIRI TURİZM

EDITÖR
PROF. DR. ŞAFAK ÜNÜVAR
DR. ÖĞR. ÜYESİ GAMZE TEMİZEL

AŞIRI TURİZM

Editör

Prof. Dr. Şafak ÜNÜVAR

Dr. Öğr. Üyesi Gamze TEMİZEL

EĞİTİM
yayınevi

AŞIRI TURİZM

Editörler: Prof. Dr. Şafak Ünüvar, Dr. Öğr. Üyesi Gamze Temizel

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-8223-65-1

1. Baskı, Ekim 2022

Kütüphane Kimlik Kartı

AŞIRI TURİZM

Editörler: Prof. Dr. Şafak Ünüvar, Dr. Öğr. Üyesi Gamze Temizel

142 s., 165x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-8223-65-1

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mechanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok.
No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B,
Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Eğitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.
10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VII
1. BÖLÜM	
AŞIRI TURİZM KAVRAMI VE ETKİLERİ.....	11
Şafak ÜNÜVAR, Eren YALÇIN	
GİRİŞ.....	11
1. Aşırı Turizm Kavramı.....	12
2. Aşırı Turizmin Neden Olduğu Olumsuzluklar.....	13
SONUÇ.....	15
KAYNAKÇA.....	16
2. BÖLÜM	
AŞIRI TURİZMİN TURİSTLER ÜZERİNE ETKİLERİ.....	19
Olca ÖZİŞİK YAPICI	
GİRİŞ.....	19
1. Aşırı Turizmin Turistler Üzerine Etkileri.....	20
SONUÇ.....	22
KAYNAKÇA.....	25
3. BÖLÜM	
AŞIRI TURİZMİN İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ.....	27
Hatice SARI GÖK	
GİRİŞ.....	27
1. Aşırı Turizm.....	29
2. Kalabalık Algısı ve Turizm Fobisi.....	31
3. Aşırı Turizmin İşletmeler Üzerine Etkisi.....	33
3.1. Paylaşım Ekonomisi.....	34
3.2. Turizmde Sektöründe Paylaşım Ekonomisi Örnekleri.....	35
SONUÇ.....	36
KAYNAKÇA.....	38

4. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN YEREL HALK ÜZERİNE ETKİLERİ	41
Şeyda SARI YILDIRIM	
GİRİŞ.....	41
1. Aşırı Turizm	42
2. Aşırı Turizmin Negatif Yönleri ve Taşıma Kapasitesi	45
3. Aşırı Turizmin Yerel Halk Üzerine Etkileri	48
4. Aşırı Turizm ile ilgili Yapılan Araştırmalar	52
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	57

5. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE ETKİLERİ	61
Mete SEZGİN, Abdullah KÖSEOĞLU	
GİRİŞ.....	61
1. Turizm ve Yerel Yönetimler.....	63
2. Aşırı Turizm ve Yerel Yönetimler	65
2.1. Aşırı Turizm ve Altyapı Sorunları	66
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	69

6. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN ÇEVREYE ETKİLERİ.....	71
Betül KORKMAZ ORHAN	
GİRİŞ.....	71
1. Aşırı Turizm ve Çevre İlişkisi	72
1.1. Aşırı Turizm ve Sürdürülebilirlik.....	72
1.2. Aşırı Turizm ve Taşıma Kapasitesi	73
2. Aşırı Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri	75
2.1. Turizm İşletmelerinden Kaynaklanan Çevresel Etkiler	75
2.2. Turist Hareketlerinden Kaynaklanan Çevresel Etkiler	77
3. Aşırı Turizmin Çevresel Etkilerine Yönelik Çözüm Önerileri.....	79
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	82

7. BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA AŞIRI TURİZM 85

Fatih VAROL, Hasan Suat AKSU

GİRİŞ.....	85
1. Modern Anlamda Aşırı Turizm Olgusunun Ortaya Çıkışı.....	86
1.1. Kültürel Miras Alanları Üzerinde Aşırı Turizmin Başlıca Nedenleri	86
2. UNESCO, Dünya Miras Alanları ve Aşırı Turizm	90
3. Aşırı Turizm Faaliyetlerinin Kültürel Miras Alanları Üzerindeki Etkisi... 93	
3.1. Tac Mahal	93
3.2. Machu Picchu.....	94
3.3. Venedik	94
4. Dünya Miras Alanlarında Aşırı Turizm Faaliyetleri için Çözümler	95
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	99

8. BÖLÜM

AŞIRI TURİZME ÇÖZÜM ÖNERİLERİ KAPSAMINDA SORUMLU TURİZM.. 103

Ali KURNAZ

GİRİŞ.....	103
1. Sorumlu Turizm Kavramı.....	105
2. Sorumlu Turizmin Boyutları	107
2.1. Çevresel Sorumluluk	107
2.2. Ekonomik Sorumluluk	108
2.3. Sosyo-Kültürel Sorumluluk.....	110
3. Sorumlu Turizm Eksenli Turizm Türleri.....	111
4. Sorumlu Turizm Kapsamında Aşırı Turizme Getirilen Çözüm Önerileri	114
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	118

9. BÖLÜM

AŞIRI TURİZME DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER..... 123

Gamze TEMİZEL

GİRİŞ.....	123
1. Aşırı Turizmin Destinasyonlar Üzerindeki Etkileri.....	127
2. Aşırı Turizme Maruz Kalan Destinasyonlara Dünyadan Örnekler	130
3. Aşırı Turizme Maruz Kalan Destinasyonlara Türkiye'den Örnekler ...	134
SONUÇ	138
KAYNAKÇA.....	139

ÖNSÖZ

Günümüzde turizmde birçok kesim tarafından ele alınan ve tartışılan konulardan birisi de aşırı turizm (overtourism) kavramıdır. Bir destinasyona çok fazla ziyaretçinin aynı zamanda gelmesi anlamına gelen bu durum devamında turizme taraf olan olmayan tüm kesimler üzerinde çok sayıda olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların giderilmesi için özellikle başta yönetim olmak üzere her kesime büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Çalışmada aşırı turizm konusu değerli yazarlarımız tarafından hem teorik çerçevede hem de aşırı turizmin yaratmış olduğu olumsuzlarının giderilmesi için yapılan uygulamalar çerçevesinde çok yönlü ele alınmıştır. Değerli bölüm yazarlarımıza verdikleri emek için teşekkür eder kitabımızın tüm paydaşlara ve okuyucularımıza faydalı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Şafak ÜNÜVAR
Dr. Öğr. Üyesi Gamze TEMİZEL

EDİTÖRLER

Şafak Ünüvar, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde Prof. Dr. olarak görev yapmaktadır. Reklam ve Tanıtım alanında doktora, Turizm ve Otelcilik alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırma alanları turizm işletmeciliği, turizm pazarlaması, turizm sosyolojisi ve turizm psikolojisi üzerine yoğunlaşmaktadır.

Gamze Temizel, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Pazarlama alanında doktora ve Turizm İşletmeciliği alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırmaları turizm işletmeciliği, turizm pazarlaması, alternatif turizm ve örgütsel davranış alanlarına yoğunlaşmaktadır.

KATKI SAĞLAYANLAR

Mete Sezgin, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği bölümünde Prof. Dr. olarak görev yapmaktadır. Pazarlama alanında doktora, Turizm ve Otelcilik alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırma alanları turizm işletmeciliği ve turizm pazarlaması üzerine yoğunlaşmaktadır.

Fatih Varol, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi bölümünde Doç. Dr. olarak görev yapmaktadır. Turizm İşletmeciliği alanında doktora ve İktisat alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırmaları kültürel miras, rekreasyon yönetimi ve dijital pazarlama alanlarına yoğunlaşmaktadır.

Hatice Sarı Gök, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu, Seyahat Turizm ve Eğlence Hizmetleri bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Turizm İşletmeciliği alanında doktora, Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği Öğretmenliği alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırma alanları toplum temelli turizm, destinasyon yönetimi, turizm pazarlaması, turizm çeşitleri, gastronomi konularını içermektedir.

Şeyda Sarı Yıldırım, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. İngiliz Dili Eğitimi ve Turizm İşletmeciliği alanlarında doktora, İngiliz Dili Eğitimi alanında lisans derecesine sahiptir.

Olca Özişik Yapıcı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri bölümünde Öğr. Gör. Dr. olarak görev yapmaktadır. Turizm İşletmeciliği doktora ve lisans derecesine sahiptir. Araştırmaları akıllı turizm, alternatif turizm ve yavaş şehirler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Betül Korkmaz Orhan, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği bölümünde Arş. Gör. Dr. olarak görev yapmaktadır. Turizm işletmeciliği alanında lisans, yüksek lisans ve doktora derecesine sahiptir. Araştırmaları turizm ve otel işletmeciliği, yönetim ve organizasyon, örgütsel davranış, örgütsel psikoloji, bilgi ve iletişim teknolojileri alanlarına yoğunlaşmaktadır.

Abdullah Köseoğlu, KTO Karatay Üniversitesi, Ticaret ve Sanayi Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri programında Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Turizm İşletmeciliği alanında doktora eğitimine devam etmektedir. Konaklama İşletmeciliği alanında lisans derecesine sahiptir. Araştırma alanları turizm pazarlaması, rekreasyon yönetimi, dijitalleşme ve kültürel miras alanlarına yoğunlaşmaktadır.

Ali Kurnaz, Turizm işletmeciliği alanında lisans derecesine sahip olup Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında doktora yapmaktadır. Araştırmaları turizm işletmeciliği alanında yoğunlaşmaktadır.

Eren Yalçın, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Gastronomi ve Mutfak Sanatları alanında lisans ve yüksek lisans derecesi bulunmakta olup aynı alanda doktora eğitimine devam etmektedir. Coğrafi işaretleme, menü ve beslenme alışkanlıkları alanlarında çalışmaktadır.

Hasan Suat Aksu, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi bölümünde Arş. Gör. olarak görev yapmaktadır. Rekreasyon Yönetimi alanında lisans ve yüksek lisans derecesine sahip olup Rekreasyon Yönetimi Anabilim dalında doktora yapmaktadır. Araştırmaları rekreasyonel fiziksel aktivite, egzersiz, wellness ve açık alan rekreasyon faaliyetleri alanlarına yöneliktir.

1. BÖLÜM

AŞIRI TURİZM KAVRAMI VE ETKİLERİ

Şafak ÜNÜVAR*, Eren YALÇIN**

GİRİŞ

Turizm, gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeler tarafından da önem verilen bir sektördür. Turistik destinasyonların ziyaret edilmesi ile destinasyonda yaşayan bölge halkının istihdamının artış göstermesi, turizm sektörünün ön planda yer almasını sağlamıştır. Turistler için keyif almak amacı taşıyan turizm sektörü, çalışanlar ve ürün tedariki sağlayan paydaşlar için ekonomik gelir kaynağıdır (Butler ve Dodds, 2022).

Bölgeyi ziyaret eden turistler tarafından yapılan harcamalar, bölge halkı ve destinasyonda yer alan işletmeler tarafından olumlu karşılanırken destinasyonun yerel ve özgün değerlerine yönelik olumsuzlukların oluşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca turistlerin yoğun olarak bölgeyi ziyaret etmesi sonucunda ortaya çıkan kontrolsüz talep, bölgenin özelliklerini ve yerel halkı etkileyerek aşırı turizm kavramını ortaya çıkarmıştır (Milano vd., 2018; Capocchi vd., 2019).

Aşırı turizm, İngilizce overtourism kavramından Türkçe'ye çevrilmiştir. 19. yüzyıldan günümüze ulaşan, destinasyonun turistler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmesi sonucunda sosyal, ekonomik ve çevresel olarak ortaya çıkan olumsuzlukların etkilerini ifade eden bir kavramdır (Goodwin, 2017; Boháč ve Drápela, 2022; Linnes vd., 2022; www.europarl.europa.eu). Doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkileri bulunan aşırı turizm, aynı zamanda turizm

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid ID 0000-0001-9177-8704.

** Araş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid ID 0000-0002-9927-1972. Kaynak Göster: Ünüvar, Ş. & Yalçın, E. (2022). Aşırı Turizm Kavramı ve Etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 11-17). Eğitim Yayınevi.

fobisi olarak da ifade edilmektedir (Koens vd., 2018; Boháč ve Drápela, 2022). Öte yandan turizm talebinin nasıl yönetildiği ve turizmin taşıma kapasitesi ile ilişkilendirilmektedir (Dodds ve Butler, 2019).

Bu bölümde, aşırı turizm kavramı ile neden olduğu olumsuzluklara değinilmiştir.

1. Aşırı Turizm Kavramı

Turizm sektörü, önemli bir istihdam aracı olmasına rağmen çeşitli sosyal ve kültürel olumsuzluklara neden olabilmektedir (Duyar ve Bayram, 2019). Bölgeyi ziyaret eden turist sayısının bölgenin taşıyabileceğinden çok daha fazla olması ve bölgenin kontrolsüz yönetilmesi ile aşırı turizm kavramı ortaya çıkmaktadır (www.e-unwto.org). Aşırı turizm, destinasyonun ya da o bölgede yaşayan bireylerin hayat kalitesini de etkilemektedir (Duyar ve Bayram, 2019). Aşırı turizm, belirli bir destinasyonda yer alan turistler ya da o bölgede yaşayan bireyler için olumsuz etkiye neden olabilmektedir (Dodds ve Butler, 2019).

Mihalic (2020) tarafından yapılmış olan çalışmada ise, aşırı turizm kavramının 1960'lı yıllardan itibaren tartışılmaya başlandığı ve Dünya Turizm Örgütü tarafından "ciddi bir durum" olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda çok yönlü ve karmaşık olduğu da ifade edilmektedir. Turizm destinasyonlarında çok sayıda ziyaretçinin bulunması, taşıma kapasitesine yönelik endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve "aşırı turizm" kavramı ortaya çıkmıştır (Phi, 2020; Wall, 2020).

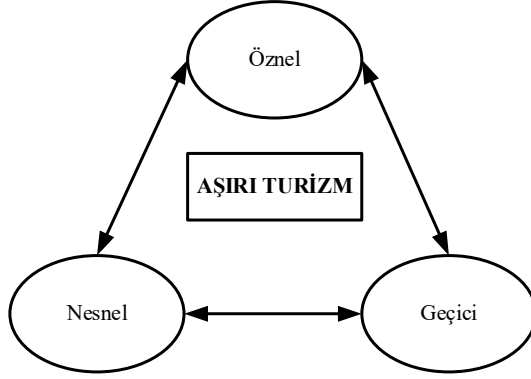
Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından aşırı turizm kavramı, "fiziksel, ekonomik ve sosyokültürel çevreye zarar vermeden ve kabul edilemez bir azalmaya neden olmadan aynı anda bir turistik yeri ziyaret edebilecek maksimum insan sayısı" olarak tanımlanırken Cambridge Dictionary'de ise aşırı turizm kavramı; "Bir yeri çok fazla insanın tatil için ziyaret etmesi, o yerin bozulması ve orada yaşayanların yaşamının zorlaşması durumu" olarak ifade edilmektedir (www.unwto.org; dictionary.cambridge.org).

Ölçüsüz turizm olarak da ifade edilen aşırı turizm kavramı, bölgenin çok fazla sayıda ziyaretçi tarafından ziyaret edilmesi ile turistik deneyimin azalması olarak da ifade edilmektedir (Duyar ve Bayram, 2019; Çolak vd., 2020; Goodwin, 2021).

BM Dünya Turizm Örgütü tarafından "fiziksel, ekonomik ve sosyal çevreye zarar vermeden bir turistik yeri aynı anda ziyaret edebilecek maksimum insan sayısı" olarak tanımlanan turizmin taşıma kapasitesi ise turizmin herhangi bir olumsuzluğa neden olmadan sürdürülmesi amacıyla geliştirilmiştir (Stanchev, 2018).

Aşırı turizm, farklı destinasyonları etkileyen dünya çapında bir sorundur (Pechlaner vd., 2019; Séraphin vd., 2020). Aşırı turizmin neden olduğu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için kısa vadeli çözümler ya da stratejiler

ifade edilse de uzun vadeli çözümlerin uygulanabilir olması için aşırı turizmin nedenlerinin bilinmesi oldukça önemlidir (Milano vd., 2018; Milano vd., 2019; Dodds ve Butler, 2019a). Aşırı turizmin üç boyutu Şekil 1’de ifade edilmektedir.

Şekil 1. Aşırı Turizm Kavramının Üç Boyutu (Boháč ve Drápela, 2022).

Turizm sektörünün büyümesi durdurulmadan bu durumun yönetilmesi için gerekli politikalar gerekmektedir (Duyar ve Bayram, 2019; Çolak vd., 2020). Ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel boyutu bulunan çok boyutlu bir sektör olması nedeniyle ziyaretçilerin ve bölgede yaşayan bireylerin dikkate alınarak turizm sektörüne yön verilmesi gerekmektedir (Koens vd., 2018; Duyar ve Bayram, 2019).

2. Aşırı Turizmin Neden Olduğu Olumsuzluklar

Aşırı turizm sonucunda, destinasyonu ziyaret eden turistlerin yönetilememektedir. Bu duruma bağlı olarak doğal ve sosyal unsurlar zarar görebilmektedir. Bu nedenle çözüm unsurlarının destinasyona özgü olması gerekmektedir (Duyar ve Bayram, 2019).

Aşırı turizm sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar, aşağıda yer almaktadır (Gössling vd., 2020). Bunlar;

- Turist deneyiminin verimsiz hale gelmesi,
- Yerel kültürün bozulması,
- Alt yapı sorunları,
- Doğanın tahrip edilmesi,
- Sosyal sorunlar,
- Satın alma gücünün azalmasıdır.

Aşırı turizmin olumsuz yönleri değerlendirildiğinde, alternatif rotaların belirlenerek bunların tercih edilmesi, yerel halkın desteklenmesi amacıyla

yerel halkın hizmet sunduğu işletmelerin tercih edilmesi ve karbon ayak izinin azaltılması ile mümkün olabilmektedir (Boháč ve Drápela, 2022).

Aşırı turizm, sınırlı kaynakların kullanımının yanı sıra çevresel ve o bölgede yaşayan insanlar için de olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Vagena, 2021). Aşırı turizm, turizm karşıtı oluşumlara ve turizm fobisine neden olabilmektedir (S  raphin vd., 2019).

Öte yandan destinasyonunun ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmesi, yerel halkın maddi gelir elde etmesini kolaylaştırmış olsa da bölgeye doğal ve tarihi unsurların tahrip edilmesini ya da bunların yok olmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle bölgenin korunması amacıyla sürdürülebilir bir nitelikte yönetilmesi oldukça önemlidir (Boháč ve Dr pela, 2022).

Destinasyonlar için c  z  m yolu olarak bazı öneriler sunulmaktadır (Hardy ve Beeton, 2001; Agyeiwaah, 2020). Bunlar;

- Kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapılmalı,
- Destinasyon içerisinde yer alan ve destinasyon doğrudan ya da dolaylı etkisi bulunan tüm paydaşların görüşleri alınmalı,
- Destinasyonu ziyaret eden turistler bilgilendirilerek ziyaretçi sayısı sınırlandırılmalı,
- Arz ve fiyat dengesinin sağlanabilmesi amacıyla fiyatlandırma uygun hale getirilmeli,
- Bölgenin turizm faaliyetleri denetlenerek kontrol altına alınmalıdır.
- Bölgenin korunarak turizmin gelişmesi için stratejik planlamalar yapılmalıdır.

Aşırı turizmin, turizm paydaşları ve yerel halk üzerindeki olumsuz etkileri incelendiğinde ise (Koens vd., 2018; Duyar ve Bayram, 2019);

- Trafikte ve toplu taşımada aşırı kalabalık,
- Ses kirliliği,
- Yerel halkın hayatını sürdürmekte zorlanması,
- Güvenliđe yönelik tehlikeler,
- Konaklamanın zorlaşmasıdır.

Turizmden kaynaklanan olumlu c  vresel etkiler arasında, doğal ve yapılı alanların oluşturulması, korunması ve desteklenmesi, peyzajın korunması, doğaya yeniden yatırılacak gelirlerin üretimi ve c  vresel müdahaleler, restorasyon ve c  vre müdahaleleri sayılabilir (Linnes vd., 2022).

SONUÇ

Turizm talebinin ve arzının doğru bir şekilde planlanması ve mevcut kaynakların korunması ile aşırı turizm sorunlarının ortadan kaldırılabileceği ifade edilmektedir (Phi, 2020).

Destinasyonlarda aşırı turizmin önlenmesine yönelik çözüm önerileri aşağıda yer almaktadır (An vd., 2008; Stanchev, 2018). Bunlar;

- Destinasyonun ziyaretçi sınırlarının belirlenmesi,
- Ziyaretçilerin destinasyonda farklı noktalarda yer alması,
- Destinasyon içerisinde farklı seçenekli rotaların belirlenmesi,
- Arz ve talep ilişkisinin doğru değerlendirilerek fiyatlandırma politikalarının oluşturulması,
- Sosyo-ekonomik kalkınma ve çevre koruma arasındaki uyum ile sürdürülebilir kalkınma sağlanmalıdır
- Turistler tarafından ziyaret edilmeyen ya da arka planda kalan destinasyonlar ön plana çıkarılmalıdır.

Ayrıca destinasyonlarda farklı alternatiflerin sunulması, yerel halk tarafından hizmetin sunulduğu işletmelerden alışveriş yapılması aşırı turizme yönelik çözüm önerileri olarak sıralanabilmektedir (Boháč ve Drápela, 2022). Öte yandan bölge halkı ile sürdürülebilir bir anlayışla hareket edilerek bütünleştirici bir politika uygulanabilir (Brendehaug vd., 2017; Perkumienė ve Pranskūnienė, 2019).

KAYNAKÇA

- Agyeiwaah, E. (2020). Over-tourism and sustainable consumption of resources through sharing: the role of government. *International Journal of Tourism Cities*, 6(1), 99-116.
- An, N. T., Phung, N. K., & Chau, T. B. (2008). Integrated Coastal Zone Management in Vietnam: Pattern and Perspectives. *Journal of Water Resources and Environmental Engineering*, 23, 297-304.
- Boháč, A., & Drápela, E. (2022). Overtourism Hotspots: Both a Threat and Opportunity for Rural Tourism. *European Countryside*, 14(1), 157-179.
- Brendehaug, E., Aall, C., & Dodds, R. (2017). Environmental policy integration as a strategy for sustainable tourism planning: issues in implementation. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(9), 1257-1274.
- Butler, R. W., & Dodds, R. (2022). Overcoming overtourism: a review of failure. *Tourism Review*, 77(1), 35-53.
- Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M., & Amaduzzi, A. (2019). Overtourism: A literature review to assess implications and future perspectives. *Sustainability*, 11(12), 3303.
- Çolak, O., Kiper, V. O., & Batman, O. (2020). Ölçüsüz turizme (Over-Tourism) dair kavramsal bir yaklaşım. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12(23), 609-621.
- Dodds, R., & Butler, R. (2019). The phenomena of overtourism: A review. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 519-528.
- Dodds, R., & Butler, R. (Eds.). (2019a). *Overtourism: Issues, realities and solutions (Vol. 1)*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Duyar, M., & Bayram, M. (2019). Overtourism and tourismphobia: Evolution of host and tourism relationship. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 347-362.
- Goodwin, H. (2017). The challenge of overtourism. *Responsible Tourism Partnership*, 4, 1-19.
- Goodwin, H. (2019). Overtourism: Causes, symptoms and treatment. *Tourismus Wissen—quarterly*, 16, 110-114.
- Goodwin, H. (2021). City destinations, overtourism and governance. *International Journal of Tourism Cities*, 7(4), 916-921.
- Gössling, S., McCabe, S., & Chen, N. C. (2020). A socio-psychological conceptualisation of overtourism. *Annals of Tourism Research*, 84, 102976.
- Hardy, A. L., & Beeton, R. J. (2001). Sustainable tourism or maintainable tourism: Managing resources for more than average outcomes. *Journal of Sustainable Tourism*, 9(3), 168-192.
- <https://dictionary.cambridge.org/> Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420070> Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184\(-SUM01\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184(-SUM01)_EN.pdf) Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- <https://www.unwto.org/> Erişim Tarihi: 15.09.2022.
- Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384.
- Linnes, C., Agrusa, J., Ronzoni, G., & Lema, J. (2022). What tourists want, a sustainable paradise. *Tourism and Hospitality*, 3(1), 164-183.
- Mihalic, T. (2020). Conceptualising overtourism: a sustainability approach. *Annals of Tourism Research*, 84, 103025.
- Milano, C., Cheer, J. M., & Novelli, M. (Eds.). (2019). *Overtourism: Excesses, Discontents and Measures in Travel And Tourism*. Cabi.
- Milano, C., Novelli, M., & Cheer, J. M. (2018). Overtourism and degrowth: A social movements perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1857-1875.
- Pechlaner, H., Innerhofer, E., & Erschbamer, G. (Eds.). (2019). *Overtourism: Tourism Management and Solutions*. Routledge.

- Perkumienė, D., & Pranskūnienė, R. (2019). Overtourism: Between the right to travel and residents' rights. *Sustainability*, 11(7), 2138.
- Phi, G. T. (2020). Framing overtourism: A critical news media analysis. *Current issues in Tourism*, 23(17), 2093-2097.
- Séraphin, H., Gladkikh, T., & Thanh, T. V. (Eds.). (2020). *Overtourism: Causes, Implications and Solutions*. Springer Nature.
- Séraphin, H., Zaman, M., Olver, S., Bourliataux-Lajoie, S., & Dosquet, F. (2019). Destination branding and overtourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 38(1), 1-4.
- Stanchev, R. (2018). The most affected European destinations by over-tourism. <https://dspace.uib.es/xmlui/handle/11201/148140>
- Vagena, A. (2021). OVERTOURISM: Definition and Impact. *Academia Letters*, Article 1207. <https://doi.org/10.20935/AL1207>.
- Wall, G. (2020). From carrying capacity to overtourism: a perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 212-215

2. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN TURİSTLER ÜZERİNE ETKİLERİ

Olca ÖZİŞİK YAPICI*

GİRİŞ

Turizm ülkelere ekonomik olarak kazanç sağlamaktadır. Dünya Turizm Örgütü tarafından açıklanan verilere göre 2021 yılında uluslararası seyahat sayısı 421 milyon civarında iken kişi başı harcama miktarı ise 1500 dolar seviyesindedir (www.unwto.org). Turizmin ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal, kültürel ve toplumsal olarak etkilerini de dikkate almak gerekmektedir. Turistik destinasyonların taşıma kapasiteleri bu noktada önem arz etmektedir. Taşıma kapasitesinin aşılması durumunda farklı sorunlar meydana gelebilmekte, turizmin olumsuz etkileri söz konusu olmaktadır. Turistik taşıma kapasitesinin aşılması durumunda aşırı turizm ortaya çıkmaktadır.

2016 yılı itibari ile alan yazına giren aşırı turizm, turizm sektöründe yer alan paydaşlar tarafından bir takım tepkiler ortaya konulduğunda önemli hale gelmiştir (Bozkurt ve Eren, 2020). Turistik destinasyonlar aşırı turizmin sıklıkla görüldüğü alanlar olarak tanımlanırken hem yerel halk hem de turistler destinasyonun kullanıcıları konumundadır (Koens vd., 2018). Dolayısı ile turizmin gelişmesi, talebin yüksek olması, destinasyonda yaşanan yoğunluk aşırı turizm kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Aşırı turizm de turizmin oluşturduğu baskıya tepki olarak ortaya çıkan toplumsal hoşnutsuzluk olarak tanımlanmıştır (Bilgiçli ve Yıldırğan, 2022, s. 569). Alan yazında aşırı turizm kavramına ilişkin pek çok

* Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksekokulu, Orcid ID 0000-0002-5197-5313. Kaynak Göster: Özişik Yapıcı, O. (2022). Aşırı turizmin turistler üzerine etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 19-26). Eğitim Yayınevi.

tanımlama bulunmaktadır. Aşırı turizm destinasyonun markalaşmasına ilişkin yanlış stratejilerin uygulandığı (Seraphin vd., 2018), yerel halkın yaşam kalitesini ve turistin deneyimini olumsuz etkileyen (Koens vd., 2018), aşırı sayıdaki turistlerin toplum üzerinde oluşturduğu baskı (Sünnetçioğlu vd., 2021) olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka tanıma göre aşırı turizm, turistik destinasyonlarda taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması olarak ifade edilmektedir (Walmsley, 2017: 2). Turistik destinasyonun taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması durumunda turistler, yerel halk, destinasyon, yerel yönetim gibi turizmi paydaşlarında bir takım sorunlar meydana gelebilmektedir. Destinasyonlarda turistik açıdan gelişmelerin düzenli şekilde sağlanabilmesi için turizm alanları araştırılmalı ve değerlendirilmelidir, ardından yatırım potansiyeli tespit edilmelidir (Maingi, 2019, s. 536). Planlamalar yapılmadan bir destinasyon turistik olarak hizmet vermeye başladığında ve taşıma kapasitesi aşıldığında aşırı turizm meydana gelmekte, hizmet kalitesi düşmekte, ziyaretçilerde memnuniyetsizlik, yerel halkın yaşam kalitesinde azalma gibi bazı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Çalık, 2014; Zhang vd., 2017; Erdemir, 2018, s. 14).

1. Aşırı Turizmin Turistler Üzerine Etkileri

Destinasyonlarda taşıma kapasitesinin aşımı sonrasında ortaya çıkan aşırı turizmden etkilenen taraflardan birisi de turistler olarak karşımıza çıkmaktadır. UNTWO (2018) tarafından aşırı turizmin turist deneyimini olumsuz olarak etkilediği belirtilmiştir. Aşırı turizm aynı zamanda yerel halkı olumsuz etkilediğinde yerel halk ile turist arasında çatışmalar çıkabilmekte ve turistlerde memnuniyetsizlik meydana gelebilmektedir (Bauchon ve Rauscher, 2019). Aşırı turizm ile karşılaşan destinasyonlarda yerel halk ile turistler arasında çatışma meydana gelmektedir (Peeters, vd. 2018, s. 22).

Turistler ziyaret, tatil vb. amaçlarla gittikleri destinasyonlarda turist-fobi ile karşılaşabilmektedirler. Turist-fobi, turistlerin yerel halk tarafından kirlenme, tehdit unsuru görülmesi ve turistlerin reddedilmesi davranışı olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2022, s. 302). Turistlerin istenmemesi kavramı ise alan yazında trexit olarak tanımlanmaktadır (Seraphin vd., 2018). 2017 yılında Barcelona'da turizm ve turistlerin istenmemesi konusunda tepkiler ortaya çıkarak turizm korkusu ortaya çıkmıştır (Bal, 2018). Aşırı turizm sonucu ev kiralarının artış göstermesi, çevre kirliliği, yaşam kalitesinin düşmesi gibi nedenlerden dolayı yerel halk turistleri istememektedir (Peter, 2017).

Aşırı turizm sonucu turistler sadece yerel halk ile değil aynı zamanda turist-turist arasında da olumsuzluklar yaşanmakta ve turist deneyimleri memnuniyetsiz

sonuçlanabilmektedir. Destinasyonda meydana gelen turist yoğunluğu sebebi ile toplu taşımalarda, müze ve ören yerlerini ziyaret esnasında beklemek, kalabalık nedeni ile rahatça fotoğraf çekimi yapamamak gibi nedenlerden dolayı turistler olumsuz deneyimler yaşayabilmektedir (Aylan ve Aylan, 2020, s. 412).

İnanır ve Ongun (2019) tarafından Yeşilova Salda Gölü üzerine yapılan araştırmada aşırı turizmden kaynaklı olarak taşıma kapasitesi aşılmış, çevre problemleri, alt yapı ve üst yapı problemleri, aşırı reklam ve tanıtıma bağlı olarak algılanan hizmet kalitesinin turistler tarafından yetersiz olarak düşünülmesi olumsuz turist deneyimini ortaya koyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karahan ve Öztürk (2021) tarafından Covid-19 sonrası aşırı turizm konusunda yapılan haberlerin analizinde en sık tekrar edilen konu kalabalık olarak belirlenmiştir. İkinci en önemli konu ise yerel halk tarafından turistlere karşı gösterilen olumsuz davranışlar şeklinde belirtilmiştir. Yapılan çalışmada görülmektedir ki aşırı turizmin gerçekleştiği destinasyonlarda turistler yerel halk tarafından olumsuz deneyimlerle maruz bırakılmaktadır.

Yazıcıoğlu, vd. (2020) tarafından Salda Gölü'nde aşırı turizm konusunda Tripadvisor yorumları üzerine yapılmış çalışması sonucunda turistlerin fiziksel olanakları yetersiz bulunduğu, güvenlik ve hizmet eksikliği olduğu, ulaşım sıkıntısının söz konusu olduğu ve çevre düzenlemesi konusunda yetersizliklerle karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Aşırı turizmin olumsuz sonuçları konusunda özellikle Avrupa'da tepkiler meydana gelmiştir. Turistlere karşı pankartlar açılması, dövizler ile protestolar gerçekleştirilmesi, afişler asılması ve duvar yazıları yazılması gibi tutum ve davranışlar meydana gelmiştir (Aylan ve Aylan, 2020). Avrupa ülkelerinde yaygın olarak görülen tepkiler özellikle İspanya ve İtalya'da turistin istenmemesi şeklinde gerçekleşmektedir (Seraphin, vd., 2018).

Hawai'de pandemi ile birlikte özellikle karantina kurallarına uymayan turistlerin yerel halk tarafından istenmediğine ilişkin tepkiler ortaya çıkmıştır. Destinasyona girişte kendini karantinaya almayan turistler biletleri iade edilerek geri gönderilmiştir (<https://www.ntv.com.tr>).

Venedik'te yerli halk turistlere karşı tepkilerde bulunarak, şehrin otele dönüşmesini istemediğine ilişkin aşırı turizme olan tepkiyi ortaya koymuştur. Venedik'te günlük ziyaretçi sayısının yüksek olması nedeni ile yerel halkta aidiyet duygusunda azalma, otopark sorunu, çevre kirliliği, kiraların artış göstermesi gibi nedenlerden ötürü aşırı turizme tepkiler ortaya çıkmıştır (Serapin vd., 2018). Yerel yönetimler aşırı turizmin önüne geçebilmek adına bir takım önlemler almıştır. Turistlerin Venedik'e giriş yapmaları esnasında ücretler alınmakta, şehir düzenini

korumaya yönelik kuralların konulması ve bu kuralları ihlal eden turistlere para cezalarının uygulanması şeklinde uygulamalar bulunmaktadır (TRT Haber, 2019).

Aşırı turizme maruz kalan şehirler arasında Barcelona, Dubrovnik, Granada, Hong Kong, Madrid, Malta, Rio de Janeiro, Lizbon, Venedik, Berlin, Kaliforniya yer almaktadır (Colomb ve Novy, 2016; Yazıcıoğlu vd., 2020). Aşırı turizm sorunu ile sadece bilindik destinasyonlarda değil aynı zamanda küçük destinasyonlarda turizmin plansız şekilde büyümesi sonucu olarak da karşılaşılmakta ve turist tecrübelerinin kalitesinde azalma meydana gelmektedir (Çam ve Çelik, 2022, s. 73). Destinasyonların sahip olduğu imkânlarla erişilebilirlik azalmakta, hizmet kalitesinde düşüşler meydana gelmektedir (Dodds ve Butler, 2019). Turistler açısından değerlendirildiğinde aşırı turizm önemli bir sorun olarak görülmektedir. Aşırı turizmden kaynaklanan nedenlerden ötürü turistler psikolojik ve sosyolojik sorunlarla karşılaşabilmektedir. Turistlerin rahatsızlık duymasına sebebiyet veren durumların yetkililer tarafından kontrol altına alınması ve yaptırımların uygulanması turizme ve turist ile olan ilişkilere katkı sağlayacaktır (Çam ve Çelik, 2022, s. 74).

Yu ve Egger (2021) tarafından aşırı turizme maruz kalan destinasyonlarda turist deneyimini inceleyen araştırma gerçekleştirmişlerdir. Turistler aşırı turizmin olduğu destinasyonlarda can güvenliği konusunda tedirginlik yaşamakta, hizmet kalitesi azalmakta ve bekleme süresinin uzun olması nedeniyle memnuniyetsizlik yaşamaktadır. Li, Zhang, Nian ve Zhang (2017) tarafından turistlerin kalabalık algısı ve turist deneyimi arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılan çalışmada kalabalık algısının turist deneyimi üzerinde olumsuz yönlü etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Araştırma sonucuna göre kalabalığın olduğu destinasyonlarda turist deneyiminin olumsuz olarak etkilendiği ifade edilebilir. Moon ve Han (2019) tarafından yapılan çalışmada kalabalığın turistlerin destinasyona ve deneyimlerine ilişkin algılarını etkileyebileceği ifade edilmiştir. Kılıçarslan ve Caber (2018) tarafından yapılan çalışmada hem Türk hem de İngiliz ziyaretçilerin kalabalık algılarının memnuniyetlerini olumsuz olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Aşırı turizm post modern dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmalardan görülmektedir ki aşırı turizm sadece büyük turistik destinasyonlarda değil aynı zamanda küçük turistik destinasyonlarda da görülmektedir. Aşırı turizmin olumsuz etkilerini yerel halk, yerel yönetim, destinasyon ve turist tarafından olmak üzere pek çok farklı boyutta değerlendirmek mümkündür. Aşırı turizmin olumsuz etkilerine maruz kalmama konusunda tüm paydaşların birlikte hareket etmesi, destinasyonun ve turizmin geleceği konusunda birlikte karar alınması gerekliliği bilinen bir gerçektir.

Aşırı turizmin etkilerini değerlendirmek gerekirse çevresel açıdan bakıldığında çevre kirliliği, alt yapı, görsel kirlilik, tıkanıklık, çevresel hasar, aşırı nüfus yoğunluğu olmak üzere alt boyutlara; ekonomik olarak enflasyon, turizme ekonomik olarak bağlılık, alt yapı maliyeti, ulaşılabilirlik, destinasyon imajı şeklinde alt boyutlara; sosyo-kültürel olarak ise alt yapının bozulması, yerleşim bölgelerinin turistleşmesi, yerel halkın marjinalleşmesi, düşmanlık, suç, rekreasyonel alanların değişmesi, kültürel kimlik kaybı şeklinde alt boyutları bulunmaktadır (TRAN, 2018, s. 38-40).

Turistler açısından aşırı turizmin etkileri değerlendirildiğinde çevre kirliliği ile karşılaşan turist hayal kırıklığı yaşayabilecek ve destinasyonu bir daha tercih etmediği gibi çevre kirliliği konusunda da bilgi paylaşımında bulunacaktır. Destinasyonda sürekli olarak havalimanı, kurvaziye limanlar, oteller gibi yeni mekânların inşa edilmesi destinasyonun doğal ve kültürel özelliğini kaybetmesine neden olmasının yanında turist için görülmeye değer mekânların kalmadığı düşüncesine sebebiyet verebilir ve turistlerin beklentisini karşılamayabilir. Destinasyonun sahip olduğu doğal ve tarihi alanlara zarar verilmesi ile birlikte turist deneyimi olumsuz etkilenecektir. Aşırı nüfus yoğunluğunun yaşanması hizmetlere olan ulaşım aksaklıkları yaşanmasına sebebiyet verebilir ve turist deneyimi olumsuz yönde etkilenebilir.

Aşırı turizmin ekonomik etkileri turistler açısından değerlendirildiğinde aşırı kalabalık nedeni ile tesislere ve alt yapı imkânlarına ulaşımın azalması bazı turistik faaliyetlerin azalmasına, günlük faaliyetlerin yapılamamasına engel oluşturacağından turistlerin memnuniyetsiz ayrılacağı sorununu ortaya çıkarabilir. Turistlerin farkındalığının artırılarak destinasyon imajının olumlu yönde gelişiminin sağlanması diğer turistler açısından olumlu etki sağlayabilir.

Aşırı turizmin turisti olumsuz olarak en çok etkilediği boyut sosyo-kültürel açıdan olabilir. Özellikle yerel halkın turiste karşı düşmanlık beslemesi yerel halk ile turist arasında çatışmaları meydana getirebilmektedir. Bu durum turist deneyimini olumsuz yönde etkilemekte ve turizm hareketinin yönünü belirleyebilmektedir. Sosyal ve psikolojik olarak olumsuz durumlarla karşılaşan turist, söz konusu destinasyonu bir daha tercih etmeyeceği gibi destinasyonun reklamını da olumsuz yönde gerçekleştirebilecektir. Aşırı turizmden kaynakla ortaya çıkan bir diğer sosyo-kültürel sorun ise suç oranlarının artış göstermesi olarak belirtilebilir. Suç oranlarının artış göstermesi turistlerin can güvenliği konusunda sorun yaşayabileceğini, destinasyona güvenemeyeceğini konusunda algı oluşumuna sebep olabilir. Turist kendisini güvende hissetmediği destinasyonu bir daha tercih edemeyebilir. Sosyo-kültürel açıdan bir diğer sorun ise kültürel kimlik kaybı olarak belirtilebilir. Turist

destinasyonda kültürel geleneklerin, değerlerin ve ahlaki standartların azaldığını gördüğünde hayal kırıklığına uğrayabilir.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi aşırı turizm ile baş edebilmek adına bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler; destinasyonlarda mevsimden kaynaklanan bir yoğunluk söz konusu ise turizmi farklı zaman dilimlerine yayarak ziyaretçilerin farklı zamanlarda gelmesini sağlayacak stratejiler geliştirilebilir. Özellikle kalabalık olan merkezlerde turistlerin farklı tesislere yönlendirilmesi, ziyaretçilerin farklı bölgelere yönlendirilmesi bir alandaki yoğunluğun önüne geçilmesini sağlayabilir. Özellikle destinasyonlardaki konaklama arzına yönelik yapılacak düzenlemeler aşırı turizmin önüne geçebilecektir (TRAN, 2018, s. 254-255). Aşırı turizmin turistler üzerine pek çok olumsuz etkilerinin olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Turizm çevresinde bulunan bütün paydaşların turizmden en iyi faydayı sağlayabilmeleri adına gerekli düzenlemelerin yapılması hem turistlerin hem yerel halkın hem de turizmin geleceği açısından oldukça önemlidir. Özellikle turizm deneyimini oldukça iyi düzeyde sağlamış ve destinasyondan memnun ayrılmış bir turist yapacağı ağızdan ağıza reklam çalışması kuşkusuz en güvenilir ve faydalı reklam olacaktır. Destinasyonların doğal ve kültürel yapısı bozulmadan, yerel halkın yaşam kalitesi düşmeden ve turistlerin tatil deneyiminin kalitesi azalmadan önce gerekli düzenlemelerin yapılması turizmin geleceği açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aylan, S. & Aylan, F. K. (2020). Sosyal medyada “overtourism” etiketi ile yapılan paylaşımların incelenmesi: twitter örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Special Issue (4)*: 411-422.
- Bal, A. B. (2018). Tourism-Phobia Spreading Across Europe. *Daily Sabah*. 02.07.2022 tarihinde <https://www.dailysabah.com/op-ed/2018/09/22/tourism-phobia-spreading-across-europe/adresinden-alinmistir>.
- Bilgiçli, İ. & Yıldırğan, R. (2022). Aşırı turizm ve turizm karşıtlığı üzerine bir değerlendirme: Çeşme örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(48), 566-586.
- Bouchon, F. & Rauscher, M. (2019). Cities and tourism, a love and hate story; towards a conceptual framework for urban overtourism management. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 582-593.
- Bozkurt, İ. & Eren, D. (2020). Aşırı turizm sorunsalı: Kapadokya bölgesi'ne yönelik bir çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3090-3107.
- Colomb, C. & Novy, J. (2016). *Protest and resistance in the tourist city*. Routledge, London.
- Çalık, A. Ö. (2014). Turistik merkezlerin sosyal taşıma kapasitesi: Beypazarı örneği. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi*, Ankara.
- Çam, O. & Çelik, C. (2022). Aşırı turizm kapsamında turistlere yönelik olumsuz ifadeler, yapılan eylemler ve bunların turizme yansımalarının değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 66-84.
- Dodds, R. & Butler, R. (2019). *Overtourism: Issues, Realities and Solutions*. De Gruyter, Berlin
- Erdemir, B. (2018). Sürdürülebilir turizm kapsamında destinasyonların fiziksel ve psikolojik taşıma kapasitesi analizi: Pamukkale hierapolis ören yeri örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir.
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf), Erişim Tarihi: 06.07.2022.
- <https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/hawaii-adasi-karantinaya-girmeyen-turistigerigonderiyor,UFBFfVHkaPMQSZfjV4xg/pvN1iZIH7Eym5mtwiLwEQA> Erişim Tarihi: 03.08.2022
- İnanır, A. & Ongun, U. (2019). Yeşilova Salda'yı ziyaret eden turistlerin deneyimlerinin incelenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1028-1041.
- Karahan, S. & Öztürk, Y. (2021). Covid-19 salgını sonrası aşırı turizm: Uluslararası destinasyonlarla ilgili e-haberlerin içerik analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(46-1). UTK 2021 Özel Sayısı: 1371-1384.
- Kılıçarslan, D., & Caber, M. (2018). The impacts of perceived crowding, and atmospherics on visitor satisfaction at cultural heritage sites: a comparison of turkish and british visitors to Topkapı Palace, Istanbul. *Journal of Tourism and Services* 9(17). <https://doi.org/10.29036/jots.v9i17.25>
- Koens, K., Postma, A. & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding The Impact Of Tourism In A City Context. *Sustainability*, 10 (12).
- Li L, Zhang, J., Nian, S. & Zhang, H. (2017). Tourists' perceptions of crowding, attractiveness, and satisfaction: a second-order structural model. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22:12, 1250-1260, DOI: 10.1080/10941665.2017.1391305
- Maingi, S. W. (2019). Sustainable tourism certification, local governance and management in dealing with overtourism in East Africa. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 11(5), 532-551.
- Moon, H. & Han, H. (2019) Tourist experience quality and loyalty to an island destination: the moderating impact of destination image. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36:1, 43-59, DOI: 10.1080/10548408.2018.1494083

- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. & Postma, A. (2018). Research for TRAN Committee - Overtourism: Impact and possible policy responses, european parliament. Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels, Belgium,
- Peter, L. (2017). Tourists go home: Leftists resist Spain's influx. BBC. 21.07.2022 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-europe-40826257/> adresinden alınmıştır.
- Seraphin, H., Sheeran, P. & Pilato, M. (2018). Over-Tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374–376.
- Sünnetçioğlu, S., Mercan, O. Ş., Özkök, F & Sünnetçioğlu, A. (2021). Overtourism perception in the islands: The case of Bozcaada and Gökçeada. *İN Anais Brasileiros de Estudos Turísticos*, (11), 1-13, doi: 10.34019/2238-2925.2021.v11.32304
- TRAN. (2018). Research for TRAN Committee - Overtourism: impact and possible policy responses. 21.07.2022 tarihinde [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU\(2018\)629184_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/629184/IPOL_STU(2018)629184_EN.pdf) adresinden alındı.
- TRT Haber (2019). Venedik Daha Fazla Turist İstemiyor. TRT Haber. Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/venedik-daha-fazla-turist-istemiyor-413743.html>, Erişim Tarihi: 08.08.2022
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2018). Overtourism? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions. 20 Temmuz 2022 tarihinde www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284420070 sayfasından erişilmiştir.
- Walmsley, A. (2017). Overtourism and underemployment: A Modern Labour Market Dilemma, *Responsible Tourism in Destinations 13 – Tackling Overtourism – Local Responses*, 29-30 September 2017 – Hannersholt, Reykjavik, Iceland, 1-15.
- World Tourism Organization (2022). www.unwto.org erişim Tarihi: 20.07.2022.
- Yazıcıoğlu, İ., Alphan, E. & Onur, M. (2020). Aşırı turizm kapsamında tripadvisor yorumları üzerine nitel bir inceleme: Salda gölü örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy, Special Issue(4)*, 505-522.
- Yıldız, E. Ö. (2022). Aşırı turizmde yerel halk-ziyaretçi etkileşimi, Foça örneği. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(47):293-315.
- Yu, J., & Egger, R. (2021). Tourist Experiences at overcrowded attractions: A text analytics approach. *In Information and Communication Technologies in Tourism 2021* (pp. 231-243). Springer, Cham.
- Zhang, Y., Li, X. R. & Su, Q. (2017). Does spatial layout matter to theme park tourism carrying capacity?. *Tourism Management*, 61, 82-95.

3. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİ

Hatice SARI GÖK*

GİRİŞ

Ulaşım araçlarındaki gelişmeler, insanların seyahat etmelerini daha kolay ve hızlı hale getirirken turizm endüstrisinin gelişmesine de uygun zemin hazırlamıştır (Gül ve Shipman, 2021, s. 995). Ayrıca, ulaşım (charter seferleri, düşük maliyetli havayolları, Uber, Bla Bla car vb.) ve konaklama imkanlarındaki (Airbnb, Couchsursing vb.) alternatif seçenekler de seyahat maliyetini düşürerek turizm faaliyetlerinin daha geniş kitlelere yayılmasında etkili olmuştur. Turizmin geniş kitlelere yayılması ile birlikte popüler destinasyonlara gelen turist sayısının artması, yükselen maliyetler, yerel enflasyon gibi baskılar turizm anlayışının sorgulanmasına ve önemli kamuoyu tartışmalarının oluşmasına neden olmuştur (UNWTO, 2017). Aşırı turizm, bazı destinasyonlarda kitlesel turizm hareketlerinin büyümesinden ve turizm doyumunun oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Barcelona, Madrid, Granada, Dubrovnik, Venedik, Malta, Hong Kong, Rio de Janeiro, Lizbon, Paris, Berlin, San Cristóbal de las Casas ve Kaliforniya gibi destinasyonlar aşırı turizm durumu ile karşı karşıya olan destinasyonlardır (Yazıcıoğlu, Alphan ve Onur, 2020, s. 506). Sadece şehirler değil aynı zamanda tarihi ve kültürel yerler ile doğal güzellikler de aşırı turizme maruz kalmaktadır. Örnek vermek gerekirse Petra Antik Kenti, Louvre Müzesi, Yasak Şehir/Pekin, Colezyum, Prag Kalesi, Brooklyn Köprüsü, Diocletian Sarayı vb. destinasyonlar

* Dr. Öğretim Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yalvaç Meslek Yüksekokulu, Orcid ID 0000-0003-0949-2593. Kaynak Göster: Sarı Gök, H. (2022). Aşırı turizmin işletmeler üzerine etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 27-40). Eğitim Yayınevi

taşıma kapasitesinin üzerinde turistin ziyaret etmesi nedeniyle zarar görmektedir. Her yıl çok sayıda turist ziyaret ettiği Niagara Şelalesi, Everest Dağı, Antilop Kanyonu, Lofoten Adaları, Rainbow Dağı, Pamukkale Travertenleri, Shek O Plajı, Swan Nehri, Maya Körfezi, Krka Milli Parkı gibi doğal güzellik merkezleri de aşırı turizme maruz kalan yerlerdir (Aylan ve Aylan, 2020, s. 602). Bu merkezlerin ziyaretçi sayısının artması nedeniyle doğal dokularının zarar görmesi nedeniyle sürdürülebilirliği tehlike altına girmektedir.

Popüler destinasyonlarda yaşanan aşırı turizmin nedenleri arasında, uluslararası turizm hareketliliğinin sürekli olarak büyümesi, havayolu seyahat maliyetinin ekonomikleşmesi, kişisel ve finansal özgürlüğe sahip yaşlı nüfusun artması, insan ömrünün uzaması, Çin ve Hindistan gibi kalabalık nüfuslu ülkelerde tatile çıkma isteği olan orta sınıfın büyümesi ve dijitalleşme ile uluslararası şirketlerden turistik ürün alımının kolaylaşması yer almaktadır (Erschbamer vd., 2018). Uluslararası seyahat hacminin büyümesinde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de etkili olmuştur. Bazı destinasyonlar sosyal medya araçları aracılığı ile çekiciliklerini, turistik ürün ve hizmetlerini milyonlarca kişiye ulaştırmaktadırlar (Peeters vd., 2018, s. 108). Ayrıca geleneksel konaklama birimlerinin dışında günübirlik konaklama imkanı sunan çevrimiçi arz kaynakları (Airbnb, HomeAway vb.) da mevcut ilgiyi gerçek talebe dönüştürmektedir (Genç, 2020, s. 30).

Aşırı turizm sadece destinasyonların kapasitelerinin çevresel sınırlarını aşması değil, aynı zamanda turistleri ağırlayan toplumlardaki yerel halk ile turistler arasındaki çatışmalar ile de ilgilidir. Bu çatışmalar destinasyonda artık turistlerin istenmemesine sebebiyet vermekte ve yerel halk tarafından geniş çaplı protestolara neden olabilmektedir (Karahana ve Öztürk, 2020, s. 193).

2016 yılı sonu ve 2017 başlarında öncelikle Venedik/İtalya ve Barcelona/İspanya'da taşıma kapasitesinin üstüne çıkan turizm hareketliliğine karşı yerel halk ve farklı gruplar tarafından çeşitli tepkiler gösterilmeye başlanmıştır. Barselona ve Venedik'ten sonra Machu Picchu/Peru, Roma/İtalya, Reykjavik/İzlanda, Dubrovnik/Hırvatistan, New York/Amerika Birleşik Devletleri, Havana/Küba, Amsterdam/Hollanda, Prag/Çekya, Santorini/Yunanistan, Boracay/Filipinler ve Cozumel/Meksika vb. destinasyonlarda yerel halk hem sözlü hem de fiili eylemler şeklinde tepkiler göstermişlerdir. Duvarlara spreylen boyalar ile turistleri istemediklerinin belirten (Evine dön turist/tourist go home) yazılar yazılması, tur otobüslerine çeşitli saldırılar yapılması örnek verilebilir (Kurnaz ve İpar, 2020, s. 41). Aşırı turizm, turizm destinasyonlarının gelişim sürecini kötü etkilemekte ve destinasyon için olumsuz bir intiba oluşmasına neden olmaktadır. Buradan hareketle çalışma kapsamında aşırı turizm, aşırı turizmin nedenleri, kalabalık olgusu, turizm fobisi, paylaşım ekonomisi ve aşırı turizmin işletmeler

üzerine olan etkisi incelenmiş olup çalışmanın alan yazına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1. Aşırı Turizm

Turizm alan yazınında aşırı turizm “overtourism” ve “to much tourism” kavramlarına karşılık gelmekte olup literatüre 2016 yılında girmiş ve 2017 yılı ve sonrasında insanların dikkatini çekmiştir. Goodwin’e göre (2017, s. 1) aşırı turizm; “yerel halkın veya ziyaretçilerin destinasyonda büyük bir artış gösterdiği ve bu durumda bölgedeki yaşam kalitesinin ve turizm deneyiminin kötüye gitmesi durumu” olarak tanımlamış ve odak noktasını etki/destinasyon olarak almıştır. Aşırı turizm; turistik alanlarda belli bir zamanda turizmin etkisinin fiziksel, sosyal, ekonomik, ekolojik, psikolojik ve/veya politik kapasite eşiklerinin aşıldığı durumları ifade etmektedir. Bir başka tanıma göre ise aşırı turizm; yerel halkın düzenini bozarak gelen ziyaretçiye karşı nefret ve kin duygularının oluşmasına neden olan turizm hareketini ifade etmektedir (Çam ve Çelik, 2022, s. 67). Aşırı turizm kelimesi, temel olarak aynı destinasyonda (şehir veya ülke) belirli bir turizm alanını aynı anda ziyaret eden birçok ziyaretçiyi açıklamak için kullanılması destinasyondaki kişi kalabalığını açıklamakla birlikte aslında kıyı boyunca birçok otelin yer alması, destinasyonun aşırı kalabalık olması, çevredeki çöpler ile turizm kaynaklarını aşırı ve yanlış kullanımı ile destinasyona “çok fazla etki” durumunu ortaya koymaktadır. İspanya ve Malta bu duruma örnek verilebilir (Seraphin vd., 2018).

Dünya Turizm Örgütü’nün (WTO) 2018 yılında yayınladığı rapora göre aşırı turizm için dört ana faktör belirlenmiştir. Bu faktörler aşırı turizme ve bunların nasıl gelişebileceğine bağlıdır. Birinci faktör, bir destinasyonun fiziki altyapısı ve çekiciliklerinin daha fazla turist talebine neden olmasıdır. Destinasyona yönelik talebin artması trafik sıkışıklığına, aşırı kalabalığa, mevsimsellik gibi sorunlara neden olabilmektedir. İkinci faktör, aşırı turizme neden olan yoğun kalabalığın tüm destinasyona değil de destinasyondaki bazı odak noktalarında gerçekleşebilir. Bu kapsamda bir doğal güzellik alanı, bir müze, bir anıt gibi noktalarda gerçekleştiği görülmektedir. Bu alanlarda aşırı turizmin destinasyona olumsuz etkilere neden olmadan gerekli önlemler alınmalıdır. Üçüncü faktör; toplu taşıma, hastaneler, haberleşme sistemleri, alt yapı gibi hizmetlerin yerel halk ile birlikte turistler tarafından da kullanılması nedeniyle yerel halkın kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmesidir. Son faktör ise, turizm yönetimini iyileştirmek için teknolojik gelişmelerden yeterince yararlanılmamasıdır (Kurnaz ve İpar, 2020, s. 41). Bu faktörlerin ele alınması ve destinasyon turizm yönetiminin yerel halk ve turistlerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanması yapılmalıdır.

Aşırı turizm cazibe merkezlerinden ve bireysel alanlardan şehirlere, plajlara ve tüm ülkeye kadar bir destinasyonun tüm seviyelerinde belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Aşırı turizmin bu etkileri mevsimsellik nedeniyle gününbirlik ziyaretçi ve turist sayısındaki artışa neden olan bazı etkinlikler ile ziyaretçi baskısını arttırmaktadır. Aşırı turizm nedeniyle yaşanan zorluklar; yerel sakinler, gününbirlikçiler, turistler, yerel işletmeler, destinasyon pazarlama örgütleri veya çok uluslu işletmeler gibi paydaşların bu konudaki görüşleri değişmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyine göre turizmde aşırı kalabalık ile başa çıkabilmek için belli başlı 5 ana strateji şu şekilde sıralanabilir (Aylan ve Aylan, 2020, s. 589);

- Ziyaretçileri Zamana Uygun Şekilde Yaymak; Birçok destinasyon; belli sezonlarda, haftanın bazı günlerinde, günün belli saatlerinde ziyaretçi sayılarında yaşanan artış nedeniyle kalabalıklaşma yaşanmaktadır. Benzer şekilde destinasyondaki ünlü etkinlikler, festivallerde de benzer durumlar yaşanmaktadır. Destinasyonlarda ziyaretçi sayılarında yaşanan dengesizlikleri “düzeltmek” için yeni strateji ve taktikler geliştirilmelidir. Böylece yerel halk ve turizm işletmelerinin turizm sektörünün ekonomik getirilerinden yararlanmaya devam etmesi sağlanabilir. Bu stratejiye örnek vermek gerekirse, Machu Picchu Antik Şehri’nde/Peru ve Paris şehrindeki Eyfel Kulesi’nde ziyaretçiler için zamanlı biletleme uygulaması yapılmaktadır.
- Ziyaretçileri Bölgelere Ayırmak: Ziyaretçileri coğrafi olarak destinasyona yayararak konaklama hizmeti sunan işletmeler başta olmak üzere, diğer turizm işletmelerinin de ekonomik olarak dengeli bir şekilde yararlanmasını sağlamak destinasyonun belli yerlerindeki kalabalıklığı ve sıkışıklığı önleyebilir. Bu stratejiye örnek olarak; Machu Picchu ören yeri Peru hükümeti tarafından belirlenen rotalar çerçevesinde günün belirli saatlerinde ziyaret edilmesi planlanmıştır.
- Arz ve Talebi Dengelemek İçin Fiyatlandırmayı İyi Ayarlamak: Turistik ürün fiyatlandırması arz ile talebi uyumlu bir hale getirmek için kullanılacak etkili yollardan biri olabilir. Yalnız destinasyonu ziyaret etmenin maliyetini arttırmak, ziyaretçi sayısında sınırlandırsa da gelir düzeyi yüksek turist sayısını artırması ve yerli turistlerin kendi ülkelerindeki destinasyonları ziyaret etme isteklerini arttırabileceği için uygulamadan önce dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. 2017 yılında Amsterdam belediyesi konaklama vergisini yükseltmiş ve böylece şehir merkezindeki otel ve hostellerde kalma maliyetleri artmıştır. Bu şekilde şehre gelen düşük ve orta sınıf turistlerin gelmesi engellenmiştir.

- Konaklama Arzının düzenlenmesi: Destinasyondaki turizm talebini ve yoğunluğunu yönetmenin bir diğer yoluda destinasyondaki otellerin yatak kapasitesini ve kısa süreli kiralamalara sınırlamalar getirerek turizm konaklama arzı üzerinde doğrudan kontrol sağlamaktır. Bu stratejiye örnek vermek gerekirse, İtalya'nın Venedik şehrinde tarihi merkezde yeni konaklama işletmelerinin açılması yasaklanmıştır. New York şehrinde 30 günden az süre ile ev kiralanması yasaklanmıştır. AirBnB gibi platformlar ile evlerini kiraya verdiği tespit edilen ev sahiplerine dava açılmaktadır.
- Erişimi Sınırlandırma: Destinasyondaki aşırı kalabalıklaşma kritik bir seviyeyi aştığı durumlarda, yukarıda sayılan stratejiler kalabalıklaşmayı azaltmak veya sona erdirmek için yeterli olmayabilir. Bu durumda destinasyondaki bazı etkinlikler sınırlandırılabilir gibi yeri geldiğinde tamamen yasaklanabilir. Bu stratejiye; Hyar Adası'nda (Hırvatistan) sarhoş ve kaba turistlere para cezası kesme uygulaması ve Çin hükümeti tarafından destinasyonda çevreyi rahatsız edici ve kültürel mirasa zarar verici davranışlar sergileyen turistlerin kara listeye alınması ve seyahat kısıtı getirilmesi örnek verilebilir.
- Destinasyon Sosyal Medya Yönetiminin Yapılması: Son yıllarda pazarlama alanındaki en önemli çalışmalardan biri sosyal medya ile pazarlama destinasyonların özellikle de yeni destinasyonların kısa bir sürede tanınması ve kalabalık bir ziyaretçi akınına uğramasına neden olabilmektedir. Bu sebeple destinasyon yönetim organizasyonlarının sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanması ve yönlendirmesi gerekmektedir.

2. Kalabalık Algısı ve Turizm Fobisi

Kalabalık algısı, “belirli bir fiziksel çevredeki insan yoğunluğu ile ilgili bireyin öznel değerlendirmesi” (Shelby ve Heberlein, 1984, s. 440) olarak açıklanabilir. Kalabalık algısı; “insan kalabalığı” ve “mekan kalabalığı” olarak ikiye ayrılmaktadır. İnsan kalabalığı (human-crowding); bir ortamda aşırı yoğunlukta insanın yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda bireylerin kendilerini sınırlandırılmış hissetmesine neden olmaktadır. Mekan kalabalığı (spatial crowding) ise; mekanın yoğunluğundan kaynaklanan ve bireylerin fiziksel hareketlerinin kısıtlanması olarak açıklanabilir (Li, Kim ve Lee, 2009). Yoğunluk ile kalabalık farklı anlamlar ifade etmektedir. Yoğunluk; bir alanın kısıtlı olması iken, kalabalık ise o sınırlı alanı kısıtlayıcı boyutlarının birey tarafından algılanmasıdır. Kalabalık algısının oluşmasında yoğunluğun yanı sıra farklı değişkenler de rol oynayabilir (Lee ve Graefe, 2003). İnsan kalabalığının yüksek olması kişisel mahremiyeti tehdit edebilmektedir. Bu gibi benzer durumlarda turistlerin memnuniyetsizliğine neden

olmaktadır. Sadece kalabalık değil diğer turistlerin toplum içindeki uygunsuz davranışları da olumsuz kalabalık algısının oluşmasında etkili olabilmektedir. Buna karşılık önceki turistik deneyimler, destinasyondaki diğer turistlerle etkileşim, kültürel benzerlikler ve doğu kültürlerine olan ilgi ise kalabalık algısının azalmasında etkili olabilmektedir (Neuts ve Nijkamp, 2012). Kalabalık algısı ile insanlar güvendiği ve tanıdığı markaları tercih etme, risk almama, alışveriş süresini kısaltma, çevredeki diğer tüketiciler ve çalışanlar ile sosyal etkileşimlerini azaltma ve alışveriş planlarını değiştirme gibi davranışlar gösterebilirler (Lee ve Graefe, 2003).

Turist fobisi/turizm fobisi (touristphobia/tourismphobia) ilk olarak İspanya medyasında öne çıkan bir kavramdır. Turist fobisi kavramı, ilk kez 2008 yılında Katalan antropolog Manuel Delgado “El País” gazetesinde “Turistofobia” başlıklı bir makalede yer almıştır. Yazar makalesinde, Barselona’daki turizmin daha önce görüşmemiş bir hızla büyümesinin şehrin sosyal dokusu üzerine bir tehdit oluşturacağını, halk tabanının turizmi reddetmesine ve bu durumun turistlere yönelik itiraz, güvensizlik ve saygısızlığa neden olacağına dikkat çekmeye çalışmıştır (Milano, 2017). Kitle turizm ile turist sayının artışı aşırı turizm kavramı gelişmiş ve aşırı turizm ile turizm fobisi kavramı ilişkilendirilmiştir. Turizm fobisi kavramının aşırı turizmin bir sonucu olarak doğduğu ve geliştiği söylenebilir.

Aşırı turizm çoğunlukla turist şehirlerde yaşanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşırı turizme yönelik protestoların yaşandığı üç Avrupa şehrinde (Barselona, Venedik, Dubrovnik) turizm fobisi de yaşanmaktadır. Ağırlıklı olarak temel şikayetler kentsel dönüşüm ve turistleştirme arasında yakın bir ilişki içermektedir. Ayrıca, konut fiyatlarının artması, Airbnb, HomeAway gibi sosyal ağlar ile mahalle sakinlerinin değişmesi, kalabalık ve topluma aykırı davranışlar, partiler ve aşırı alkol tüketimi ile gürültücü bir gece hayatı örnek verilebilir (Smith vd., 2019). Avrupa’da turizm karşıtlığının artışı, turizmin iyi yönetilememesi durumunda, turist ve yerel halk etkileşiminde büyük bir yıkıma neden olabileceğini ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 2020, s. 460).

Yerel sakinlerin aşırı turizminden rahatsız olmalarının altında yatan sebepler şöyle sıralanabilir (Duyar ve Bayram, 2019, s. 347);

- Destinasyonda yaşanan trafik yoğunluğu,
- Kamu alanlarının özelleştirilmesi,
- Kurvaziyer turizmde yaşanan artış,
- Mevsimsel ve günlük ziyaretçi sayısının giderek artması,
- Sosyo-kültürel bağlantının ortadan kalkması,

- Destinasyonun turizm sektörüne bağlı olarak emlak vurgunculuğunu ve turistlere göre sakinlerin satın alma kuvvetinin düşmesi,
- Yerel halkın yaşam kalitesinin negatif yönde etkilenmesi,
- Destinasyonun çevresel sürdürülebilirliğini tehdit etmesi,
- Turistlerin yöre ekonomisine katkısının düşük olması şeklinde sıralanabilir.

3. Aşırı Turizmin İşletmeler Üzerine Etkisi

Turizm ve seyahat endüstrisinin her geçen gün gelişmesi, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, insan hareketliliğinin küresel ölçekte yaşanması, yeni yerler keşfetme arzusu ve tüketim kültürünün artması gibi birçok faktör bazı destinasyonları etkisi altına almıştır. Bu etkilerden en dikkat çekici olanı ise destinasyonun aşırı turizme maruz kalması ve bu duruma karşı çeşitli tepkilerin ortaya çıkmasıdır (Özgürel ve Yılmaz, 2021).

Turizm sektörüne arz sağlayan konaklama işletmeleri, çekicilik özelliği olan önemli unsurlardan biridir. Konaklama işletmelerinde verilen hizmetin kalitesi müşteri memnuniyetini arttıran, tekrar ziyaret ve başkalarına tavsiye ile işletmeye daha fazla talebin oluşmasında etkili olan yöntemlerden biridir. Yalnız aşırı kalabalık ve yoğunluk gibi nedenler hizmet kalitesinin ve ziyaretçi memnuniyetinin düşmesine neden olmaktadır. Örnek vermek gerekirse Zorlu vd. (2013) otel işletmelerinde restoran hizmetlerine yönelik şikayet konularını araştırdıkları çalışmalarında, restorandın aşırı kalabalık olmasına ve oturma alanlarının kalabalık olmasına yönelik şikayetlerin olduğunu tespit etmişlerdir.

Kurnaz ve İpar (2020, s. 51) yaptıkları çalışmada Akyaka'ya yönelik aşırı turizm ile ilgili turistik ürün üreten ve sunan işletme sahiplerinin görüşlerini incelemişlerdir. Araştırmada katılımcılar Akyaka'daki aşırı turizm talebinin sonucu olarak en fazla atık ve çöp sorununun yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar aşırı turizm talebi ile ilgili yoğun sezonda gelen ziyaretçilerin saygısız davranışlar sergilediğini ve orta vadede yapılaşma riskinin bölgeyi tehdit edeceğini belirtmişlerdir.

Airbnb, HomeAway, Couchsurfing gibi alternatif konaklama yöntemleri ile insanlar tatillerinde konaklama işletmelerine kıyasla daha ucuz konaklama yollarını tercih edebilmektedirler. Küresel ölçekte önemli bir platform olan Airbnb uygulaması geleneksel konaklama anlayışını değiştirme yolunda çeşitli adımlar atmaktadır. Airbnb şirketi, çevrimiçi otel bulma uygulaması olan "HotelTonight"ı satın alması ve Asya'da büyük bir etkiye sahip olan "Oyo" çevrimiçi otel bulma uygulamasına yatırım yapma olasılığı şirketin büyüklüğünü göstermektedir (Ting ve O'Neill, 2019).

Airbnb, 9 yılda küresel ölçekte 3 milyondan fazla paylaşımı listeleyen bir platforma dönüşmüştür. Şirket bu sayı ile Marriott International 1.1 milyon oda, Hilton Worldwide 774 bin oda, Intercontinental Hotels Group 717 bin odanın listelendiği küresel otel zincirlerini geride bırakmıştır. Airbnb gibi paylaşım platformlarının ilerleyen zamanlarda konaklama sektöründe önemli bir hacme ulaşacağı öngörülmektedir (Haywood vd, 2017).

Aşırı turizmin yaşandığı destinasyonlarda birtakım önemli değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, Polonya'nın en büyük yerleşimlerinden biri olan Krakow kentinde yapılan bir çalışmaya göre, yöre halkının sayısında büyük bir düşüş yaşandığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaya göre 13 yılda ikamet eden yöre halkının sayısında %35,5'lik bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma Airbnb, Couchsurfing ve HomeAway gibi dijital kiralama platformlarının yaygınlaşmasından kaynaklandığı belirtilmiştir (Szromek, Kruczek ve Walas, 2019, s. 12).

3.1. Paylaşım Ekonomisi

İnternet kullanımının yaygınlaşması ve sosyal teknolojinin gelişmesi ile birlikte insanların mal ve hizmetleri paylaşmaya alışması paylaşım ekonomisini insanlar tarafından bilinen bir kavram hale getirmiştir. Paylaşım ekonomisi olgusu; “internetteki çeşitli bilgi sistemleri aracılığı ile fiziksel ve fiziksel olmayan mal ve hizmetlerin paylaşımını basitleştiren bir takım teknolojik gelişmelerden kaynaklanmaktadır” (Hamari vd., 2015, s. 2048). Başta Çin ve Amerika olmak üzere birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılan paylaşım ekonomisi; araba, bisiklet, ev, kıyafet, yiyecek gibi çok çeşitli unsurların paylaşımını içeren bir çalışma modelidir. Paylaşım ekonomisi, internet ve bulut teknolojileri, akıllı telefonlar gibi yenilikçi teknolojiler sayesinde işlem maliyetlerini azaltarak tüketicilere istedikleri mal ve hizmetleri daha etkili bir şekilde arama, bulma, anlaşma koşullarını anlama ve lojistiği zamanında sağlama gibi konularda kolaylıklar sağlamaktadır (Kişi, 2018, s. 57).

Paylaşım ekonomisi; ekonomik, sosyal ve çevresel değeri olmasına rağmen boşta kalan ve kullanılmayan varlıkların teknoloji platformları aracılığı ile el değiştirilerek yeniden dağıtılması sayesinde kaynakların ihtiyaç sahiplerine yönlendirilmesini sağlamaktadır (Kurt ve Ünlüönen, 2017, s. 1). Paylaşım ekonomisinin yaygınlaşması, finansal kaynakların daha verimli kullanılması açısından ekonomik; insanlar arasındaki ilişkilerin daha derin ve sosyal hale gelmesi ile toplumsal; doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde daha verimli ve daha yenilikçi kullanımlarının sağlanması ile çevresel faydalar sağlamaktadır (Botsman ve Rogers, 2010).

Rachel Botsman paylaşım ekonomisi hakkında ayrıntılı çalışmalar yapmış ve bu olguyu ortaklaşa ekonomi olarak nitelemiştir. Paylaşım ekonomisi; “sosyal ağ teknolojileri aracılığı ile insanların kişisel yaşam alanlarından arabalarına ve yeteneklerine kadar varlıklarını daha önce benzeri görülmemiş şekilde paylaşmalarına veya takas etmelerine olanak veren ekonomik ve sosyal bir sistem” (Gül vd., 2018, s. 9) olarak tanımlanmaktadır. Her geçen gün daha da yaygınlaşan paylaşım ekonomisi; seyahat alanında (Bla Bla Car, Uber, Lyft, Zipcar, Scoot), konaklama alanında (Airbnb, HomeAway, HomeExchange, Pivotdesk, Couchsurfing, Love Home Swap vb.), beslenme alanında (EatWith, Mealsharing), hizmet alanında (Freelancer, TaskRabbit, CrowdSpring, Elance) da kullanılmaktadır (Sundararajan, 2016).

3.2. Turizmde Sektöründe Paylaşım Ekonomisi Örnekleri

Turizm sektöründe paylaşım ekonomisi, geleneksel turizm sektöründeki atıl kaynakların değerlendirilmesi için uygulanmaya başlanmıştır (Koopman, Mitchell ve Thiere, 2015). Paylaşım ekonomisi turizm sektöründe boşta kalan kaynakların doğrudan kullanılmasına imkan vermesi, işlem maliyetlerini azaltması ve dijital şeffaflık ile fiyat karşılaştırması yapmaya olanak sağladığı için turistik talebe alternatif yollar sağlamaktadır (Yannopoulou, Moufahim ve Bian, 2013). Turizm sektöründe paylaşım ekonomisinin getirdiği alternatif çözümler kar amacı taşıyan veya taşımayan girişimler eliyle yapılmasından kaynaklanan ilişkilerin turizm sisteminin olumsuz etkilenmesine sebep olduğu yönünde tartışmalara neden olmaktadır (Zervas, Proserpio ve Byers, 2017).

Airbnb şirketi Joe Gebbia, Brian Chesky ve Nathan Blecharczyk adındaki üç girişimci tarafından 2008 yılında kurulmuştur. Airbnb'nin kuruluş amacı, seyahat etmek isteyenlere geleneksel otellere bir alternatif olarak otantik, yerel deneyim ve daha fazla alan talebini karşılamak için bir envanter oluşturmaktır. Şirket yetkilileri oluşturdukları bu envanteri çalıştırmak ve satmak için kusursuz bir platform geliştirmişlerdir (Oskam ve Boswijk, 2016). Şirket, macera meraklılarını, farklı yaşlardan, kültürlerden insanlarla tanışmak, kısa süreli şehir turu yapmak ve daha ucuza seyahat etmek isteyenler ile dairelerini kısa dönemli kira karşılığında sunarak ekstra para kazanmak isteyenleri aynı platformda buluşturmaktadır. Airbnb şirketi 2019 yılında 191 ülkede, 81 bin şehirde faaliyet göstermekte olup 150 milyon üyesi bulunmaktadır. Bu büyük girişim 2018 yılında her gece ortalama 2 milyon kişiye konaklama hizmeti sağlamıştır (Avunduk ve Akpınar, 2021, s. 138).

Alan yazınında Airbnb uygulamalarının küçük otel işletmelerinde talebin düşmesi nedeniyle işten çıkarmaların yaşanabileceği, Airbnb girişimine üye olan konutlarda personel çalıştırılmadığı yönünde eleştirilere rağmen, destinasyonda

ziyaretçi sayısının artması nedeniyle restoran, eğlence işletmeleri, kafe vb. işletmelerde istihdam artışına katkı sağlamaktadır (Fang vd., 2016). Cheng (2016) çalışmasında paylaşım ekonomisinin hem mal veya hizmeti sunan hem de bundan yararlanan tarafların arasında otantik karşılaşmaların yaşanabileceğini, Heo (2016) ise turizmde paylaşım ekonomisinin kullanılmasının yaygın olmasını turistlerin yöre halkı ile bağlantı kurma isteğinin yansımaları olarak açıklamaktadır. Bu araştırmanın aksine Schor (2015) çalışmasında yöre halkı ile bağlantı kurma fikrinin ötesinde konaklama imkanı sunan platformların yeni insanlar tanıma ve güven esaslı sosyal bağlantılar kurma isteği olarak açıklamıştır (Genç, 2021, s. 1349).

Dünya genelinde Airbnb aracılığı ile tanınmış ve büyük şehirler en yoğun kullanımın gerçekleştiği yerlerdir. Türkiye, oda ve konut paylaşımının gerçekleştirildiği, uluslararası en büyük paylaşım platformlarının en çok kullanıcısı olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye’de en yoğun kullanımın olduğu şehirler arasında İstanbul, İzmir ve Antalya gibi marka şehirler ilk sıralarda yer almaktadır (Avunduk ve Akpınar, 2021).

SONUÇ

Bu bölümde öncelikle aşırı turizm kavramı ele alınmıştır. Dünyadaki aşırı turizm ve turizm karşıtlığı yaşanan destinasyonlar, tarihi ve kültürel alanlar ile doğal güzellik alanlarından bahsedilmiştir. Destinasyonların aşırı kalabalık ile başa çıkabilmek için izlemeleri gereken stratejiler ve bu stratejileri uygulayan destinasyonlardan örnekler verilmiştir. Kalabalık algısı ve turizm fobisi konuları ve bu konuda yaşanan olaylardan örnekler verilmiştir. Yerel sakinlerin aşırı turizmden rahatsız olma nedenlerine değinilmiştir. Son olarak aşırı turizmin turizm işletmeleri üzerine etkisi, paylaşım ekonomisi ve turizmde kullanılan paylaşım ekonomisi uygulamalarına değinilmiştir. Sosyal ağ platformlarından Airbnb uygulaması ele alınmış ve örnekler ile açıklanmıştır.

Destinasyonlarda aşırı turizm sorununu yönetebilmek için kullanılan stratejiler arasında; ziyaretçileri zamana uygun şekilde yayma, yoğunluğu bölgelere ayırma, arz ve talebe göre fiyatlandırmayı ayarlama, konaklama arzını düzenleme ve erişimi sınırlandırma uygulamaları yapılmaktadır. Ayrıca bu stratejilere son yıllarda birçok kişiyi etkileyen sosyal medya yönetiminin yapılması maddesi de eklenebilir. Aşırı talep çeken ve yeni destinasyonlarda ziyaretçi talebini yönetebilmek ve toplumda oluşabilecek turist karşıtlığını önlemek için destinasyon yönetiminden sorumlu kuruluş ve organizasyonların sosyal medyayı doğru bir şekilde yönetmesi oluşabilecek hoşnutsuzluğu en aza indirebilir. Ayrıca, destinasyonlar akıllı turizm teknolojilerinden faydalanarak da ziyaretçilerin destinasyon hakkında güncel verilere hızlı ulaşım imkanı da sağlayabilirler.

Turizm karışıklığının arttığı destinasyonlarda karar mekanizmaları tarafından destinasyondaki aşırı turizm durumunu düzeltmeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmakta ve tedbirler alınmaktadır. Bu konuda Hollanda da ciddi tedbirler almıştır. Örneğin, ülkenin turizm tanıtımının yapılmaması, ülkede turist vergisinin arttırılması ve Airbnb uygulamasına sınırlandırma getirilmesi gündemdedir. Ayrıca, Hollanda Turizm ve Kongre Ofisini kapatma kararı almıştır. İtalya, Japonya ve İspanya turizm bürolarını kapatma ve promosyon kampanyalarını sonlandırma kararı almışlardır (Yüksel vd., 2020, s. 264).

Turizm karışıklığının yaşandığı destinasyonlarda temel sorunlardan biri olarak kabul edilen paylaşım ekonomisi ve bunun getirileri olan sosyal ağ platformlarından Airbnb arzının yükselmesi özellikle turistik talebin fazla olduğu destinasyonlarda mevcut turizm baskısını arttırmaktadır. Benzer şekilde yerel halk tarafından da aşırı turizm sebeplerinden biri olarak kabul edilen Airbnb arzı, yerel sakinler tarafından yaşam alanlarında rahatsızlıklara neden olmaktadır.

Destinasyonlarda aşırı turizmi önlemenin en etkili yollarından biri ziyaretçi sayısını kontrol altına alma konusu önerilmektedir. Aşırı turizmin destinasyondaki olumsuz etkilerini azaltmak için ölçülü önlem almak gerekmektedir. UNWTO (2019) yılında yaptığı çalışmada, aşırı turizmi destinasyonda azaltmak için ziyaretçi akışını yönetmede belirleyici bir yol haritası olarak uygulanabilecek stratejiler aşağıda sıralanmıştır (Öztor ve Şengel, 2022, s. 37);

- Yeni turistik destinasyonların teşvik edilmesi,
- Turistlerin destinasyon içinde ve dışında dağılımının sağlanması,
- Turistlerin zamana göre dağılımını teşvik etmek.
- Destinasyon ile ilgili yapılan düzenlemelerin gözden geçirilip uygulanması,
- Turist segmentasyonunun gözden geçirilmesi,
- Yerel halkın turizmden sağladığı faydaların artması,
- Destinasyonun alt ve üst yapı imkanlarının iyileştirilmesi,
- Turistler ile iletişim ve etkileşimin teşvik edilmesi,
- Destinasyonda izleme ve müdahale tedbirlerinin alınmasıdır.

Çalışma, aşırı turizm kavramı, aşırı turizmin nedenleri, destinasyondaki aşırı turizmi önleme stratejileri, aşırı turizmin turizm işletmeleri üzerine etkisi, paylaşım ekonomisine yönelik kavramsal bir katkı sunmaktadır. Turizm karışıklığının destinasyona vereceği zararlar ve destinasyon marka ve imajına etkilemesi nedeniyle üzerinde durulması ve aşırı turizmin yaşandığı destinasyonlarda geç kalmadan gerekli önlemlerin alınmasında yarar vardır.

KAYNAKÇA

- Avunduk H. & Akpınar A. (2021). Seyahat ve Turizmde Paylaşım Ekonomisi: Airbnb Türkiye Örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 5 (Özel Sayı), 135-149. doi: 10.30625/ijctr.894029.
- Aylan, F. K. & Aylan, S. (2020). Aşırı Turizm Kavramının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi: Instagram'da Paylaşılan Fotoğraf ve Yorumların İçerik Analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(1), 584-607.
- Botsman, R. and Rogers, R. (2010). *What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*. Harper Collins, New York.
- Cheng, M. (2016). Current Sharing Economy Media Discourse in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 60, 111-114.
- Çam, O & Çelik, C. (2022). Aşırı Turizm Kapsamında Turistlere Yönelik Olumsuz İfadeler, Yapılan Eylemler & Bunların Turizme Yansımalarının Değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 66-84.
- Duyar, M. & Bayram, M. (2019). Aşırı Turizm ve Aşırı Turizm Korkusu: Yerel Halk ve Turizm İlişkinin Evrimi. *International Journal Of Geography And Geography Education*, 40, 347-362.
- Erschbamer, G., Innerhofer, E. and Pechlane, H. (2018). Overtourism: How Much Tourism is too Much? (Report). Bozen: EURAC Research.
- Fang, B., Ye, Q. and Law, R. (2016). Effect of Sharing Economy on Tourism Industry Employment. *Annals of Tourism Research*, 57, 264-267.
- Genç, K. (2020). İstanbul'da Aşırı Turizm: Sivil Toplum Kuruluşları Görüşleri Üzerinden Yorumlayıcı ve Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Genç, K. (2021). Turizmde Paylaşım Ekonomisi Tartışmaları ve İstanbul: Airbnb Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (46)-1, UTK 2021 Turizm Özel Sayısı, 1343-1357.
- Goodwin, H. (2017). *The Challenge of Overtourism*. Responsible Tourism Partnership Working Paper. Erişim Adresi: <https://haroldgoodwin.info/wp-content/uploads/2020/08/rtpwp4overtourism012017.pdf>, Erişim Tarihi: 15.07.2022
- Gül, İ. & Shipman, D. (2021). Aşırı Turizm, Nüfus Teorisi ve Turizme Katılım. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 993-1006.
- Gül, İ., Dinçer, M.Z. & Çetin, G. (2018). Paylaşım Ekonomisi ve Turizme Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 7-16.
- Hamari, J., Sjöklint, M. and Ukkonen, A. (2015). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption?. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059.
- Haywood, J., Mayock, P., Freitag, J., Owoo, K. A. and Fiorilla, B. (2017). *Airbnb & Hotel Performance. An Analysis of Proprietary Data in 13 Global Markets*, <https://str.com/sites/default/files/2019-07/Airbnb-and-Hotel-Performance.pdf>, Erişim Tarihi: 20.07.2022.
- Heo Y. C. (2016). Sharing Economy and Prospects in Tourism Research. *Annals Of Tourism Research*, 58, 166-170.
- Karahan, S. & Öztürk, Y. (2020). "Overtourism" Kavramına Etimolojik Bir Yaklaşım. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Special Issue* (4), 191-203.
- Kişİ, N. (2018). Paylaşım Ekonomisinin Ulaşım Sektörüne Yansımaları: Uber Örneği. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 57-68.
- Koopman, C., Mitchell, M. D. and Thierer, A. D. (2015). The Sharing Economy and Consumer Protection Regulation: The Case for Policy Change. *The Journal of Business, Entrepreneurship & the Law*, 8(2), 528-545.

- Kurnaz, H. A. & İpar, M. S. (2020). Yavaş Şehir Akyaka'da Aşırı Turizm Olgusunun Esnafın Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2 (1), 39-55.
- Kurt, S., & Ünlüönen, K. (2017). Paylaşım Ekonomisi Kapsamında Turizm Sisteminin Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1, 1-21.
- Lee, H. and Graefe, A. R. (2003). Crowding at an ArtsFestival: Extending Crowding Models to TheFrontcountry. *Tourism Management*, 24, 1-11.
- Li, J.-G. T., Kim, J. O. and Lee, S. Y. (2009). An EmpiricalExamination of Perceived Retail Crowding,Emotions, and Retail Outcomes. *The Service Industries Journal*, 29, 635-652.
- Milano, C. (2017). Over-tourism and Tourism-phobia: Global Trends and Local Contexts. *Ostelea School of Tourism & Hospitality, Barcelona*.
- Neuts, B. and Nijkamp, P. (2012). Tourist Crowding Perception and Acceptability in Cities: An Applied Modelling Study on Bruges. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2133-2153.
- OECD (2016). *Tourism trends and policies 2016*. OECD Publishing.
- Oskam, J., and Boswijk, A. (2016). Airbnb The Future of Networked Hospitality Businesses. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 22-42.
- Özgürel, G., & Yılmaz, O. K. (2021). Aşırı Turizmde Kalabalık Yönetimi: Belediyeler Tarafından Kullanılabilecek Akıllı Turizm Uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1594-1620. doi:10.46928/iticusbe.944864.
- Öztor, Z. & Şengel, Ü. (2022). Aşırı Turizmde Ölçülü Önlem Almak Mümkün mü?. 20. Geleneksel Turizm Kongresi, 12 Mayıs 2022, Sakarya.
- Öztürk, Y. (2020). Aşırı Turizm, Turizm Karşıtlığı ve Turizmde Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme. *International Travel and Tourism Dynamics Congress*, 8-10 Ekim 2020, Ankara.
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. and Postma, A. (2018). *Research for TRAN Committee - Overtourism: Impact and Possible Policy Responses*. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies.
- Schor, J. (2015). *The Sharing Economy: Reports from Stage One*. Lincolnshire: Boston College.
- Seraphin, H., Sheeran, P. and Pilato, M. (2018). Over-Tourism and the Fall of Venice as a Destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376.
- Shelby, B., and Heberlein, T. A. (1984). A Conceptual Framework for Carrying Capacity Determination. *Leisure Sciences*, 6(4), 433-451.
- Smith, M.K., Sziva, I.P. and Olt, G. (2019). Overtourism and Resident Resistance in Budapest. *Tourism Planning & Development*, 16(4), 376-392.
- Sundararajan, A. (2016). *The sharing economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-based Capitalism*. The MIT Press, Cambridge, USA.
- Szromek, A. R., Kruczek, Z. and Walas, B. (2019). The Attitude of Tourist Destination Residents towards the Effects of Overtourism-Kraków Case Study. *Sustainability*, 12(1), 1-17.
- Ting, D and O'Neill S. (2019, 22 Mart). Airbnb's Potential Investment in Oyo, Explained. Skift. 25.07.2022 tarihinde <https://skift.com/2019/03/22/airbnbs-potential-investment-in-oyo-explained/> adresinden alınmıştır.
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2017). *Yearbook of Tourism Statistics*. Madrid.
- UNWTO, (2019). 'Overtourism'? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions-Volume 2:Case Studies.
- Yazıcıoğlu, İ., Alphan, E. & Onur, M. (2020). Aşırı Turizm Kapsamında Tripadvisor Yorumları Üzerine Nitel Bir İnceleme: Salda Gölü Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, Special Issue (4), 505-522.
- Yannopoulou, N., Moufahim, M., and Bian, X. (2013). User-Generated Brands and Social Media: Couchsurfing and AirBnb. *Contemporary Management Research*, 9(1), 85-90.

- Yüksel, F. & Ön Esen, F. & Kılıç, B. & Akçay, S. (2020). Paydaşların Gözüyle Yavaş Şehir Akyaka’da Aşırı Turizm. *Turizm Akademik Dergisi*, 7 (1), 257-268.
- Zervas, G., Prosperio, D. and Byers, J. (2017). The Rise of the Sharing Economy: Estimating the Impact of Airbnb on the Hotel Industry. *Journal of Marketing Research*, 54 (5), 687 - 705.
- Zorlu, Ö., Çeken, H. & Kara, A. M. (2013). Otel İşletmelerinde Restoran Şikâyetlerinin Şikâyet Davranışlarına Etkisi: Afyonkarahisar İli Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(3), 529-554.

4. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN YEREL HALK ÜZERİNE ETKİLERİ

Şeyda SARI YILDIRIM*

GİRİŞ

Son yıllarda, kentsel alanlar hızla dönüşmekte ve nüfusları dikkate değer ölçüde artmaktadır. Birleşmiş Milletler'e göre 1990'da dünya nüfusunun %43'ü kentsel alanlarda yaşamaktaydı; 2015 yılına kadar bu pay %54'e yükseldi ve 2030 yılına kadar %60'a ulaşması beklenmektedir.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal güvenlik Bakanlığı (2018) hızlı kentleşmenin yanı sıra, ekonomik gelişme, düşük ulaşım maliyetleri, seyahat kolaylığı ve gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomilerde büyüyen bir orta sınıf tarafından yönetilen turizm sektörünün büyümesi, şehirleri iş ve eğlence amaçlı turistler için giderek daha popüler destinasyonlar haline getirmiştir. Geçtiğimiz on yıllar boyunca, uluslararası turistler 1950'de 25 milyon olarak kaydedilmiştir, 2017'de 1,3 milyarın üzerine çıkmıştır. Dünya Turizm Örgütü 1,8 milyar turistin sınırları aşacağı 2030 yılına kadar yıllık %3,3 büyümeye devam etmesinin beklendiğini tahmin etmektedir. Günümüzde hem iç hem de dış turizmden elde edilen gelir, birçok şehrin ve çevresinin sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte, kentsel turizmin büyümesi, sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için önemli zorluklar ve turizmin gelişiminin doğal kaynakların kullanımı, sosyo-kültürel etki, altyapı üzerindeki baskı, hareketlilik ve tıkanıklık açısından sahip olabileceği olumsuz etkileri en aza

* Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Orcid ID 0000-0001-9290-9809. Kaynak Göster: Sarı Yıldırım, Ş. (2022). Aşırı turizmin yerel halk üzerine etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 41-59). Eğitim Yayınevi

indiren uygulamalar da yaratmaktadır. Son yıllarda, bu zorluklar, şehirlerdeki yeni platform turizm hizmetleri aracılığıyla turizm konaklama arzının artmasıyla birleşmiştir ('Overtourism'? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Executive Summary).

Sonuç olarak, aşırı kalabalık, gürültü ve turistlerden dolayı yerel halkta meydana gelen rahatsızlıklar, bazı şehirlerde protestoların ortaya çıkması 'aşırı turizm' veya 'turizm fobi' gibi kavramları da ön plana çıkarmıştır. Bu bölümde ise Aşırı Turizm, Aşırı Turizm'in negatif etkileri ve Taşıma Kapasitesinden, alan ile ilgili yapılan çalışmalardan ve Aşırı Turizm'in Yerel Halk üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinden ve sonuçlara bağlı olarak önerilerden bahsedilmiştir.

1. Aşırı Turizm

"Aşırı Turizm" kavramı 2016'da Skift tarafından ortaya atılmış ancak daha sonralarda ticari bir marka haline gelmiştir (Ali, 2016). O zamandan beri aşırı turizmin çeşitli tanımları ortaya çıkmıştır. Aşırı turizm, "vatandaşların algılanan yaşam kalitesini ve/veya ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesini olumsuz yönde aşırı derecede etkileyen turizmin bir destinasyon veya onun bölümleri üzerindeki etkisi" olarak tanımlanabilmektedir. Sorumlu Turizm Ortaklığı, aşırı turizmi "ev sahibi veya misafirlerin, yerel halkın veya ziyaretçilerin çok fazla ziyaretçi olduğunu ve bölgedeki yaşam kalitesinin veya deneyim kalitesinin kabul edilemez şekilde bozulduğunu hissettiği destinasyonlar" olarak ifade etmektedir. Aşırı turizm, ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal kaynakların korunmasını, yerel halkın yaşam kalitesinin artırılmasını ve turistler için daha tatmin edici bir tatil deneyimi yaşatılmasını hedefleyen sorumlu turizmin tam tersi bir kavramdır. Genellikle hem ziyaretçiler hem de misafirler rahatsızlığı aynı anda yaşamaktadırlar." (www.responsibletourismpartnership.org).

Aşırı Turizm özünde, iyi yönetimin ve kontrolsüz gelişimin yokluğundan bahsetmektedir. Artan turist sayıları ile turizm, hem ziyaretçiler hem de yerel topluluklar için sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmeli ve yönetilmelidir. Turizmde, halkın turizmin faydalarını paylaşmaları hem onlar için hem sektör için faydadır, bu nedenle sektör ve halk arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Halkın katılımı, tıkanıklık yönetimi, mevsimselliğin azaltılması, kapasite sınırlarına ve destinasyonun özelliklerine saygı duyan dikkatli planlama ve ayrıca ürün çeşitlendirmesi yoluyla sağlanabilir.

Bu nedenle, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BMDTÖ) tarafından bir destinasyonun Turizm Taşıma Kapasitesi, "Fiziksel, ekonomik ve sosyokültürel çevrenin tahribatına ve kalitesinde kabul edilemez bir düşüşe neden olmadan bir turistik yeri aynı anda ziyaret edebilecek maksimum kişi sayısı" olarak tanımlanmıştır (Dünya Turizm Örgütü, 2004).

Ayrıca, turizm tıkanıklığını, taşıma kapasitesini ve “kabul edilebilir değişimin sınırlarını” izlemek ve yönetmek için mekanizmalar tanımlarken ve kurarken, turizmin etkisinin kapsamlı bir vizyonunu sağlamak için nicel ve nitel göstergeleri dikkate almak esastır. Bu neden ile turizm tıkanıklığıyla ilgili aşağıdaki dört maddeyi anlamak önemlidir;

1. Turizm tıkanıklığı sadece ziyaretçi sayısıyla değil, onları yönetme kapasitesiyle de ilgilidir. Çok sayıda ziyaretçiyi kaldırabilen şehirler varken, diğerleri çok daha az ziyaretçiyle mücadele etmektedir. Turizm tıkanıklığının nedenlerini daha iyi anlamak için, aşırı turizme sebep olan üç ana faktörü net bir şekilde tanımlamakta fayda bulunmaktadır (Rosenow ve Pulsipher, 1979).

a) *Mevsimsellik nedeniyle muhtemel fazla ziyaretçi:* Bu durum da rahatsız edici olarak algılanan mutlak ziyaretçi sayısıdır. Şehrin bazı bölümlerinde aşırı kalabalık algısı veya şehirde yerel halkın ziyaretçilerden ayrı gidebilecekleri hoş mekanların olmadığı nedeni ile yerel halk tarafından memnun olunmayan durumdur.

b) *Çok fazla ziyaretçinin olumsuz etkisi:* Burada ziyaretçilerin etkisi olumsuz olarak algılanmaktadır. Bu, turistik yerlerin yakınında duran tur otobüsleri veya büyük turist kalabalığının yanlışlıkla ana caddeleri kapattığı sokaklarda ve yollarda keşmekeşe yol açtığı durumlar olabilmektedir olabilir. Ayrıca gürültü rahatsızlığı, kabadayılık ve ziyaretçilerin neden olduğu düşünülen diğer rahatsızlıklar (rahatsızlığa neden olan yerel halk olsa bile) gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

c) *Ziyaretçi ekonomisinin fiziksel etkisi:* Ziyaretçilere yönelik hizmetlerin fiziksel etkisi de ajitasyona neden olabilmektedir. Bu, örneğin, ziyaretçilere yönelik otellerin, tesislerin veya perakende satışların aşırı çoğalmasını içermektedir (Rosenow ve Pulsipher, 1979).

2. Turizm tıkanıklığı genellikle tüm şehirde meydana gelen sorundan ziyade yerel bir sorundur. Turizm baskısı ağırlıklı olarak şehrin popüler bölgeleriyle veya başlıca cazibe merkezleriyle bağlantılıdır. Yine de en çok ziyaret edilen şehirlerde bile çok az sayıda hatta hiç turist görülmediği alanlar bulmak mümkündür. Bu tür alanlar genellikle başlıca turistik cazibe merkezlerinin veya merkezi alanların yakınında bulunabilmektedir. Bu nedenle, çözümler ararken, turizm tıkanıklığının sorun meydana getirdiği yerlerin ve o yerlerin doğasının yakından incelenmesi özellikle önemli hale gelmektedir (Koens, vd.,2018).

3. Turizm tıkanıklığı sadece turizme özgü bir sorun değildir. Turizm tıkanıklığı, bir şehrin kaynakları ve altyapısı aşırı baskı altında veya bunların bir kısmı olduğunda algılanabilmektedir. Ancak bu hizmetlerden ve altyapıdan yararlananlar yalnızca turistler veya diğer ziyaretçiler değildir. Sakinler ve taşıtlar, aynı zamanda, şehri geçici olarak ziyaret edenlerle alan ve hizmetlerin kullanımı için rekabet etmektedir. Buna ek olarak, yeni platform turizm hizmetleri aracılığıyla kısa vadeli kiralama hizmetlerinin genişletilmesi gibi genellikle turizm sıklığıyla ilişkili sorunlar, yalnızca turizm sektörünü değil aynı zamanda emlak piyasasını da ilgilendirmektedir. Turizm tıkanıklığını ele almak, genel olarak kabul edilenden çok daha karmaşık bir konudur, bu nedenle genel şehir gündemi içinde kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır (Koens, vd.,2018).

4. Tek başına akıllı teknolojik çözümler önemlidir ancak turizm tıkanıklığı sorununu çözmeyecektir. Akıllı teknolojiler, tıkanıklık yönetimiyle başa çıkmak için en etkili çözüm olarak kabul edilmektedir. Ancak bu tür teknolojik aletler muazzam potansiyel faydalarına rağmen, tek başlarına yeterli değildirler. Kent turizminin karşılaştığı zorlukların ele alınması, özellikle paydaşların farklı ilgi alanları var ise , uzun vadeli bir çaba olan birden fazla paydaş arasında yoğun bir işbirliği gerektirmektedir.

Turizm, küresel GSYİH'nın neredeyse yüzde 10'unu oluşturmaktadır ve 270 milyondan fazla iş ve işgücünü desteklemektedir (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, 2015). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan uzun vadeli tahminlere göre, uluslararası turist varışları 2030 yılına kadar 1,8 milyara ulaşmış olacaktır Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü , 2011). 2008 ekonomik krizinden sonra turizm, zenginliği ve gelişmeyi destekleyen önemli bir ekonomik itici güç olarak görülmüştü. Bu nedenle, şehirlerde ve kırsal alanlarda turizm faaliyetlerini geliştirmek adına çok şey yapılmıştır. Ek olarak, seyahat etmek geliştirmekte olan ülkeler için giderek daha popüler ve uygun fiyatlı hale gelmiştir. Günümüzde, ekonomik olarak geliştirmekte olan ülkelerin vatandaşlarından ve sağlık durumu iyi olan insanlardan turizm faaliyetlerine talepler artmıştır (Chambers, 2009). Türkiye gibi ekonomik olarak geliştirmekte olan birçok ülkede turizm faaliyetlerinin artması, artan sayıda insana eğlence turizmine düzenli olarak katılma olanağı sağlamıştır. (Gros, 2018).

Son yıllarda turizmi önemli ölçüde değiştiren ve şekillendiren bir diğer gelişme de teknolojik gelişme ve dijitalleşmedir. Airbnb, 9flats ve Wimdu gibi ortak ekonomi platformları, yalnızca şehirlerde değil, mevcut konaklama olanaklarını da muazzam ölçüde arttırmıştır. Çevrimiçi rezervasyon platformları, uygulamalar, dijital haritalar ve derecelendirme platformları, seyahat etmeyi daha kolay ve

daha hızlı hale getirmektedir ve turistlerin şehirlerde daha özgürce, daha hızlı ve seyahat rehberlerinden bağımsız olarak turizm faaliyetlerini yerine getirmelerine olanak tanımaktadır. Bu gelişmeler turizm faaliyetlerinin yerel yaşamla iç içe geçmesine neden olmuştur (Koens, Postma ve Papp, 2018). Başka bir deyişle de turistlerin bu şekilde sakinlerin yaşam alanlarına entegrasyonunu teşvik edilmiştir. Turizm bağlamında, kalabalık yerlerden ve kitle turizminden kaçınmak için tatil düzenlemenin bir karşı tepkisi, alternatif bir yolu olarak görülebilir. Eşsiz, otantik deneyimi bulmak ve popüler turistik yerlerden ve turistik cazibe noktalarından uzakta daha az bilinen yerleri ziyaret etmekle ilgilidir (Wanhill, 2000). Son yıllarda, bazı destinasyonlar pazarlama pazarlamacılar ve turizm profesyonelleri tarafından sahnelenirken, otantikliğin ve geleneklerin kaybolma riski altında olduğunda farkındadırlar. Bunu önlemek için şehir ve seyahat rehberleri değil yerel halk ve bölge sakinleri otantik ve geleneksel olanı korumalıdır.

Ancak şimdi giderek daha belirgin hale gelen soru şudur: otantik turist deneyimleri giderek yerel halkın aleyhine mi olmaktadır? Bu gelişmeler, popüler tatil yerlerinin, tarihi başkentlerin ve şehirlerin yanı sıra kültürel merkezlerin ve doğal cazibe noktalarının giderek aşırı yüklenmeden muzdarip olmasına yol açmıştır. Bu terim bir süredir var olmasına rağmen, ‘aşırı turizm’ terimi 2017’den itibaren giderek daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Jungk (1980) ve Krippendorf (1986) gibi uzmanlar bu tartışmayı 1980’lerde başlatmıştı. Ancak son birkaç yılda bazı destinasyonlar algılanan turizm gelişimi açısından kritik bir noktaya ulaşmıştır ve yerel halkın turizm algılarında radikal bir değişiklik olmuştur (Goodwin, 2017). Bazı şehirlerde sakinler, kendi şehirlerinden dışarı itildiğini ve ziyaretçi kitleleri tarafından istila edildiğini hissettikleri için isyana bile başlamışlardır.

Goodwin (2017) aşırı turizmi, ev sahibi veya misafirlerin, yerel halkın veya turistlerin çok fazla ziyaretçi olduğunu ve bölgedeki yaşam kalitesinin veya deneyim kalitesinin kabul edilemez şekilde bozulduğunu hissettiği destinasyonları tanımlayan bir olgu olarak tanımlamaktadır. Aşırı turizm, önemli sorunlara yol açan kontrolsüz ve sürdürülemez turizm olarak da tanımlanabilir. Turizm doğru yönetilmediğinde çok fazla hasara ve aksamalara neden olma potansiyeline sahiptir (Coldwell, 2017). Aşırı turizmden kaynaklanan sorunlar, zorluklar ve aşırı turizmin negatif yönleri aşağıda belirtilecektir.

2. Aşırı Turizmin Negatif Yönleri ve Taşıma Kapasitesi

Geleneksel olarak turistler tatillerini otel ve cazibe noktaları gibi öncelikli olarak turizm sektörüne ayrılmış yer ve mekanlarda geçirirken, günümüzde bu ziyaretler giderek daha fazla yerleşim alanlarına doğru kaymaktadır. Barselona, Amsterdam ve Paris gibi şehirlerde turistlerin ve ziyaretçilerin kamusal alanları,

sokakları ve konutları ele geçirmesiyle turizmin hızlı büyümesi, yerel halkın düşük yaşam kalitesi algısına yol açmıştır. Bu nedenle turizm karşıtı düşünceler artmaya başlamıştır. Çok fazla ziyaretçi sadece sakinlerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda bir destinasyonun çevresine de zarar vermekte ve bazı destinasyonların UNESCO Dünya Mirası statüsünü riske atmaktadır (Seraphin, Sheeran ve Pilato, 2018). Anti-turizmin yükselişi aynı zamanda bir değişen paradigma haline gelmiştir (Clancy, 2018). Yüksek yoğunluklu turizmin kabul edilmesinin önemli bir ön koşulu, turizmden elde edilen gelirin faydalarının yerel topluluğa ulaşmasıdır. Ancak bu sadece belirli bir noktaya kadar doğrudur: bir zirveye ulaşıldığında, bölge sakinleri turizm endüstrisinin sağladığı gelirden daha çok yaşam kalitesiyle ilgilenmeye başlamaktadır (Croes, vd., 2017).

Yerel nüfusun turistlere yönelik algılarını ve tepkilerini etkileyen bir diğer unsur da coğrafi ve kültürel yakınlıktır. Turizm, sosyoekonomik sorunlar için uygun bir çatışma alanıdır. Turistler gözle görülür şekilde farklılarsa, popülist ve demagojik motifler için bir projeksiyon yüzeyi haline gelebilmektedirler (Riek, vd., 2006; Ppathanassis, 2017). Bu, kritik bir duruma dönüşebilir ve yerel halk turistler tarafından bunalmış hissedebilmektedirler. Turizmin baskısından muzdarip destinasyonlar, bir dizi sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunların arasında artan trafik sıkışıklığı, kirlilik, park sorunları, tarihi alanların tahribi ve sakinlerin uzaklaşması sayılabilmektedir (Yazdi ve Khanalizadeh, 2017). Diğer sonuçlar, yerel halkın aidiyet ve yer duygusu kaybı, emlak spekülasyonu, kamusal alanların özelleştirilmesi ve yerel halkın turistlere karşı satın alma gücü kapasitesindeki düşüştür (Milano, 2017). Aşırı turizm eğilimleri bağlamında ve özellikle etkilerinin yönetimi bağlamında, taşıma kapasitesi kavramı yaygın olarak tartışılan bir çerçevedir.

Bu kavram, “büyümenin sınırları” kavramına dayanmaktadır ve sürdürülebilirlik için kritik bir gösterge haline gelmiştir. İnsan kaynaklı devam eden ciddi zorluklar nedeniyle doğal ekosistemlerimizin taşıma kapasitesi bağlamında gelişmenin mümkün olduğu sınırı bilmek çok önemli hale gelmektedir (Taiwo ve Feyisara, 2017). Taşıma kapasitesi fiziksel, algısal, ekonomik ve ekolojik sınırları ifade etmektedir (Swarbrooke, 2002). Taşıma kapasitesi, bozulmadan önce bir ekosistem tarafından zaman içinde desteklenebilen veya sürdürülebilen maksimum popülasyonu ifade etmektedir (Miller, 2004).

Diğer bir tanım, taşıma kapasitesini bir alanın çevresel kapasite hedeflerini ihlal etmeden ulaşılabilir büyüme limitleri olarak tanımlayan Ortolano (1984) tarafından ileri sürülmüştür. Ancak taşıma kapasitesi, çeşitli disiplinler ve alanlar arasında farklı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Çünkü bir kentsel çevrenin ciddi bozulma ve geri dönüşü olmayan değişime neden olmadan dayanabileceği

insan faaliyetleri, nüfus artışı, fiziksel gelişme ve arazi kullanım kalıplarını belirlediğinden Kentsel ve bölgesel planlamada, taşıma kapasitesi sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için bir araç olmuştur (Taiwo ve Feyisara, 2017).

Turizm bağlamında, bir destinasyonun taşıma kapasitesi, turizm gelişiminin maksimum sınırı ile ilgilidir. Dünya Turizm Örgütü (1992), taşıma kapasitesini, bir alanın ziyaretçiler için yüksek memnuniyet seviyeleri ve kaynaklar üzerinde az etki ile barındırabileceği ziyaretçi seviyesi olarak tanımlamaktadır.

Bazı şehirlerde mevcut ziyaretçi sayısı turist taşıma kapasitesini çoktan geçmiş durumdadır. Fisher ve Kurtilla (1972), taşıma kapasitesi kavramını ekolojik olarak, belirli bir destinasyon tarafından çevrede aşırı bozulma olmaksızın ağırlanabilecek maksimum ziyaretçi sayısı, ekonomik olarak ise alınabilecek maksimum ziyaretçi sayısı olarak tanımlamaktadır.

Böylece turizm taşıma kapasitesi, sadece ekoloji ve bir bölgenin genel bozulması açısından değil, aynı zamanda insani değerleri ve ziyaretçilerin deneyimlerini ve memnuniyetini de içermektedir. Aşırı turizm bağlamında özel öneme sahip görünen bir taşıma kapasitesi tipolojisi, sosyal veya psikolojik taşıma kapasitesidir. Sosyal taşıma kapasitesi, turistlerin deneyimlerinin kalitesini ve bir bölgenin sakinleri üzerindeki etkilerini ifade etmektedir (Marzetti ve Mosetti, 2005). Aşırı turizm, bölge sakinlerinin öznel algılarına bağlı bir olgu olduğundan, ne kadar fazla sorusu farklı bölge ve destinasyonlarda farklı şekilde yanıtlanmaktadır. Aşırı turizm sorununun temel olarak bir destinasyonun sosyal taşıma kapasitesi ile ilgili olduğu varsayılabilir. Sakinlerin bakış açısından, ev sahibi nüfusun turistlerin varlığına toleransının derecesi ile ilgilidir; ziyaretçilerin bakış açısından, ziyaretçilerin alternatif destinasyonlara geçmeden önce kabul edecekleri deneyimin kalitesi ile de ilgilidir (Lopez-Bonilla ve Lopez, 2008).

Bu nedenle, bir turistik bölgenin sosyal taşıma kapasitesi, bölge sakinlerinin ve ziyaretçilerin kalabalık algılarının bir göstergesidir ve her iki grup tarafından tolere edilen maksimum ziyaretçi sayısını göstermektedir. Mansfeld ve Jonas (2006), bir destinasyonun taşıma kapasitelerini analiz etmek için bir model ve yöntem olan 'taşıma kapasitesi değer esnemesi'ni geliştirmiştir. Model, sosyokültürel özelliklerin tespit edilmesini sağlamaktadır ve üç farklı tamamlayıcı düzeyi analiz etmektedir: a) hoşgörü düzeyi, b) mevcut durum düzeyi ve c) bir topluluk içindeki beklenti düzeyi. Seviyeler arasındaki boşluklar, sakinlerin sosyokültürel etkilerle başa çıkmak için algılanan minimum ve maksimum kapasiteleri arasındaki aralığı tanımlayan değeri oluşturmaktadır. Daha çok destinasyonlarda bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Diğer taşıma kapasitesi tipolojileriyle (çevresel ve ekonomik taşıma kapasitesi gibi) karşılaştırıldığında, sosyal veya psikolojik

taşıma kapasitesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi zor değildir. Çeşitli çalışmalar ve ampirik uygulamalar, sistematik olarak turist veya ziyaretçi memnuniyetini incelemiş ve araştırmıştır. Turistlerin destinasyon arzına oranı arttıkça turist memnuniyetinin azaldığını göstermişlerdir (Lopez-Bonilla ve Lopez, 2008).

Bu gelişme, turizm planlamacıları için faydalı bir uyarıcı olarak değerlendirilmelidir. Aşırı turizmden zarar gören şehirlere bakıldığında, bazı şehirlerde turizmin yerel halk, çevre, tarihi ve kültürel miraslar üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak için yeterince çalışma yapılmadığı görülmektedir. Aşırı turizm konusundaki tartışmalar, olumsuz turizm etkilerinin yönetilmesine ilişkin sorunlara dikkat çekmiştir (Koens, Postma ve Papp, 2018). Ancak alanları turizmin yıkıcı etkilerinden korumak ve turizm karşıtı duyguların üstesinden gelmek için kontrol ve yönetim araçlarını kullanarak müdahale etme şansı hala mevcuttur.

3. Aşırı Turizmin Yerel Halk Üzerine Etkileri

Turizm endüstrisinin gelişmiş olduğu destinasyonlarda turizm, yerel halkın yaşam kalitesini olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Yerel halkın yaşam kalitesi iki temel değişken tarafından etkilenmektedir. Bunlar, turist-yerli halk etkileşimi ve turizm endüstrisinin gelişimi olarak belirlenebilmektedir (Ratz ve Puczko, 2002). Turizmin yerel, bölgesel ve ulusal ekonominin gelişmesine, sosyo-kültürel değerler ile doğal çevrenin korunmasına yönelik olumlu etkileri yanı sıra olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Halkın gelir seviyesinin, iş imkanlarının, rekreatif faaliyetlerin artması, yaşam standardının yükselmesi, arkadaşlık, hoşgörü, barış ortamının gelişmesi, kültürel ve doğal kaynakların korunması, altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi etkiler yerel halkın yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Turizmin yarattığı enflasyonist baskı, mal ve hizmet fiyatlarındaki artış, trafik sıkışıklığı, suç oranında, alkol ve uyuşturucu kullanımında artış, gürültü, aile yaşamının bozulması, kültürün ticarileşmesi, hava kirliliği, vandalizm, kaynaklara karşı olan aşırı talep nedeniyle oluşan yetersizlikler, kalabalık, doğal yaşamın zarar görmesi v.b. etkiler ise yerel halkın yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bir destinasyonda turizmin gelişiminin temel amacı; yarattığı faydaları en üst seviyeye çıkarmak, maliyetleri ve olumsuz etkileri ise en alt seviyeye indirmektir. Bu bağlamda turizmin olumlu etkileri yani halkın yaşam kalitesini arttıran etkileri yerel halkın turizmi desteklemelerine ve olumlu tutum geliştirmelerine, olumsuz etkileri ise bölgedeki turizmin gelişiminden memnuniyetsiz olmalarına neden olmaktadır. Turizmin sürdürülebilir gelişmesi için yerel halkın desteğinin alınması zorunlu olduğundan turizm ile ilgili uygulamalarda bu faaliyetlerin halkın yaşam kalitesini nasıl etkilediği dikkate alınmalıdır.

İlgili yazında yapılan ampirik çalışmaların önemli bir kısmı turizmin ekonomik etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda turizmin sosyo-kültürel ve çevresel etkileri de incelenmektedir. Bununla birlikte turizmin yerel halkın yaşam kalitesini nasıl ve ne ölçüde etkilediği ile ilgili olarak sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Yaşam kalitesi (quality of life) yaşanılan çevrenin niteliklerinin iyi olması; birey ve grupların refah içinde olması halidir. Rice ve Tucker (1986) yaşam kalitesini, yaşam yönetimi döngüsünün bir çıktısı ve insanların yaşam biçimlerinden aldıkları doyumun ölçüsü olarak ifade etmektedir. Szalai (1980) ise yaşam kalitesini, bireyin refahı ve hayattan memnuniyet düzeyi ile ilişkilendirmektedir. Yazara göre yaşam kalitesi, bir yandan objektif gerçekler ve etkenlerle, diğer yandan bireysel algı ve değerlendirmelere dayalı subjektif etkenlerle oluşmaktadır.

DSÖ'ye (Dünya Sağlık Örgütü)'ne göre yaşam kalitesi; bireyin yaşadığı kültür ve değerler sistemi içinde kendi yaşantısını nasıl değerlendirdiği; bireyin hedefleri, standartları ve geleceğe ilişkin umut ve endişeleri ile ilişkilidir (Dünya Sağlık Örgütü, 1987). Yani yaşam kalitesi (quality of life) kişilerin amaçlarına ve yaşamdan beklentilere paralel olarak, yaşadıkları kültür ve değer yargılarının bütünü içinde kendi durumlarını nasıl algıladıkları ile ilgilidir. Yaşam kalitesi ile ilgili olarak yapılan tanımlardan yola çıkarak turizm özelinde bir tanım öneren Puczko ve Smith (2011) turizm ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi dikkat çekmiştir. Yazarlara göre yaşam kalitesi, “hayattan tam olarak tatmin olma duygusudur ve hayatı değerlendiren kişinin zihinsel uyarılarıyla belirlenir. Bireyin, nesnel faktörlere dayanan fikir oluşturma sürecinde turizmin önemli bir rolü bulunmaktadır”.

Yaşam kalitesi turizm alan yazınında iki açıdan incelenmektedir. Birincisi, turizm aktiviteleri ile turistlerin yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çünkü seyahat etmek ve turizm faaliyetlerine katılmak insanların zihinsel ve fiziksel olarak yaşam kalitesini yükselten uğraşılardır (Griffin ve Stacey, 2011). İkinci boyut ise turizm bölgelerinde yaşayan halkın turizm ile etkileşimi sonucu yaşam kalitesinde ortaya çıkan değişimlerin incelenmesidir. Turizm insanların sosyal etkileşim, kişisel gelişim ve bireysel kimliklerinin oluşmasına olanak sağlayarak kişinin sosyal yaşamına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca turistik faaliyetlere katılmanın kişilere daha fazla mutluluk, daha sağlıklı yaşam, uzun yaşam süresi, yüksek özgüven sağlayarak yaşam tatmini ve dolayısıyla da daha fazla yaşam memnuniyeti hissetmesine dolaylı ve doğrudan olumlu etkileri olduğu görülmektedir (Sarı ve Özdemir, 2014).

Bir destinasyonda turizm endüstrisinin gelişmesi yerel halka arzu ettiği yaşam standartlarının sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel etkileri yerel halkın yaşantısını önemli ölçüde etkilemektedir. Turizm endüstrisinin geliştiği bölgelerde istihdam olanakları ve gelir seviyesi artmakta, böylece devletin artan vergi gelirleri ile birlikte toplumsal refahın sağlanması için kamu hizmetlerine yapılan harcamalarda da artış olmakta bu durum kişilerin refah seviyesini yükseltmektedir. Artan sosyo-kültürel ve rekreatif aktiviteler, farklı kültürlerden gelen ziyaretçilerle etkileşim kişilerin sosyo-kültürel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Turizmin önemli girdi kaynakları olan doğal çevreyi sürdürülebilir kılma zorunluluğu çevre kalitesinin yükselmesine dolayısıyla da kişilerin yaşam kalitelerinde artışa neden olmaktadır. Diğer taraftan, kalabalığın, trafik yoğunluğunun, park sorununun, suç oranındaki artışın, turizmin yarattığı çevresel kirliliğin, hayat pahalılığının, geleneksel kültürün yozlaşmasının ve günlük yaşam tarzlarındaki değişimlerin yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Jafari (2012) kendi halkına yetersiz yaşam kalitesi sunan bir destinasyonun turistlere kaliteli turizm deneyimleri sunmasının mümkün olmadığını belirtmektedir. Yazar, turist memnuniyetinin sağlanmasında yerel halkın önemine dikkat çekerek yüksek turist memnuniyetinin yüksek gelir elde etme anlamına geldiğini ifade etmektedir. Böylece yerel halkın memnuniyeti turistlerin memnuniyetini etkileyerek bölgenin ekonomik kazancının artmasına da neden olmaktadır.

Kabul Edilebilir Değişimin Sınırları (LAC) gibi alternatif araştırma kavramları da vardır ve bunlar turizmin etkisinin turizmin gelişimiyle ilgilenen yerel taraflarca ne ölçüde kabul edilebileceğinin değerlendirilmesine olanak tanımaktadır (Van der Borg, Costa ve Gotti, 1996). Finansman ihtiyacının arttığı dönemlerde, konut sakinleri daha hoşgörülü bir tutum sergileyebilmekte ve potansiyel ekonomik faydalar nedeniyle turizmin olumsuz etkilerine katlanabilmektedirler.

Kabul Edilebilir Değişimin Sınırları kavramı ve diğer benzer yaklaşımlar üzerine tartışma, turist trafiğinin kitlesel ölçeğini göstermek için rakamlar kullanmak yerine, turizm gelişiminin yararlarını ve dezavantajlarını dengeleyen niteliksel analize vurgu yapılması anlamına gelmiştir (Baretje ve Defert, 1972). Ziyaretçi sayısı sınırlarını aşan çeşitli turizm yönetimi yaklaşımları da ortaya çıkmıştır.

Kapasite, diğerlerinin yanı sıra, akıllı yüksek teknoloji çözümlerinin kullanımı veya yerel toplulukta kabulü artırarak ve girişimciliği teşvik ederek artırılabilir (Baretje ve Defert, 1972). Diğer yaklaşımlar, turizm biçimlerini çeşitlendirme ihtiyacına ve ilgilenenler arasında uygun ilişkilerin kurulmasına odaklanmaktadır.

Turizm Alanı Yaşam Döngüsü (TAYD) modeli (Butler, 1980) ve bir dereceye kadar Irridex Modeli (Doxey, 1975), popüleriteleri son yıllarda azalmasına rağmen, birçok çalışma için teorik bir çerçeve sağlamıştır (Kowalczyk ,2002). Araştırmacıların çoğu, bu modellerin her ikisinde de turizm gelişiminin son aşamalarıyla ilişkilendirilen çok sayıda turistin, bölge sakinleri arasında olumsuz veya olumsuz tutumlar oluşturma eğiliminde olduğunu varsaymaktadır (Warszynska ve Jackowski, 1978). Sakinlerin turistlere karşı tutumundaki değişikliğin mükemmel bir örneği, 1976'da yayınlanan Doxey endeksidir (Lijewski, Mikułowski ve Wyrzykowski, 2008). Mahalle sakinleri arasında olumsuz tutumların ortaya çıkması turistler, sosyal taşıma kapasitesi sınırlarının aşılmasının, yani meydana gelen değişiklikleri kabul edememenin bir sonucudur.

G.V. Doxey, Şekil 1'de gösterildiği gibi, bölge sakinlerinin turizme yönelik tutumlarındaki değişimi dört ardışık düzeyde tanımlamaktadır;

- 1) Öfori düzeyi: İnsanlar turizmin gelişmesi karşısında hevesli ve heyecanlıdır. Yabancıyı hoş karşılarlar ve karşılıklı bir tatmin duygusu vardır. Yerliler için fırsatlar ve turistlerle birlikte para akışı bulunmaktadır.
- 2) Kayıtsızlık düzeyi: Endüstri genişledikçe, insanlar turisti hafife almaya başlamakatdır. Turist hızla kâr amaçlı bir hedef haline gelmekte ve kişisel düzlemdeki temas daha resmi hale gelmeye başlamaktadır.
- 3) Tahriş düzeyi: Bu, endüstri doyma noktasına yaklaştığında veya tesislerin genişletilmesi olmadan yerel halkın sayıları kaldıramayacağı bir düzeye geçmesine izin verildiğinde başlayacaktır.
- 4) Antagonizma düzeyi: Tahriş daha belirgin hale gelmiştir. İnsanlar artık turisti kötü olan her şeyin sorumlusu tutmuşlardır (örn. 'Turistler yüzünden vergiler arttı'; 'Mülkiyete saygıları yok'; 'Gençlerimizi yozlaştırdılar'). Karşılıklı nezaket yerini düşmanlığa bırakmıştır.

Doxey Endeksi, Orta Doğu'da turizm endüstrisinde çarpıcı bir büyüme yaşayan bir şehir olan Dubai'de sakinlerin turistlere ve turizme yönelik tutumlarını değerlendirmek için kullanılmıştır (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, 2018). Bu araştırma, turizm endüstrisinin kentte sakinler arasında düşmanlığa neden olmadan gelişmeye devam edebileceğini göstermiştir. TAYD modelini (Turizm Alanı Yaşam Döngüsü) formüle eden R.W. Butler, bir turizm bölgesinin gelişiminin altı aşamasına (keşif, yatırım, geliştirme, konsolidasyon, durgunluk ve düşüş veya yeniden canlandırma) dayanan bir turizm bölgesinin evrimsel döngüsünü tanıtmıştır. Bu model incelenen turizm bölgesine bir yıl içinde gelen ziyaretçi sayısına dayanmaktadır.

R.W.Butler (Casagrande, 2016) sürdürülebilir turizmi, turizm bölgesinin bulunduğu doğal çevrede herhangi bir değişikliğe neden olmadan, belirsiz bir süre için kârlı olacak şekilde ve ölçekte geliştirilen ve sürdürülen turizm olarak tanımlamaktadır.

Belirli şehir bölgelerinde aşırı yoğunlaşma, yaşam maliyetlerinde artışa, konut sakinleri için perakende satış seçeneklerinde azalmaya, evlerin ve dairelerin turist apartmanlarına dönüştürülmesine ve yerel sakinlerin yaşam tarzını sınırlayan diğer etkilere yol açabilmektedir.

Turizm bölgeleri dışından gelen sakinlerin ve iş adamlarının aşırı turizmin yan etkilerini yaşamamaları da uzun vadede turizm sektörünün maliyetini üstlenen kent merkezi ile komşu yerel halk arasında çatışmalara yol açabilmektedir. Turist trafiğinin daha da geliştirilmesi sürecinde, Krakov gibi tarihi şehirler için bir zorluk, ortaklaşa anlaşılan destinasyonun yönetimidir Entegre bir pazarlama mesajı, turist trafiğinin dağıtılması, sakinler ve ziyaretçiler arasındaki veya çeşitli rakip hizmet sağlayıcı grupları arasındaki çatışmanın hafifletilmesi, tanınmış turistik bölgelere erişimin düzenlenmesi, parasal fonların toplanması için araçlar, organizasyon yapıları ve ayrıca sakinleri başarılı bir şekilde sürece dahil etme ziyaretçilere hizmet vermek. Turizm pazarının eğilimleri ve yapısı, sakinlerin ve kentsel alanın (özellikle kültürel mirasın) yaşadığı görece denge durumunu bozmadan, turizm gelişimine yaklaşımın nicelikten niteliğe doğru değişmesini gerektirir.

Aynı zamanda, turist trafiği yönetimi, organizasyon kültürünü uyarlamak ve pazar değişikliklerine hızlı tepki vermek olarak tanımlanabilecek çevik turizm kavramını uygulayarak değişimlere hızlı ve etkili bir şekilde tepki vermelidir (Volgger ve Huang, 2019).

4. Aşırı Turizm ile ilgili Yapılan Araştırmalar

Araştırmalar turizmin yerel halkın yaşam kalitesi algısını etkilediğini göstermektedir. Andereck ve Nyaupane (2011)'in turizmin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla Arizona'da yaptıkları araştırmada turizmden elde edilen kişisel maddi yararlar (gelir ve istihdam) ve düzenlenen etkinliklere katılma (festivaller, fuarlar) ile algılanan yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve turizmin yaşam kalitesini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Kim ve arkadaşlarının (2013) yaptıkları çalışma turizm gelişiminin halkın genel yaşam memnuniyetini etkilediğini ortaya koymaktadır. Yazarlar, yaşam kalitesinin belirleyicisi olarak maddi refah, toplum refahı, duygusal refah ve sağlık-güvenlik olmak üzere dört boyut belirlemiştir. Çalışmada, maddi refah ve duygusal refahın genel yaşam memnuniyetini büyük oranda etkilediği saptanmıştır. Duygusal refah seyahat aktivitelerini içermektedir. Crofts ve Holland (1993), çalışmalarında turizmin kırsal toplumların yaşam kalitesi üzerinde pozitif

etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu etkilerin gelir, sağlık, rekreasyon ve kişisel hizmetler olduğunu belirtmektedirler. Michalkó (2013), kişilerin turizmden sağladıkları yarar ölçüsünde mutlu olduklarını belirtmektedir. Yazara göre turizm destinasyonlarında yaşayan halk diğer bölgelerde yaşayanlara göre hayatlarından daha çok memnundurlar. Yazarın Macaristan’da yaptığı araştırmaya göre turizm bölgelerinde yaşayan halkın % 26.8’i hayatından “mutlu” ya da “çok mutlu” olduğunu ifade eden, turizm bölgesi dışında yaşayan halkın %11.6’sı “mutlu” olduğunu belirtmektedir.

Sarı ve Özdemir (2014), Eskişehir Odunpazarı’nda yaşayan halk üzerinde yaptıkları araştırmada turizmin yerel halkın yaşam kalitesine olumlu katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Küçük’ün (2014) Konya Beyşehir’de yaptığı araştırma, yerel halkın ilçede turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte alınan hizmetlerin nitelik ve nicelik olarak artacağına ve yaşam kalitesinin yükselteceğine inandıklarını ortaya koymaktadır. Saatçı ve Ülkü’nün (2014) Bursa Harmancık’ta yaptıkları araştırmada ise yerel halkın bölgede ekoturizmin gelişmesi ile yaşam kalitesinin yükselteceğine inandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın Khizindar’ın (2012) Suudi Arabistan’da yaptığı çalışma turizmin yerli halkın yaşam kalitesini ve yaşam memnuniyetini çok az etkilediğini ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Altıntaş’ın (2010) Alanya’da yaptığı çalışmada da sürdürülebilir turizm uygulamalarının yerel halkın yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Turizm uzun bir süre ekonomik gelişimi hızlandırıcı bir araç olarak görülmüştür (Walpole ve Goodwin, 2000) Bu konuda yapılan ilk çalışmalar turizm gelişiminin yerel halka ekonomik etkileri üzerine olmuştur (Milman ve Pizam, 1988). Bir çok çalışma ekonomik faydanın yerel halk tarafından en fazla önem verilen faktör olduğunu ortaya çıkarmıştır (Akis vd., 1996; Ritchie, 1988). Araştırmalar turizmin istihdamı artırdığını (Tosun, 2002) yeni yatırım fırsatları yarattığını (Sethna ve Richmond, 1978) ve yerel halka ve yerel yönetimlere gelir sağladığını (Jurowski vd, 1997) ortaya koymaktadır. Hemen hemen bütün çalışmalarda ekonomik fayda ve tutumlar arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır (Gürsoy ve Rutherford, 2004). Bununla birlikte, turizm sektöründe çalışan elemanların sektörle ilgili iş deneyimleri olumsuz yönde gelişmişse bu durum çalışanların tutumlarını şekillendirecek ve turizm endüstrisine bir bütün olarak olumsuz bir tutum geliştirmesine sebep olabilecektir (Haley vd., 2005).

Turizm sektörüne karşı genel tutum ve bu olguya olan ekonomik bağımlılık arasındaki ilişki Cortus Christi’de yapılan bir araştırmada sınıanmıştır (Thomason vd, 1979). Yöre halkı, özel sektör temsilcileri ve kamu sektörü personelinin yer aldığı bu araştırmada, turizme bağımlılığı en yüksek olan grupların turizme karşı yüksek olumlulukta bir tutum geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmada,

turizm girişimcilerinin, yöre halkı ve kamu görevlilerine göre turizme ilişkin daha olumlu bir yaklaşım içinde oldukları belirlenmiştir. Benzer bir çalışmayı, Murphy (1983) turizm alanında turizm işletmelerinde görevli kişiler, yerel yönetim temsilcileri ve yerli halkın turizm gelişimini algılaması ve bu sektöre karşı tutumu arasındaki farklılıkların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirmiştir. Değerlendirmeler halkın turizme karşı tutumunun, yerel yöneticiler ve turizm işletmelerinde görevli kişilerden farklılaştığını belirlemiştir. Ancak, bu farklılıkların her konuda çok belirgin olmadığı ve bazı konularda benzerliklerin bulunduğunu saptamıştır. Ayrıca, turizm sektöründe istihdam edilen ve geçimleri turizme bağlı bireylerin turizme karşı daha olumlu bir tutum içinde oldukları gözlemlenmektedir (Rothman, 1978).

Turizmin artan fiziksel varlığı aynı zamanda arazi, konut ve farklı materyallere olan ilave talebi arttırarak, toplumun geleneksel hayat standardına ciddi etki yapabilir. Bir çok yazar turizmin konut piyasasında enflasyona ve rekabete yol açarak toplumu zorladığını belirtmektedir (Haralambopoulos ve Pizam, 1996).

Bazı araştırmalar, sosyo-demografik değişkenlerin yerel halkın turistik algılamaları üzerinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Milman ve Pizam (1988) cinsiyete göre yerel halkın turizme bakışında farklılıklar ortaya çıktığını belirtmektedir. Brougham ve Butler (1981), turizmin ev sahibi toplumların sosyal ve kültürel yapısı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla Sleat (İskoçya)'da yöre halkının turizme karşı tutumlarını incelemiştir. Araştırmada halkın turizme karşı tutumunun yaş, dil, yörede yaşama süresi, turistlerle ilişki derecesi ve bireysel ve yöresel ilişkilere bağlı olarak değiştiği doğrulanmıştır (Liu ve Var, 1986). Diğer taraftan, Perdue ve diğerleri (1990) yaptıkları çalışmada turizmin etkileri ile ilgili algılamaların ve değerlendirmelerin yerel halkın özellikleriyle doğrudan ilgili olmadığını ortaya koymaktadır.

Yapılan yazın taraması, turizmin yerel halk üzerine çeşitli düzeylerde etki ettiğini göstermektedir. Bu etki algılamaları turizm bölgesinin gelişmişlik düzeyine, orada yaşayanların demografik özelliklerine, turizme ekonomik anlamda bağımlı olmaya, yörenin yerlisi olup olmama durumuna, yaşama süresine vb niteliklere göre değişebilmektedir. Bununla birlikte literatürde bu değişkenlerle ilgili tam bir görüş birliği yoktur. Yerel halkın turizmin etkisine ilişkin algıları farklı durumlarda olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Bir çok araştırmada demografik değişkenlerle yerel halkın turizm etkilerini algılamaları arasında olumlu ilişki saptanırken diğer bazılarında tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir. Aynı şekilde, bölgede yaşama süresi ile turizm etkisinin algılanması arasında olumlu ve olumsuz bulgulara rastlanmaktadır. Hemen hemen bütün araştırmalarda ekonomik fayda olumlu algılanmaktadır. Ancak bu ekonomik faydanın algılanmasında da olumsuz iş deneyimleri gibi nedenlerle olumsuzla dönüşebilmektedir. Turizmin gelişmeye

başladığı ilk dönemde genellikle algılanan ekonomik faydadan dolayı turizm gelişimi olumlu algılanırken, fiziki çevrede meydana gelen olumsuz değişimler ve turistlerin geliş nedenleri değiştikçe, başlangıçta oluşan olumlu algılamalar aşama aşama olumsuz yönde değişebilmektedir.

Yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılamaları o bölgedeki turizm gelişimini açısından önem taşır. Turizmin etkilerini olumsuz algılayan yerel halk bölgedeki turizm gelişimini bir çok açıdan sekteye uğratabilir. Bu nedenle yerel halkın turizmin etkileriyle ilgili algılarının bilinmesi ve turizm gelişim politikalarının elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmesi gerekir. Cumalıkızık köyü son zamanlarda turizm açısından kültürel bir destinasyon olmaya başlamıştır. Bu nedenle halkın turizmin etkilerine ilişkin algılarının ve tutumlarının bilinmesi bölgenin gelecekteki turizm gelişimi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışmanın turizmin başlangıç aşamasında olduğu bir yörede iki yıllık bir süreçte turizme ilişkin algıların ve tutumların saptanması yönünde literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Turizm hem yerleşik hem de turisti ilgilendiren bir sosyal aktivite olduğundan, aşırı turizmin üstesinden gelmek için stratejiler geliştirirken ikisini de merkeze yerleştirmek önemlidir (Andereck ve Vogt, 2000).

Sonuç olarak, aşırı turizm, sorunlar ve çözümler konularına katkıda bulunanlar tarafından önerilen pratik çözümler, paydaşları aşırı turizmi yenilenmiş bir bakış açısıyla yeniden düşünmeye teşvik etmede yardımcı olmaktadır. İnsanların turizmle uğraşma konusunda ekonomik olanaklara sahip olduğu bir teknoloji çağında, insanların istedikleri yerleri ziyaret etme haklarından taviz vermeyen ya da ziyaret hakkından mahrum bırakmayan stratejiler tasarlamak önemli hale gelmiştir.

SONUÇ

Hızlı kentleşme ve son zamanlarda kentsel alanlarda turizmin büyümesi, kentsel turizm için önemli bir talep artışına yol açmıştır; Artan hareketlilik, büyüyen orta sınıf, daha uygun fiyatlı ulaşım ve konaklama seçenekleri gibi küresel turizm trendleri, kentsel turizm için artan talebi teşvik etmeye devam edecektir. Etkin yönetilen turizm faaliyetleri, “Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak” konulu hedefin gelişmesine katkıda bulunabilir. ‘Aşırı turizm’ kavramının mevcut turizm tıkanıklık yönetimi ve turizm taşıma kapasitesi kavramları için yeni bir terim olduğu ortaya çıkmıştır. Turizm tıkanıklığını, taşıma kapasitesini ve “kabul edilebilir değişimin sınırlarını” izlemek ve yönetmek için mekanizmalar tanımlarken ve kurarken, turizmin destinasyon ve sakinleri üzerindeki etkisinin kapsamlı bir vizyonunu sağlamak için nicel ve nitel çalışmaların varlığı ve geliştirilmesi da koordineli gelişime yardımcı olabilmektedir. Şehirlerde turizm geliştirme ve yönetimi daha geniş kentsel gündemin bir parçası

olmalıdır. Turizm politikacılarının ve Destinasyon Yönetim Organizasyonlarının eylem kapsamı sınırlıdır ve bunlar tek başına turizm tıkanıklığının ve turizmin şehirler üzerindeki etkisinin zorluklarını ele alamamaktadırlar. Kentsel destinasyondaki turizm tıkanıklığı, ancak farklı düzeylerdeki turizm ve turizm dışı idareler, özel sektör, yerel topluluklar ve turistlerin kendileri arasında yakın işbirliği ile ele hafifletilebilmektedir veya yok edilebilmektedir.

Günümüzde şehirlerin karşılaştığı ekonomik, sosyal ve çevresel sorunların karmaşıklığı, paydaşların mevcut uygulamalarını yeniden düşünmesini ve yenilikçi çözümler aramasını gerektirmektedir, önlemler yalnızca turist ziyaretçi sayılarını ve turist davranışlarını değiştirmeye odaklanmamalı ayrıca yerel paydaşlara da odaklanmalıdırlar. Turizmin olumlu yönlerinin bölge sakinleri tarafından görünür ve anlaşılır kalmasını sağlamak için, sakinlerin endişelerini ve şikayetlerini anlamak ve onları turizm gündemine dahil etmek gerekmektedir. Sakinlerin turizme karşı tutumunu anlamak ve yerel toplulukları dahil etmek çok önemlidir. Aşırı Turizm'in olumlu etkileri daha büyük uluslararası atmosfer (şehirdeki farklı kültürler); daha fazla etkinlik; daha olumlu bir imaj; şehrin tarihi bölümlerinin korunması; ve geleneksel mimarinin restorasyonları şeklinde, olumsuz etkileri ise, konut fiyatlarındaki artış; taksi fiyatlarındaki artış; mağaza fiyatlarındaki artış; restoran ve kafe fiyatlarındaki artış; ve toplu taşıma maliyetindeki artış gibi özetlenebilir.

Sonuç olarak, önlemlerin etkinliği büyük ölçüde onların özel bağlamlarına bağlıdır. Herkese uyan tek bir çözüm yoktur. Şehirler içinde bile yönetim önlemleri mahalleler arasında farklılık gösterebilir. Yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuçlara yönelik bazı öneriler aşağıdaki gibidir;

- Şehirdeki altyapı ve tesislerinin iyileştirilmesi,
- Yerel sakinler ve yerel işletmelerle iletişim kurulması ve turizm planlamasına dahil edilmesi,
- Şehirde nasıl davranılması gerektiği konusunda turistlerin daha fazla bilgilendirilmesi,
- Ziyaretçilerin yıl boyunca dağılımı,
- Sakinlerin ve ziyaretçilerin buluşup entegre olabileceği şehir deneyimlerinin yaratılması.

Her bir destinasyon için hangi stratejilerin başarıyla uygulanabileceğini belirlemek için kapsamlı bir değerlendirme ve planlama esastır. Halihazırda turizm tıkanıklığı ile ilgili herhangi bir sorunu olmayan destinasyonlar, artan ziyaretçi sayısının potansiyel etkisinin farkında olmalı ve buna göre plan yapmalıdır böylece turizm faaliyetleri, şehirlerin sosyo-ekonomik gelişimine ve sakinlerinin refahına önemli bir katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akis, S., Peristians, N. & Warner, J. (1996). "Residents' Attitudes to Tourism Development: The Case of Cyprus." *Tourism Management*, 17(7), 481–494
- Ali, R. (2016). 'Exploring the Coming Perils of Over tourism', Skift, 23-08-2016 (online), available at: www.skift.com (07-07-2018).
- Andereck, K.L. & Vogt, C.A. (2000). "The Relationship Between Residents' Attitudes Tourism and Tourism Development Options." *Journal of Travel Research* 39, (August):27-36
- Andereck, K. L. & Nyaupane, G.P. (2011). Exploring the nature of tourism and quality of life perceptions among residents. *Journal of Travel Research*, 50 (3): 248-260.
- Baretje, R. & Defert, P. (1972). *Aspects Economiques du Tourisme*; Berger-Levrault: Paris, France.
- Brougham J. E. & Butler, R.W.A (1981). "Segmentation Analysis of Resident Attitudes to the Social Impact of Tourism
- Butler, R.W. (1980) The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Can. Geogr.* 24, 5–12.
- Casagrande, M. (2016). Heritage, tourism, and demography in the island city of Venice: Depopulation and heritagisation. *Urban Island Stud.* 2, 121–141
- Chambers, E. (2009). From authenticity to significance: Tourism on the frontier of culture and place. *Futures*, 41(6), 353–359.
- Clancy, M. (2018). The dynamics of anti-tourism. Presented at the Eurac Research Conference on 'Overtourism: how can tourism be managed for the benefit of locals?', Eurac Research, Bolzano-Bozen, Italy.
- Coldwell, W. (2017). First Venice and Barcelona: Now anti-tourism marches spread across Europe. *The Guardian*, 10 August. Retrieved on 22 March 2019, from www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-venice-barcelona
- Croes, R., Rivera, M.A., Semrad, K. & Khalizadeh, J. (2017). Happiness and tourism: Evidence from Aruba. Macau: Institute for Tourism Studies. DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.29257.85602>
- Crotts, J. S. & Holland, S. M. (1993). Objective Indicators of the Impact of Rural Tourism Development in the State of Florida, *Journal of Sustainable Tourism*, 1 (2), 112-120.
- Fisher, A.C. & Kurtilla, J.V. (1972). Determination of optimal capacity of resourcebased recreation facilities. *Natural Resources Journal*, 12, 417–444.
- Goodwin, H. (2017). The Challenge of Overtourism. Working Paper No. 4. Responsible Tourism Partnership. Retrieved on 22 March 2019, from <https://haroldgoodwin.info/pubs/RTP%27WP4Overtourism01%272017.pdf>
- Griffin, K., Stacey, J. (2011). Towards a "tourism for all" policy for Ireland: achieving real sustainability in Irish tourism, *Current Issues in Tourism*. 14 (5), 431-444.
- Gros, D. (2018). Global Trends to 2035. Economy and Society. Brussels: European Parliamentary Research Service. Retrieved on 22 March 2019, from www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home.html
- Gursoy, D. & Rutherford, D.G. (2004). "Host Attitudes Toward Tourism: an Improved Structural Model," *Annals of Tourism Research*, 31 (3): 495–516,
- Haralambopoulos, N. & Pizam, A. (1996). "Perceived Impacts of Tourism: The Case of Samos." *Annals of Tourism Research* 23:503–526." *Annals of Tourism Research*, 8(4),569-590
- Haley, A.J., Snaith, T. & Miller, G. (2005). "The Social Impacts of Tourism A Case Study of Bath, UK," *Annals of Tourism Research*, 32 (3): 647–668. *International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 10 (1), 29-44.
- Walpole, M. J. & Goodwin H. J. (2000). "Local Economic Impacts Ofdragon Tourism in Indonesia." *Annals of Tourism Research*, 27(3): 559-576
- Jafari, J. (2012). Foreword in M. Uysal, R. R. Perdue, M.J. Sirgy (Eds.), *Handbook of tourism and quality of life research: Enhancing the lives of tourists residents of host communities*. New York: Springer.

- Jungk, R. (1980). Wie viele Touristen pro Hektar Strand? *Geo*, 10, 154–156.
- Jurowski, C., Uysal, M. & Williams, D.R. (1997). “A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reaction to Tourism.” *Journal of Travel Research*, 34 (2):3-11.
- Khizindar, T. M. (2012). Effects of Tourism on Residents’ Quality of Life in Saudi Arabia: An Empirical Study, *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21:6, 617-637, DOI: 10.1080/19368623.2012.627226
- Kowalczyk, A. (2002). *Geografia Turyzmu/Geography of Tourism*; PWN Publishers: Warsaw, Poland.
- Krippendorf, J. (1986). *Die Ferienmenschen. Für ein neues Verständnis von Freizeit und Reisen*. München: dtv Verlag.
- Ratz, T., Puczko, L. (2002). *The Impacts of Tourism. An Introduction*, Hameenlinna: Hame Polytechnic.
- UNWTO (2018). *Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions*; UNWTO: Madrid, Spain.
- Koens, K. Vd., (2018). Understanding ‘over tourism’ in a city context (under development).
- Kim, K., Uysal, M. & Sirgy, M.J. (2013). How does tourism in a community impact the quality of life of community residents? *Tourism Management*, 36: 527–540.
- Lijewski, T., Mikułowski, B., & Wyrzykowski, J. (2008). *.Geografia Turystyki Polski/Geography of Polish Tourism*; PWE Publishers: Warsaw, Poland,
- Liu, J.L.& Var, T. (1986). “Resident Attitudes to Turism Impacts in Hawaii.” *Annals of Tourism Research*,13:193-214.
- Lopez-Bonilla, J.M. & Lopez, L.M. (2008). Measuring social carrying capacity: An exploratory study. *Tourismos*, 3(1), 116–134.
- Mansfeld, Y. & Jonas, A. (2006). Evaluating the socio-cultural carrying capacity of rural tourism communities: A ‘value stretch’ approach. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 97(5), 583–601.
- Marzetti, S. & Mosetti, R. (2005). *Social Carrying Capacity of Mass Tourist Sites. Theoretical and Practical Issues about its Measurement*. FEEM Working Paper No. 144.Milan: Fondazione Eni Enrico Mattei. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.856024>.
- Michalkó, G., Bakucz, M. & Rátz, T. (2013). The relationship between tourism and residents’ quality of life: A case study of Harkány, Hungary. *European Journal of Tourism Research* 6(2), pp. 154-169.
- Milano, C. (2017). *Overtourism turismofobia. Tendencias globales y contextos locales*. Barcelona and Madrid: Ostelea School of Tourism and Hospitality. Retrieved on 22 March 2019, from www.ub.edu/escult/psss/ostelea_informe_overtourism_y_turismofobia.pdf
- Miller, G.T. (2004). *Sustaining The Earth. An Integrated Approach* (7th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole, Thomson Higher Education.
- Milman, A. & Pizam, A. (1988). “Social Impact Of Tourism On Central Florida.” *Annals of Tourism Research*,15 (2):191-204.
- Murphy, P.E.(1983). “Perception and Preference of Decision-Making Groups in Tourist Centers:A Guide To Planning Strategy” In *Tourism Planning and Development Issues*, edited By D.E. Hawkins, E.L. Shafer, and J.M. Rovelstad. Washington, D.C.:George Washington University, 355-68.
- Ortolano, L. (1984). *Environmental Planning and Decision Making*. New York: John Wiley and Sons. Page, S.J. (2003). *Tourism Management: Managing for change*. Oxford: Butterworth
- Heinemann Papathanassis, A. (2017). Over-tourism and anti-tourist sentiment: An exploratory analysis and discussion. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 17(2), 288–293.
- Rice A. S. & Tucker, S. (1986). *Family Life Mangement*. Macmillian Pub., New York.
- Riek, B.M., Mania, E.W. & Gaertner, S.L. (2006). Intergroup threat and outgroupattitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 10, 336–353.

- Rothman, R.A. (1978). "Residents And Transients: Community Reaction To Seasonal Visitors." *Journal of Travel Research*, 16 (Winter):8-13.
- Rosenow, J.E. & Pulsipher, G.L. (1979), *Tourism: The Good,, the Bad and the Ugly*, Centur y Three Press, Nebraska.
- Saatcı, G. & Ülkü, A. (2014). Yerel Halkın Ekoturizme Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi: Harmançık Örneği, 15. Ulusal Turizm Kongresi bildiri kitabı, Ankara, 396-410.
- Sarı, Y. & Özdemir, C. (2014). Turizm Gelişiminin Eskişehir Odunpazarı Sakinlerinin Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkisi, 15. Ulusal Turizm Kongresi bildiri kitabı, Ankara, 241-253.
- Sethna, R. & Richmond B., (1978). U.S. Virgin Islanders' Perceptions of Tourism: (TSM) *Journal of Travel Research*. Summer (1):30-31
- Seraphin, H., Sheeran, P. & Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376.
- Swarbrooke, J. (2002). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford, UK: CABI Publishing
- Szalai, A. (1980). "The Meaning of Comparative Research on the Quality of Life", *The Quality of Life*, (ed. A. Szalai ve F. Andrews), Sage Beverly Hills, CA, ss.7-24.
- Taiwo, F.J. & Feyisara, O.O. (2017). Understanding the concept of carrying capacity and its relevance to urban and regional planning. *Journal of Environmental Studies*, 3(1), 1-5
- Thomason, P., J.I. Crompton, & D. B. Kamp (1979). "A Study of The Attitudes Of Impacted Groups Within a Host Community Toward Prolonged Stay Tourist Visitors." *Journal of Travel Research*, 17 (Winter):2-6.
- Tosun, C. (2002). "Host Perceptions of Impacts: A Comparative Tourism Study". *Annals of Tourism Research*, 29:231-253.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2018), *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision* (online), available at: www.esa.un.org
- Van der Borg, J., Costa, P. & Gotti, G. (1996). Tourism in European heritage cities. *Ann. Tour. Res.* 1996, 23, 306-321.
- Volgger, M. & Huang, S.S.(2019). Scoping irresponsible behaviour in hospitality and tourism: Widening the perspective of CSR. *Int. J. Contemp. Hosp. Manag.* 2019. [CrossRef]
- Wanhill, S. (2000). Small and medium tourism enterprises. *Annals of Tourism Research*, 27(1), 132-147.
- Warszynska, J. & Jackowski, A. (1978). *Podstawy Geografii Turyzmu/Basics in Tourism Geography*; PWN Publishers: Warsaw, Poland
- WTO/UNEP (1992). *Guidelines: Development of National Parks and Protected Areas for Tourism*. Madrid: World Tourism Organization and United Nations Environment Programme
- WTTC (2015). *Travel and Tourism Economic Impact 2015*. London: World Travel and Tourism Council.
- World Tourism Organization (2004). *Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites*, UNWTO, Madrid.
- Yazdi, S.K. & Khanalizadeh, B. (2017). Tourism demand: A panel data approach. *Current Issues in Tourism*, 20(8), 787-800..
- Wood, M.E. (2017). *Sustainable Tourism on a Finite Planet: Environmental, Business and Policy Solutions*. Abingdon: Taylor & Francis

İNTERNET KAYNAKLARI

- Dünya Sağlık Örgütü (1987). http://www.who.int/mental_health/media/68.pdf (Erişim Tarihi:01.10.2022)
- Responsible Tourism (n.d.), *OverTourism* (online), available at: www.responsibletourismpartnership.org/over-tourism (Erişim Tarihi:01.10.2022)

5. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE ETKİLERİ

Mete SEZGİN*, Abdullah KÖSEOĞLU**

GİRİŞ

Tüketici odaklı boş zaman kavramının gelişimiyle birlikte ulaşılması kolay hale gelen turizm yeni bir olay değildir. Tarihsel anlamda incelendiğinde turizm olayının kökleri neredeyse uygarlığın başlangıcına kadar gitmektedir (Page, 2016, s. 42). Turizmin geçmişine doğru çıkılan yolculukta kayıt altına alınan tarih öncesi dönemlerin seyahat etme açısından belirsizlik taşıdığı görülür (Edgell ve Swanson, 2019, s. 27). Ancak, insanların hareketliliklerine dair yapılan keşiflerde gerçekleştirilen seyahatlerin eğlence amaçlı olduğuna dair bir kanıt rastlanmamış bahsi geçen seyahatler ise yeterince zorlu, yorucu ve ürkütücü olmasından kaynaklı yiyecek bulma yani hayatta kalma gibi bir zorunluluğa dayandırılmıştır. Atalarımız yerleşik hayata geçmeye Neolitik dönemde karar vermiştir ki bu da günümüzden yaklaşık 10.000 yıl öncesine kadar gitmektedir. Önce köylerin sonrasın da ise şehirlerin kurulmasıyla devam eden yerleşik hayata geçiş, Çin'in Sarı Nehir Vadisi'nde, Mezopotamya'da (bugünkü Irak) Dicle ve Fırat Nehirleri arasında, Mısır'da Nil Nehri boyunca ve Pakistan'ın İndus Nehri çevresinde gerçekleşmiştir. Yerleşik hayata geçen insanlar atalarından daha çok hareketliydi daha fazla mahsul yetiştirme ve daha fazla şey yapmayı öğrenip yetkinlik kazandıkça kısa sürede şehirlerin sınırlarını aşarak başkalarıyla ilişki kurmuşlardır. Bu da sonraki

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid ID 0000-0001-9079-2520.

** Öğr. Gör., KTO Karatay Üniversitesi, Ticaret ve Sanayi Meslek Yüksekokulu, Orcid ID 0000-0002-6885-7225. Kaynak Göster: Sezgin, M. & Köseoğlu, A. (2022). Aşırı turizmin yerel yönetimler üzerine etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 61-70). Eğitim Yayınevi.

dönem insan türünün hareketliliklerinin büyük bir kısmını tanımlayan ve bir seyahat şekli olan ticareti ortaya çıkarmıştır (Zuelov, 2016, s. 3).

Tarih sahnesi değiştiğinde, insanlar geliştikçe ve teknoloji insan yaşamında daha fazla yer ettikçe turizm olayı da dönemin özelliklerine göre değişim ve gelişim göstermiştir. Bu açıdan turizmin devamlılığı ve gelişimini destekleyen kronolojik evrelere kısaca bakılacak olursa. Bunlar;

- Klasik Çağda Turizm
- Orta Çağda Turizm
- Rönesans ve Reform Dönemlerinde Turizm
- Büyük Avrupa Turu (Grand Tour)
- Kıyı Turizmi: Spa'lardan Deniz Kıyısına Yöneliş
- Dünya Savaşları ve Edwardian Döneminde Turizm
- Kitle Turizmine Yöneliş (Savaş Sonrası) şeklinde sıralanabilir (Page, 2016).

Kökleri oldukça eskiye dayansa da 20. yy. başlarında artış gösteren zenginlik insanların ilgisinde ve dışa dönük tutumlarında olumlu etkiler ortaya çıkarmıştır (Sezgin ve Yolal, 2012, s. 73; Swarbrooke ve Horner, 2007).

Bu etkilerin yanı sıra ulaşım alanında yaşanan teknolojik gelişmeler de insanların turizme katılımını artırmış ve kitleler halinde seyahat etmelerine katkı sağlamıştır. Esasen bahsi geçen bu dönemin mantığı seri üretim ve kitleler halinde tüketim şeklindeydi ve her ne kadar asıl bahsi geçen turizm olayının kökleri 18. yy. kadar gidiyor olsa da seyahat, kitleler içinde halen bir yenilikti bundan dolayı turizme olan talebin homojen yapısı her kesimden insana uygun ürünler ortaya koyulmasını sağlamıştır. Özellikle 1930'lu yıllardan sonra motorlu kara taşıtlarının yaygınlaşması iki savaş arası ve sonrasındaki yıllarda motorlu hava taşıtlarının gündelik yaşamda kullanılabilir hale gelmesi turizmi daha fazla canlandırmıştır. Uçakların ulaşım aracı olarak kullanılabilir olması Avrupalı zenginlerin ulaşımında tercihi olmasını sağlamış ve bu sayede zengin sınıflar için tercih edilebilir bir seçenek olarak turizm pazarında küçükte olsa rol oynamaya başlamıştır (Sezgin ve Yolal, 2012, s. 73; Swarbrooke ve Horner, 2007).

Boş zaman kavramının önem kazanması, kitlesel hareketlilik şeklinde turizme katılımın artması, ulaşım alanında yaşanan gelişmelerin gündelik yaşama yansması sonucu oldukça hızlı gelişim gösteren turizm sektörünün bugün gelinen noktada etkisinin hissedildiği birbirinden farklı konular üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır. Turizm gelişip yayıldıkça etkileri de paralel şekilde gelişip genişlemiştir. Geline son noktada bahsi geçen 1.4 milyar kişinin katıldığı turizm olayında değinilen konulardan birisi de literatürde "Overtourism" olarak yer

alan, Türkçeye “Aşırı Turizm” olarak çevrilmiş olan kavramdır. Bu bağlamda kitabın bu bölümünde aşırı turizmin yerel yönetimler üzerine (altyapı sorunları bağlamında) olan etkilerinden bahsedilecektir. Aşırı turizmin alt yapı üzerine etkilerinden bahsedilmeden önce ise konuya bağlayıcılık ve anlaşılabilirlik katması açısından turizmin yerel yönetimler ile olan ilişkisini açıklamanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

1. Turizm ve Yerel Yönetimler

Bugün küresel ekonominin %10'nunu oluşturan ve yaklaşık 270 iş kolunu destekleyen turizm, dünyanın en büyük sektörlerinden biridir ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tahminlerine göre 2030 yılına kadar turizm katılan kişi sayısının 1.8 milyara ulaşması beklenilmektedir. Özellikle küresel boyutta yaşanan 2008 krizi sonrası turizm, büyümeyi ve zenginleşmeyi destekleyici itici bir ekonomik güç olarak görülmeye başlamıştır (Innerhofer vd., 2020, s. 3).

II. Dünya savaşı sonrası hızlı şekilde büyüme kaydeden turizmde, belirli bölgelere turist akışının yoğunlaşması, kalabalıklaşma ve taşıma kapasitesi, çevresel bağlamda sürdürülebilirlik gibi problemler ortaya çıkmıştır (Capocchi vd., 2019, s. 1). Ancak, bahsi geçen olumsuz etkilerin yanı sıra turizmin istihdam, milli gelir, döviz getirisi, ihracat vb. konulardaki olumlu etkileri ülkelerin dikkatini çekmektedir. Fakat, turizm sektöründen istenilen düzeyde fayda sağlamak için dikkat çekme tek başına yeterli olmamakta, bu bağlamda ülkelerin yönetim sistemleriyle turizme sağlayacakları katkı düzeyi önem kazanmaktadır ve merkezi yönetimlerin baş aktör olduğu sistem içerisinde turizm açısından yerel yönetimler de ayrı bir önem arz etmektedir. Üst yönetimin alt yönetimi destekleyip beslediği yerel yönetimlerin turizm sistemi içerisinde üstlendiği en önemli görevi ise turizm kaynaklarının korunmasıdır. Türkiye’de idare şekli kendi içerisinde iki sınıfa ayrılmaktadır. Bunlardan biri “merkezi idare” diğeri ise “yerinden yönetimdir”. Yerel yönetimler bu sınıflamada yerinden yönetim sınıflamasına tabi olmaktadır. Bu sınıflamaya ek olarak yerel yönetimlerde kendi içerisinde “yer yönünden yönetim kuruluşları” ve “hizmet yönünden yönetim kuruluşları” şeklinde ikiye ayrılır. Fakat, Türkiye’de güçlü bir merkeziyetçi yönetim anlayışı hakim olduğundan kamu yönetimi denildiğinde akla merkezi yönetim gelmektedir. Yerel yönetimlerin görevleri ve sınıflamalarına bakıldığında esasen turizm vb. diğer konularda merkezi yönetimin üzerine düşen görevler olduğu kadar yerel yönetimlerinde sorumluluk alanına giren görevlerde mevcuttur (Baş, Kılıç ve Güçer, 2007).

Yerel yönetimler, merkezi yönetime bağlı, kuruldukları bölgelerde yaşayan toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan, karar mercii doğrudan halkın seçtiği özerk yönetim yapısına sahip, yerel bir örgütlenme modeli şeklinde ifade edilebilir (Çiçek, 2014, s. 54).

Türkiye’ de yerel yönetimler;

- İl Özel İdareleri
- Belediyeler
- Büyükşehir Belediyeleri
- Köy İdareleri
- Yerel Yönetim Birlikleri (Turizm Altyapı Hizmetleri Birliği) şeklinde sıralanabilir (Oktay, 2022).

Turizm ve turizme ilişkin faaliyetlerin yürütülmesi konusunda çevre büyük bir öneme sahiptir ve çevrenin korunmasında yerel yönetimlerin üstlendiği görev turizm açısından önemlidir. Yerel yönetimler tarafından çevre ile desteklenip geliştirilen turizm faaliyetleri sonucunda turist sayısında artış yaşanır ki bu da çevreye ait kültürel ve doğal kaynakların daha fazla kullanması anlamına gelir. Bunun yanı sıra yine turist sayısında yaşanan artış altyapı, üstyapı ve çevreyle ilişkili sorunların artmasına da neden olur. Bunun en büyük nedeni ise turizmin gelişmesine karşın artan tüketici taleplerinin karşılanması için plansız şekilde yapılan alt ve üstyapı yatırımlarıdır (Türkay ve Saraç, 2019, s. 99).

Seyahat etmek için kişisel ve finansal özgürlüğün artması, Çin ve Hindistan gibi ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerin zenginleşmeleri ve buna bağlı olarak boş zaman kavramının artması gibi etmenler turizme katılan ve amaçları boş zamanlarını eğlenerek geçirme olan kişi sayısını da artırmıştır. Son yıllarda turizmi önemli derece değiştiren ve şekillendiren bir başka faktör ise teknolojik gelişmeler bağlamında dijitalleşmedir. Tüm bu gelişmeler turistlere kolaylık sağlamasının yanı sıra turistlerin faaliyetlerinin yerel yaşamla entegre olmasını ve popüler destinasyonlarda, tarihi mekanlarda, şehirlerde, kültürel ve doğal çekim merkezlerinde giderek artan bir aşırı yüklenmeye maruz kalınmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucu ortaya aşırı turizm kavramı çıkmıştır ki kavram 1980’li yıllarda literatüre girmiş olsa da 2017 yılından itibaren yaygın şekilde kullanılmaktadır. Aşırı turizm kavramını, Junk 1980, Krippendorf 1986, Goodwin 2017 yılında kullanmıştır (Innerhofer, Erschbamer ve Pechlaner, 2020).

Goodwin (2017) aşırı turizm kavramını; ‘‘Destinasyonda yaşayan yerli halkın ve ziyaretçilerinin, fazla ziyaretçiden kaynaklı bölgenin yaşam kalitesinin düşmesi ve turizm deneyiminin kabul edilemeyecek kadar kötü hale gelmesi’’ şeklinde tanımlamıştır.

Coldwell (2017) ise aşırı turizmi; ‘‘Yönetimi doğru şekilde yapılmadığı takdirde, çok fazla hasara ve aksamalara neden olan kontrolsüz ve sürdürülebilirlikten yoksun turizm’’ şeklinde tanımlanmıştır.

Aşırı turizmin baskısı altında kalan destinasyonlar, bir dizi problemle baş etmek zorunda kalır. Bu problemler;

- Trafik problemi
- Tarihi ve kültürel alanların tahribi
- Emlak sorunları
- Kamusal alanların özelleştirilmesi
- Yerel halkın uzaklaşması
- Yerel halkın aidiyetlik ve yer kaybı duygusu
- Yerel halkın satın alma gücünün düşüşü
- Bölgenin taşıma kapasitesi sorunu şeklinde ifade edilebilir (Innerhofer vd., 2020, s. 5).

Aşırı turizm, kavramsal olarak yakın tarihte kullanılmaya başlanmış olsa da yerel halk, turistler ve günübirlik ziyaretçiler için turizmin sürdürülebilir şekilde yönetilmesinin zorluğu neredeyse 20 yıldır tartışılan bir konudur (Goodwin, 2017). Tarihçesi son 5 yıldan çok daha öncesine kadar uzanan aşırı turizmin çok yönlü etkilerinden söz etmek mümkündür. Hem turist kabul eden destinasyon, hem turistler, hem de yerel halk açısından sorun teşkil eden aşırı turizm konusunda bir sonraki başlık altında destinasyonlardaki turizm kaynaklarını korumakla yükümlü olan yerel yönetimler üzerine olan etkilerinden bahsedilecektir.

2. Aşırı Turizm ve Yerel Yönetimler

Turizm, genellikle temiz endüstri olarak nitelendirilir. Fakat, turizm ve rekreasyon faaliyetleri incelendiğinde çevre üzerine olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuz etkileri de mevcuttur. Turizm, planlaması iyi yapıldığı takdirde hızlı gelişim gösteren bir sektördür (Karakaş ve Güngör, 2015). Ancak, iyi yönetilmeyen turizm faaliyetleri çevrenin tahribi, yapısal oluşumlardan kaynaklı manzaranın kötüleşmesi, hava-su-toprak kirliliği, kamu sağlığının kötüleşmesi gibi etkiler gösterir (Demir, 2002, s. 94; Olalı ve Timur, 1988, s. 364-365). Bu açıdan destinasyonlarda iyi yönetilemeyen ve kontrol altına alınamayan plansız turizm faaliyetlerinin aşırı turizmi ortaya çıkardığı ifade edilebilir. Aşırı turizm ve etkilerinin bir turizm destinasyonun da ortaya çıkmasına neden olabilecek bazı etmenler vardır. Bunlar;

- Turizme ayrılan alan ve geceleme sayısı
- Turizmdeki geceleme sayısının yerleşik nüfusa oranı
- Yerel halk ile turistleri bir araya getiren sosyal medya platformları (Airbnb vb.)

- Destinasyonun kruvaziyer limanlarına olan yakınlığı
- Havayolu şirketlerinin gelişimi ve taşınan yolcu sayısındaki artış
- Turizmin milli gelire etkisi ve milli gelirdeki payı
- Diğer turizm destinasyonlarına olan yakınlık şeklinde sıralanabilir (Özgürel ve Yılmaz, 2021, s. 1598-1599).

Turizmin aşırılaşmaması ve etkilerinin azaltılmasını sağlayacak birçok paydaş vardır. Ancak bunu temelde idare edecek ve planlayacak asıl paydaş yerel yönetimler olup turizmin aşırılık içermemesinin yolu iyi bir planlama yapmaktan geçmektedir (Baş, Kılıç ve Güçer, 2007, s. 9; Godfrey, 1998, s. 213). Bu bağlamda destinasyonlarda meydana gelecek aşırı turizmin yönetilmesi ve yapılacak planlamanın sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesinin temeli yerel-çevresel süreç ve insan-çevre ilişkisinin belirli yönlerini anlamaktan geçmektedir (Wall, 2019).

Oktaç'ın (2022) yapmış olduğu çalışmada da görüleceği üzere turizm altyapısının oluşturulması konusunda yerel yönetimlere bağlı birlikler bulunmaktadır. Bundan dolayı bir sonraki bölümde aşırı turizminden kaynaklı yerel yönetimlerin altyapı konusunda yaşadıkları sorunlara değinilecektir.

2.1. Aşırı Turizm ve Altyapı Sorunları

Aşırı turizm, yerel bir sorun gibi algılanır. Ancak, aşırı turizmin etkilerini ortaya çıkaran güçler küreseldir (Wall, 2019). Genel olarak turizmin etkileri incelendiğinde çok yönlü ve farklı şekilde etkileri olduğu görülür. Turizmin olumsuz yönleri ele alındığında etkilerinin hissedildiği önemli bir konu vardır ki o da yerel yönetimlerin sorumluluğu altında bulunan altyapı oluşumlarıdır. Altyapı sistemlerinin oluşturulmasından ve işleyişinden yerel yönetimler sorumludur. Bir bölgenin altyapısından söz edildiğinde bunlar;

- Su şebeke sistemi,
- Kanalizasyon sistemi,
- Enerji kaynakları ve sistemleri,
- Sağlık hizmetleri,
- Telekomünikasyon ve haberleşme sistemleri,
- Caddeleri ve sokakları,
- Metro Sistemi ve tünelleri,
- Güvenlik sistemleri vb. şeklinde sıralanabilir (Türkay ve Saraç 2019, s. 99; İçelioğlu, 2014, s. 43).

Altyapı, üstyapı, yerli halk ve turistleri memnun edecek ve çekicilik teşkil edecek birçok alanın oluşturulmasının sorumluluğu yerel yönetimlerde dir.

Bundan dolayı da yerel yönetimler turizm olayının gerçekleşmesinde önemli role sahiptir (Türkey ve Saraç, 2019, s. 100). Yukarıda bahsi geçen altyapı sistemleri incelendiğinde hem yerel halkın hem de turistlerin yararlandığı ortak kullanım alanları olduğu görülür. Ancak, bu noktada aşırı turizm ve aşırı gelişme arasındaki farkı ayırt etmek gerekmektedir. Aşırı turizm, bir turizm destinasyonunda yaşayan yerli halkın ya da ziyaretçilerin çok fazla turist algısı durumunu yaşamasıdır ve bu durumu aşırı gelişme ile ilişkilendirmek yanlıştır. Aşırı gelişim ise turizm ürünlerinin, hizmetlerinin ve tesislerinin gelişimiyle ilgidir ve bu gelişme aşırı sayıda turist algısını oluşturabilir. Bu sebeple aşırı turizm ile aşırı gelişim arasındaki farkı anlamak önemlidir. Ancak, gelişim ile turist sayıları arasında yaşanılacak tutarsızlık turist sayısı mutlak derece küçük bile olsa ortaya aşırı turizm kavramını çıkartabilir ki bu durumda hem yerli halk hem ziyaretçiler için geri döndürülemez sorunların başlangıcının habercisidir (Butler, 2019).

Bir destinasyonun turizme açılması ve turizm olayını geliştirmesinde sahip olduğu doğal ve kültürel çekicilikler tek başına yeterli değildir. Bu açıdan destinasyonun sadece nitelikli turizm ürünleri sunması turist çekmede tek başına yetersiz kalacaktır. Destinasyonun sağlıklı ve sürdürülebilir bir turizm olayı döngüsü yaratmasında alt yapı yatırımları da önem taşımaktadır. Bu sebeple bir destinasyonun elektriği, suyu, haberleşmesi, ulaşımı vb. alt yapı sistemleri bölgenin taşıma kapasitesi göz önüne alınarak geliştirilmelidir (Yılmaz ve Ön Esen, 2015, s. 4).

Bu sebeple aşırı turizm bir turizm destinasyon için farklı açılardan önem arz ettiğini ifade etmek doğru olacaktır ki arz ettiği önem bağlamında sonuç kısmında aşırı turizmin özellikle altyapı sistemleri üzerinde yarattığı etkilere kapsamında öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

SONUÇ

Turizm, kaynağını içinde bulunduğu çevreden alır. Bundan dolayı turizmde kontrolsüz ve plansız şekilde yapılan altyapı ve üstyapı yatırımları ekosistemlere büyük zararlar verir. Herhangi bir turizm işletmesinin alanı yanlış kullanması, atık sularını denize bırakması, filtresiz bacalarla havayı kirletmesi, yalıtımsız binalarla gürültü kirliliğine neden olması hem içinde bulunduğu destinasyonu hem de yakın çevresinde bulunan destinasyonları olumsuz yönde etkiler (Türkey ve Saraç, 2019; Kahraman ve Türkey, 2014).

Bir turizm destinasyonunun tüm bileşenleri ve paydaşlarıyla sağlıklı ve sürdürülebilir turizm faaliyeti gerçekleştirmesi ve aşırı turizmin etkilerine maruz kalmaması için yerel yönetimlerin turizm olayına katılmadan bölgenin önce şartlarını olgunlaştırması gerekir. Bundan dolayı yerel yönetimlerin hem bölgeyi,

hem bölgede yaşayan halkı, hem de turistleri kapsayacak şekilde adımlar atması gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak yerel yönetimlerin uygulaması adına hem yerli halkın hem de turistlerin ortak kullanım sağladıkları altyapı sistemlerinde aşırı turizmin etkilerinin görülmemesi için bazı öneriler getirilebilir. Bunlar;

- Bölgenin su ihtiyacını karşılayan şebekeler taşıma kapasitesi göz önünde bulundurularak ihtiyaca cevap verebilecek şekilde geliştirilebilir,
- Bölgenin atık su taşımamasını gerçekleştiren kanalizasyon sistemleri yine taşıma kapasitesi göz önüne alınarak ihtiyaca cevap verebilecek şekilde genişletilebilir,
- Turistlerin yerli halkla bir araya gelmesi göz önüne alınarak konut sıkıntısı yaşanmaması adına yeni yerleşim yerleri inşa edilebilir,
- Bölgenin trafik sistemi sıklıkla yaşanmasının önüne geçecek şekilde yeni yollar, alt geçitler, üst geçitler, köprüler yapılarak ve akıllı trafik sistemi kurularak genişletilebilir,
- Ulaşım sıkıntısı yaşanmaması adına bölgenin yerel ulaşımında kullanılan toplu taşıma sistemi araçlarının sayısı artırılarak ulaşım ağı genişletilebilir,
- Sağlık hizmetlerinin aksamaması için yeni sağlık birimleri kurulabilir
- İletişim ağı ve internet alt yapısının hem ulusal ihtiyacı hem de uluslararası ihtiyacı karşılayacak şekilde kapsama alanı genişletilebilir,
- Turistlerin önemseydiği konuların başında gelen güvenlik olayında hem yerel halkın huzuru hem turistlerin kendini güvende hissetmesi için teşkilatlanma yapısı geliştirilerek daha çok sayıda güvenlik çalışanı istihdam edilebilir,
- Yine güvenliğin sağlanması adına gelişmiş kamera sistemleri kurulabilir,
- Destinasyonun tüm imkanlarına entegre şekilde turistlerin kolaylıkla ulaşım faydalanacağı ve ihtiyaç anında kullanabileceği akıllı şehir ağı programı geliştirilebilir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmanın ilerleyen zamanlarda aşırı turizm ve yerel yönetimler üzerine yapılacak yeni çalışmalara kaynak teşkil edeceği ve burada getirilen önerilerin yeni yapılacak çalışmalarla geliştirilerek yeni öneriler getirilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Baş, M., Kılıç, B. & Güçer, E. (2007). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Turizm. *Mevzuat Dergisi*, 10(119), 1-14. www.mevzuatdergisi.com/2007/11a/01.htm.
- Butler, R. W. (2019). Overtourism and the Tourism Area Life Cycle. In Rachel Dodds & Richard W. Butler (Eds.), *Overtourism Issues, Realities and Solutions* (pp. 76-89). De Gruyter GmbH. <https://doi.org/10.1515/9783110607369-006>
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yerel Yönetimler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 53-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksusb/issue/10272/126028>
- Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M. & Amaduzzi, A. (2019). Overtourism: A Literature Review to Assess Implications and Future Perspectives. *Sustainability*, 11(12), 1-18. <https://doi.org/10.3390/su11123303>
- Coldwell, W. (2017, August 10). First Venice and Barcelona: Now anti-tourism marches spread across Europe. *The Guardian*. www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-veni-ce-barcelona
- Demir, C. (2002). Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkileri: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 93-117. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuiibfd/issue/22760/242940>
- Edgell, D. L. & Swanson, J. R. (2019). *Tourism Policy and Planning Yesterday, Today and Tomorrow*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351033541>
- Godfrey K. (1998). Attitudes Towards ‘Sustainable Tourism’ in the UK: A View from Localgovernment. *Tourism Management*, 19(3), 213-224. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00020-X](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00020-X)
- Goodwin, H. (2017). The Challenge of Overtourism. Working Paper No. 4. Responsible Tourism Partnership, <https://haroldgoodwin.info/pubs/RTP%27WP4Overtourism01%272017.pdf>
- Innerhofer, E., Erschbamer, G. & Pechlaner, H. (2020). Overtourism: The Challenge of Managing The Limits. In Harald Pechlaner, Elisa Innerhofer, & Greta Erschbamer (Eds). *Overtourism Tourism Management and Solutions* (pp.3-13). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429197987>
- İçelioğlu, C. Ş. (2014). Kent Turizmi ve Marka Kentler: Turizm Potansiyeli Açısından İstanbul’un Swot Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(1), 37-55. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosbil/issue/9504/118788>
- Kahraman, N. & Türkay, O. (2014). *Turizm ve Çevre*. Detay Yayıncılık.
- Karakaş, A. & Güngör, H. Y. (2015, Mart 24-25). Turizm Faaliyetlerinin Çevreye Etkisi. *Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çevre Sorunları Sempozyumu* (2015), Diyarbakır, Türkiye.
- Oktay, T. (2022). *Yerel Yönetimler. İdeal Kent Yayınları*.
- Olalı, H. & Timur, A. (1988). *Turizm Ekonomisi*. Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Özgürel, G., & Yılmaz, O. K. (2021). Aşırı turizmde kalabalık yönetimi: belediyeler tarafından kullanılabilir akıllı turizm uygulamaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1594-1620. doi:10.46928/iticusbe.944864
- Page, S. J. (2016). Turizmin: Kökeni, Gelişimi ve Geleceği. Z. Öter (Çev. Ed.) ve G. Akdağ (Çev). *Turizm İşletmeciliği* (s.41-73) içinde. Nobel Akademik Yayınevi. (Orijinal Eserin Yayın Tarihi 2015, 5. Baskı).
- Sezgin, E. & Yolal, M. (2012). Golden Age of Mass Tourism: Its History and Development. In Murat Kasımoğlu (Eds.). *Visions for Global Tourism Industry Creating and Sustaining Competitive Strategies* (pp. 73-90). InTech.
- Swarbrooke, J. & Horner, S. (2007). *Consumer Behaviour in Tourism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003046721>
- Yıldız, Z. (2011). Turizm Sektörünü Gelişimi ve İstihdam Üzerine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (5), s.54-71. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vizyoner/issue/23016/246122>

- Yılmaz, E. & Ön Esen, F. (2015, Kasım 12-15). Turizmin Gelişmesine Etki Eden Sorunlar ve Destinasyon Sadakati İlişkisi: Yerli Turistler Üzerine Ayvalık'ta Bir Araştırma. 16. Ulusal Turizm Kongresi (2015), Çanakkale, Türkiye. https://utk16.comu.edu.tr/images/dosya_510597.pdf
- Wall, G. (2019). Perspectives on the Environment and Overtourism. In Rachel Dodds & Richard W. Butler (Eds). *Overtourism Issues, Realities and Solutions* (pp. 27-45) in. De Gruyter GmbH. <https://doi.org/10.1515/9783110607369-006>
- Zuelov, E. G. E. (2016). *A History of Modern Tourism*. Plagrave Macmillan.

6. BÖLÜM

AŞIRI TURİZMİN ÇEVREYE ETKİLERİ

Betül KORKMAZ ORHAN*

GİRİŞ

İnsanlar seyahatleri sırasında günlük hayatlarına göre daha talepkar olabilmekte ve tüketim odaklı davranış sergileyebilmektedirler. Bu durum daha çok kaynak ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Turistlerin, geçici de olsa, yaşayacakları yerlerde konaklama, ulaşım ve yemek gibi ihtiyaçlarının karşılanması için fiziki bir yapılanmaya ihtiyaç vardır. Bu bağlamda Wall (2019) turizmin bir kentleşme biçimi olduğunu açıklamaktadır. Ancak ziyaretçi sayısındaki artış ile turistik çekiciliklerin kullanım şartları, turizmdeki arz-talep dengesinin korunmasını zorlaştırmaktadır.

Turizmin gelişimi sonucunda ülkeler ekonomik yönden önemli bir güç elde etmekle birlikte destinasyonlara gösterilen aşırı talep hem çevre hem de yerel halk için olumsuz etkilere yol açmaktadır. Birçok araştırmacı, turizmin artan büyüme hızı sonucunda ortaya çıkan aşırı turizm kavramının incelenmesinin bir zorunluluk olduğunu savunmaktadır (Seraphin vd., 2018; Peeters vd., 2018; Capocchi vd., 2019; Canosa vd. 2019). Bu bağlamda aşırı turizmin turistik yerler için gün geçtikçe büyümeye devam eden küresel bir sorun olduğunu söylemek mümkündür. Aşırı turizm kavramı literatürde yeni kullanılmaya başlansa da turizmin kontrolsüz büyümesinin yerel halk ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri yıllardır araştırılmaktadır (Peeters vd., 2018, s. 15).

* Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid ID 0000-0001-9907-2298. Kaynak Göster: Korkmaz Orhan, B. (2022). Aşırı turizmin çevreye etkileri. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 71-83). Eğitim Yayınevi.

Literatürde turizmin çevre üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar önceleri daha çok doğal alanlardaki destinasyonlara ve işletmelere odaklanırken son yıllarda özellikle sera gazı üretiminden dolayı ulaşım araçları da çalışma kapsamında dahil edilmeye başlamıştır (Wall, 2019; Buckley, 2011). Turizmin çevre üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar ekolojik denge, taşıma kapasitesi ve sürdürülebilirlik üzerine odaklanmaktadır (Wall ve Wright, 1977; Wall, 2019). Bununla birlikte turizmin ekonomik etkilerinin olumlu, çevresel etkilerinin olumsuz, sosyo-kültürel etkilerinin ise hem olumlu hem olumsuz olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Ap, 1992; Andereck vd., 2005).

Aşırı turizm, çevreye, yerel halka, kültür ve mirasa verdiği zararlar nedeniyle destinasyon için bir tehdit olarak algılanmaktadır. Yerel halk için sosyal rahatsızlık oluşması, ziyaretçilerin istenmeyen deneyimler yaşaması, altyapıya aşırı yüklenilmesi ve çevrenin bozulması gibi nedenlerden dolayı aşırı turizm, olumlu etkilerinden çok olumsuz bir durum olarak görülmektedir (McKinsey ve Company, 2017).

1. Aşırı Turizm ve Çevre İlişkisi

Güler ve Vaizoğlu (2011) genetik dışındaki her şeyin çevre, insan dışındaki her faktörün de çevrenin birer ögesi olduğunu belirtmektedir. Turizmin en önemli kaynağını çevre oluşturmakta aynı zamanda en büyük etkisi de çevre üzerinde görülmektedir. Bu nedenle turizm ve çevre arasındaki ilişki karmaşıktır. Çevre kalitesi turizm için oldukça önemliyken çevre kalitesinin bozulmasındaki en önemli etken de yanlış yönetilmiş turizm faaliyetleri olabilmektedir.

Çevre ve turizm birbirini olumlu ve olumsuz etkileyen iki kavramdır. Çevre kalitesi turizmi olumlu yönde etkilediği için çevrenin sürdürülebilir formunun korunması turizm sektörü için oldukça önemlidir. Bununla birlikte turizmin çevre üzerindeki en önemli etkisi belirli alanlarda, belirli zamanlarda oluşan aşırı turizm faaliyetidir. Aşırı turizm sonucu ortaya çıkan çevre kirliliği, destinasyonların havasını, suyunu, toprağını olumsuz etkilemekte; ormanlar ve kültürel miras alanları zarar görebilmektedir (Boers ve Bosch, 1994).

Turizmde sürdürülebilir bir politika izlenmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta taşıma kapasitesidir. Turizm arzının sınırlarını belirleyen taşıma kapasitesi, sürdürülebilirlik için de kritik bir göstergedir. Bu bağlamda aşırı turizm ve çevre arasındaki ilişkide, sürdürülebilirlik ve taşıma kapasitesi olmak üzere iki temel kavramın dikkat çektiğini söylemek mümkündür.

1.1. Aşırı Turizm ve Sürdürülebilirlik

İçinde bulunduğumuz yüzyılda turizm olgusu, sürdürülebilirlik perspektifiyle tanımlanmaktadır. Turizmin sürdürülebilir olması en başta çevrenin korunması,

kaynakların tasarruflu kullanılması ve ekosistemin devamlılığının sağlanmasıyla mümkündür. Turizm, doğayı ve çevreyi korudukça çevre de turizm için sürdürülebilir bir kaynak sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle turizm ve çevre arasındaki ilişkinin olumlu ilerleyebilmesi için çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik, mevcut ve gelecek nesillerin kaynak ihtiyaçlarını karşılamak için ekosistemlerin yeniden üretebilme kapasitelerinin devam ettirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Morelli, 2011, s. 6).

Turizmin doğal ve bozulmamış bir çevreye ihtiyacı vardır. Bu nedenle turizmin çevrenin korunmasını teşvik eden sürdürülebilir kalkınma ve eko turizm gibi kavramlarla güçlü bir ilişki kurması gerekmektedir (Butler, 2000, s. 338). Bu bağlamda Dünya Turizm Örgütü, doğal ve kültürel mirasın korunması da dahil olmak üzere çevresel sürdürülebilirliğin turizm politika ve stratejilerinde yer alması gerektiğini üç temel sebeple açıklamaktadır. Bu sebepler (UNWTO, 2013, s. 109):

- Ülkelere ait doğal çekicilikler veya bölgeye ait kültür turistlerin ziyaretlerinin ana nedenini oluşturduğu için özellikle gelişmekte olan ülkelere ait doğal ve kültürel miras alanlarının turizm sektörü için kritik bir öneme sahip olması,
- Tatlı su ve enerji gibi kaynakların tükenmesi, atık üretimi ve çevresel kirlilik gibi sorunların gelen turist sayısını düşürmesi,
- Sera gazı emisyonlarının artması sonucu iklim değişikliğinin çevresel, ekonomik, toplumsal kalkınma için tehdit oluşturması ve bu durumun turizme yansımalarıdır.

Cheung ve Li (2019) turizmde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için turizmde küçülmenin bir yol olarak sunulabileceğinin ancak küçülmeye odaklanmak yerine sürdürülebilir turizm bilincine odaklanmanın daha doğru bir uygulama olduğunu belirtmektedir. Turizm için çevresel sürdürülebilirliğin temelini çevreyi koruyan, doğal kaynakları bilinçli bir şekilde kullanan, çevresel duyarlılığı ve çevresel bilinci yüksek turist profilinin oluşturduğu düşünüldüğünde, sürdürülebilirlik ve aşırı turizm kavramlarının birbirleriyle ne kadar çelişkili olduğu görülmektedir. Bu düşünceyle aynı doğrultuda Mihalic (2017) çalışmasında, aşırı turizmin bir bölgede sürdürülebilirliği engelleyecek kadar çok sayıdaki turist anlamına geldiğini ve aşırı turizm ile sürdürülebilirliğin bir arada asla var olamayacağını belirtmektedir.

1.2. Aşırı Turizm ve Taşıma Kapasitesi

Aşırı turizm ve çevre arasındaki ilişkinin açıklanmasında taşıma kapasitesi oldukça önemlidir (Cooper, 2016). Aşırı turizm, destinasyon sınırlarının veya taşıma kapasitelerinin aşılmasıyla yakından ilgili bir kavramdır (Namberger vd.,

2019). Taşıma kapasitesi, kaynaklar üzerinde olumsuz etkiye neden olmadan, ziyaretçi memnuniyetini azaltmadan veya bölgenin yerel halkı, ekonomisi ve kültürü üzerinde olumsuz etki oluşturmadan bir destinasyonun maksimum kullanımı olarak tanımlanmaktadır (McIntyre, 1993, s. 23). Benzer şekilde UNWTO turizm taşıma kapasitesini “fiziksel, ekonomik, sosyokültürel çevrenin bozulmasına ve ziyaretçi memnuniyetinin düşüşüne mahal vermeden bir turistik yeri ziyaret edebilecek maksimum kişi sayısı” şeklinde tanımlamaktadır (e-unwto.org, 2018).

Çeşitli disiplinler ve alanlar tarafından farklı tanımları olan taşıma kapasitesi turizm bağlamında bir destinasyonda turizm gelişiminin maksimum sınırını belirlemektedir (Peeters vd., 2018; Innerhofer vd., 2020). Pearce (1981) taşıma kapasitesini turistik tesislerin maksimum sınırı (fiziksel taşıma kapasitesi), çevrenin bozulmaya başlama eşiği (çevresel taşıma kapasitesi) ve turistlere gösterilen hoşgörü düzeyinin sınırı (sosyal taşıma kapasitesi) şeklinde tanımlamaktadır. Namberger vd. (2019) çevresel veya ekolojik taşıma kapasitesini, bir destinasyonun çevreye veya ekosisteme zarar vermeden barındırabileceği turist sayısı olarak açıklamaktadır. Sosyal taşıma kapasitesi ile kıyaslandığında çevresel taşıma kapasitesinin belirlenmesi nispeten zor olmaktadır. Zira sosyal ve psikolojik taşıma kapasitesinin belirlenmesi için turist memnuniyetini inceleyen ampirik çalışmalara oldukça yer verildiği görülmektedir (López-Bonilla ve López-Bonilla, 2008; Zhiyong ve Sheng, 2009; Correia vd., 2013).

Günümüzde turizmin hızla gelişmesi ve dünya genelinde turizm talebindeki değişiklikler sonucunda yaşanan aşırı turizm sorunu, çevresel taşıma kapasitesini daha da önemli hale getirmektedir. Çevresel taşıma kapasitesi kavramı, turizm destinasyonlarının planlama ve geliştirme politikalarının belirlenmesinde önemli bir temel teşkil etmektedir. Turizmde çevresel taşıma kapasitesinin değerlendirilmesi destinasyonlarda yönetimin iyileştirilmesini, ziyaretçi memnuniyetini arttırmasını ve en önemlisi destinasyonların sürdürülebilir gelişimin teşvik edilmesini sağlamaktadır (Yang ve Weng, 2019).

Dodds ve Butler (2019) aşırı turizmin, sürdürülebilirlik ve taşıma kapasitesiyle ilgili bir kavram olduğunu belirterek aşırı turizm etkilerinin yönetimi bağlamında büyümenin sınırlarını belirleyen taşıma kapasitesinin sürdürülebilirlik için kritik bir gösterge olduğunu açıklamaktadır. Bu bağlamda destinasyonların istenen standartlarına ve limitleri karşılama yeteneğine aşırı yüklenilmesi olarak görülen aşırı turizmin, turizm taşıma kapasitesi sınırlarının aşıldığında ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Milano vd. (2018), arazilerin turizm amaçlı aşırı kullanımının doğal alanların bozulmasına, biyolojik çeşitliliğin kaybolmasına ve peyzajların zarar görmesine neden olduğunu açıklamaktadır. Aşırı kullanımdaki

sınır, turist sayısının artışına başka bir ifadeyle taşıma kapasitesinin aşımına bağlanmaktadır.

2. Aşırı Turizmin Çevre Üzerindeki Etkileri

Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri, ziyaretçilerin çevreyi kullanım düzeyinin çevrenin kullanım kapasitesini aşmaya başladığında ortaya çıkmaktadır. Turizmin çevre üzerindeki kontrolsüz kullanımı dünyadaki birçok doğal alan için potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır. Ziyaretçi yoğunluğu ve yetersiz çevre düzenlemeleri, alan üzerindeki baskıdan dolayı toprak erozyonuna, orman yangınlarına, çevre kirliliğine, ekosistem tahribatına, ender bitki ve hayvan türlerinin yok olmasına sebep olabilmektedir. Söz konusu olumsuz etkiler nedeniyle ülkeler zamanla gözde turizm merkezlerini kapatmak zorunda kalabilmektedir. Örneğin, Tayland'da yer alan Maya Koyu aşırı ziyaretçi yoğunluğu sonucunda çevre kirliliği ve ekosistemin yok olma tehlikesi nedeniyle 15 Mayıs 2018'de kapatılmıştır (Milano vd., 2018; Koh ve Fakfare, 2019). Benzer şekilde Tac Mahal 2018 yılında aşırı ziyaretçi yoğunluğundan dolayı yapısal hasara ve çevre kirliliğine maruz kalmıştır (Hugo, 2020, s. 178).

Turizmin önemli bileşenlerinden olan seyahat, turizmin çevre üzerindeki etkilerini oluşturan en önemli sebeplerden biridir. Seyahat, yürüyüş, bisiklet ya da uzun mesafeli uçak yolculuğu gibi çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Bununla birlikte her birinin çevre üzerinde hava ve su kirliliği, gürültü kirliliği ya da toprak ve bitki örtüsünün tahribatı gibi büyük ya da küçük ölçekli etkileri vardır (Buckley, 2011, s. 402). Turizmin farklı türleri (macera turizmi, inanç turizmi, kış turizmi, vb.) ve bileşenleri (ulaşım, konaklama, yeme-içme, vb.) mevcut olduğu için çevre üzerindeki etkisi de farklılık göstermektedir. Örneğin şehir otellerinde daha çok elektrik ve su gibi kaynakların, kırsal alandaki otellerde arazi, toprak ve doğal yaşam alanlarının aşırı kullanımı nedeniyle çevre üzerinde farklı etkiler görülmektedir.

Peeters vd. (2018) aşırı turizmin çevresel etkilerini kaynakların, altyapının ve turistik tesislerin aşırı kullanımının sonucuna bağlamaktadır. Bununla birlikte söz konusu kullanımın sonucunda kalabalıklaşmaya bağlı olarak çevre kirliliği oluştuğunu ancak bu durumun sezonluk ve geçici olduğunu belirtmektedir.

Aşırı turizmin çevre üzerindeki etkilerinin turizm işletmelerinden ve turizm hareketlerinden olmak üzere iki şekilde kaynaklandığı görülmekte olup aşağıda açıklanmaktadır.

2.1. Turizm İşletmelerinden Kaynaklanan Çevresel Etkiler

Turizm alt yapısının oluşturulması için geniş arazilerin kullanılması gerekmekte, bu arazi kaynakları arasında ormanlar, sulak alanlar ve vahşi yaşam alanları da yer

alabilmektedir. Aşırı turizm talebine karşı turizm ve rekreasyon tesislerinin artması araziler üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Dağ yamaçları, ormanlar, plajlar, göl ve nehir kıyıları gibi çekici peyzaj alanları genellikle tür açısından zengin bitki ve canlı türlerinin barındığı bölgelerdir. Aşırı turizmin tipik fiziksel etkilerinden en önemlisi de hem turistler hem de turizm girişimcileri için çekici olan alanlardaki doğal dengeyi bozmasıdır (Sunlu, 2003, s. 264-265).

Kırsal alanlarda turizm işletmelerinin kurulması, su, elektrik gibi enerji kaynaklarının aşırı kullanımı bitki örtüsüne zarar verilmesi, vahşi yaşam alanlarının yok olması veya yerel flora ve faunanın zarar görmesi gibi önemli çevresel etkilere neden olabilmektedir (Buckley, 2011, s. 409). Konaklama işletmeleri, kamp ve piknik alanları, alışveriş merkezleri, golf sahaları gibi turistik merkezlerin inşaatı arazi örtüsünü değiştirerek biyolojik çeşitliliğe ve ekosisteme önemli zararlar verebilmektedir (Gössling, 2002). Turistik tesislerin kurulmasındaki diğer bir çevresel tehlike doğa için önemli bir tehdit oluşturan kanalizasyon kirliliğidir. Atık su, turistik yerlerin etrafındaki deniz ve gölleri kirleterek flora ve faunanın yok olmasına neden olabilmektedir. Kanalizasyon akışı, filtre ile beslenen mercanların üzerini kaplayan alglerin büyümesine neden olarak mercan resiflerine ciddi zararlar vermektedir (Sunlu, 2003, s. 265).

Teknolojinin gelişimi, seyahat maliyetinin düşmesi, insanların yolculuklarına daha kısa süre ayırmak istemesi gibi nedenlerden dolayı özellikle hava yolu ulaşımlarına olan talep her geçen gün artmaktadır. Dünya Havayolu Meydanları Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2019** yılı itibariyle uluslararası hava yolcularının sayısı 4,50 milyara yükselmiştir (DHMİ Genel Müdürlüğü, 2019). Turizm, hava taşımacılığındaki artışın en önemli sebebinin oluşturmakla birlikte hava emisyonlarında da önemli bir paya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Turist taşımacılığında kaynaklanan hava kirliliğinin küresel boyuttaki etkiler aşırıdır. Bununla birlikte ulaşım araçlarında turistlere konforlu bir seyahat sunmak için klima kullanılması ve gürültü kirliliği oluşturmasının hem insan sağlığına hem de yaban hayatındaki canlılara zarar vermesi gibi bölgesel sorunları da mevcuttur (Sunlu, 2003, s. 264). Enerji üretimi ve tüketiminden kaynaklanan ulaşım emisyonları, asit yağmurları, küresel ısınma ve fotokimyasal kirlilik gibi ciddi çevresel tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Havayolu taşımacılığının neden olduğu sera gazı ve yolcu gemilerinden boşaltılan sıvı atıklar ciddi çevresel tehlikeler oluşturmaktadır (Buckley, 2011, s. 409).

Aşırı turizmin çevre üzerindeki etkilerinden bir diğeri de su ve enerji kaynaklarının kullanımının artmasıdır. Özellikle tatlı su en doğal enerji kaynaklarından biridir. Turizm endüstrisinde su kaynaklarının aşırı kullanımı genellikle otellerde, yüzme

** 2020 yılından itibaren yaşanan COVID 19 salgın hastalığı nedeniyle 2019 yılı baz alınmıştır.

havuzlarında ve golf sahalarında görülmektedir. Son yıllarda golf turizminin popüleritesinin artması nedeniyle golf sahalarının alanları da artmıştır. Golf sahalarının büyük alanlar kaplaması nedeniyle saha bakımında kullanılan su miktarı da fazla olmaktadır. Su kaynaklarının aşırı kullanımı su kıtlığına, kaynakların bozulmasına ve atık su miktarının artışına sebep olabilmektedir (Sunlu, 2003, s. 263). Doğal suların aşırı ve kontrolsüz kullanımı sonucunda ortaya çıkan kısıtlılık destinasyonların itibarını da olumsuz etkileyebilmektedir (Boers ve Bosch, 1994).

Enerji kullanımı, fosil yakıt tüketimine dayalı olduğu için çeşitli çevresel etkilere neden olmaktadır. Turizmde enerji kullanımını konaklama ve ulaşım olarak iki açıdan açıklamak mümkündür. Konaklama işletmelerinde elektrik ve su gibi enerji kaynaklarının plansız kullanımı gelecek nesiller için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Küresel olarak ulaşımdan kaynaklanan emisyonların en önemli etkisi ise küresel ısınmadır (Gössling, 2002).

Turizm işletmelerinin plansız ve kontrolsüz büyümesi sonucunda oluşan görüntü, hava ve gürültü kirliliği çevre üzerindeki etkiler arasındadır. Birbirinden farklı tasarımlara sahip turizm işletmeleri, yapısal özellikleri nedeniyle destinasyonun özgün mimarisi ve doğal özellikleriyle uyumsuz görünebilmektedir. Arazi kullanım planlaması ve inşaat düzenlemelerinin olmadığı destinasyonlarda tesisler kıyı şeridi boyunca yayılma göstererek çarpık bir yapılanmaya sebep olabilmektedir. Turistik destinasyonlardaki gürültü kirliliğini en önemli sebebi kuşkusuz ulaşımdır. Özellikle küçük turistik yerlerde yerel halk için yeterli ulaşım ve alt yapı kapasitesinin aşımı sonucunda aşırı yakıt tüketimi kullanımı nedeniyle hava kirliliği, trafik nedeniyle de gürültü kirliliği oluşmaktadır (Sunlu, 2003, s. 265).

2.2. Turist Hareketlerinden Kaynaklanan Çevresel Etkiler

Turizm ve çevre arasındaki ilişkinin yönünü belirleyen en önemli etkenin insanların çevre konusundaki algıları olduğunu söylemek mümkündür. Turistlerin çevre konusundaki algılarının oluşumunda seyahatleri boyunca tüketime daha çok odaklanmaları, konaklamalarının geçici olması nedeniyle çevreye karşı sorumluluk hissetmemeleri, günlük hayattaki kural ve disiplinlerden kaçmak istemeleri gibi pek çok tetikleyici faktör bulunmaktadır. Canosa vd. (2019) özellikle ziyaretçi sayısının fazla olduğu bölgelerde turistlerin daha özgür davrandıklarını, çevre kurallarına uymadıklarını hatta destinasyonların kalabalık ve yoğunluk nedeniyle turistler için geçici bir oyun alanı haline geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda insanların çevreyi algılama biçimlerinin, çevreyi koruma ya da zarar verme tutumlarının zamana ve mekâna göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür (Boers ve Bosch, 1994).

İnsanların turizm algısındaki değişiklik nedeniyle turistler sadece otel veya belirli cazibe merkezlerini değil diğer yerleşim yerlerini de ziyaret etmektedirler. Turistlerin ve ziyaretçilerin çok yönlü talebi, yerel halkın yaşam kalitesini düşürmesinin yanı sıra destinasyon çevresine de zararlar verebilmektedir (Pechlaner vd., 2020, s. 4). Milano vd. (2018), turistlerin benzer güzergahları ve aynı yolu aşırı kullanarak bitki örtüsü ve toprağı sürekli çiğnenmesi sonucunda doğal alanların yapısının bozulduğunu ve zarar gördüğünü açıklamaktadır.

Gössling (2002) turist hareketlerinden kaynaklanan çevresel etkileri insan müdahalesi nedeniyle hayvan davranışlarındaki değişiklikler, turist yoğunluğu nedeniyle biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi, hastalıkların bulaşmasında ve dağılımında yaygınlık görülmesi olarak açıklamaktadır. İnsanların tatillerini genellikle sıcak bölgelerde geçirme eğilimine sahip olmaları dolayısıyla seyahatleri boyunca su tüketim miktarları ve atık üretimi artabilmektedir. Turistlerin yoğun olduğu merkezlerde katı atık ve çöplerin imha edilmesi ise ciddi bir sorundur. Özellikle doğa yürüyüşü, kamp ve dağcılık gibi doğada yapılan aktivitelerde büyük miktarda atık üretilmektedir. Uygunsuz imha yöntemleri doğal çevrenin, toprağın, denizlerin ve canlıların zarar görmesine aynı zaman da görüntü kirliliğine de sebep olabilmektedir (Sunlu, 2003, s. 265).

Turist hareketlerinden kaynaklanan bir diğer önemli çevresel etki de trafiğe bağlı olarak gelişen gürültü ve hava kirliliğidir. Ayrıca şelale, göl, mağara gibi turistlerin ilgisini çeken doğal güzelliklere ulaşım genellikle doğal alanların bozulmaması için dar ve kısıtlı kapasiteye sahip yollardan sağlanmaktadır. Yollarda oluşan aşırı kalabalık ve gürültü, yaban hayattaki canlıların zarar görmesi, ekosistem dengesinin bozulması gibi çeşitli çevresel etkilere neden olabilmektedir.

Peeters vd. (2018) aşırı turizmin çevresel etkilerini şu şekilde özetlemektedir:

- Doğal kaynakların kullanımının arttığı için su, toprak, hava ve gürültü kirliliği oluşması,
- Turistik tesislere olan talebin artması sonucunda mevcut alt yapının ve doğanın zarar görmesi,
- Artan talebin karşılanması için plansız bir şekilde yapılan turistik alt yapıların (otel, hava alanı, liman, vb.) doğal ve kültürel görünümü bozması, görsel kirlilik oluşturması,
- Turistlerin belirli tesis ve güzergahlar üzerinde yoğunlaşması sonucunda altyapıda tıkanıklık oluşması,
- Doğal, tarihi ve mimari alanlara ziyaretlerin artması sonucunda değerlerin zarar görebilmesi ve yapısının bozulması.

3. Aşırı Turizmin Çevresel Etkilerine Yönelik Çözüm Önerileri

Turizmin küresel çevreye bir tehdit unsuru haline geldiğini gösteren aşırı turizm, hem doğa hem de sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda daha çok yer verilmesi gereken bir kavram haline gelmektedir (Buckley, 2011, s. 409). Destinasyonlarda artan turizm talebinin yönetilmesindeki zorluklar turizmin çevreye olan etkisini güçlendirmektedir. Destinasyonlarda aşırı turizmin yönetimi öncelikle, insan-çevre etkileşiminin çevre üzerindeki etkilerinin iyi anlaşılmasını gerektirir. Etkilerin büyüklüğünün değerlendirilmesinde fiziksel ve algısal olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Fiziksel yaklaşımda insanların çevre üzerindeki etkisi nesnel olarak ölçülmeye çalışılırken algısal yaklaşım insanların çevrenin değişimi konusundaki düşüncelerine dayanmaktadır (Wall, 2019, s. 31).

Şehir otellerinde çevre düzenlemesi genellikle yerel yönetimlerin yasına veya ticari binaların planlamasına göre yapılmaktadır. Bu düzenlemeler ülkeler arasında hem kapsam hem de etkinlik açısından farklılık gösterebilmekte ve düzenlemeler konusunda bir standart bulunmamaktadır (Buckley, 2011). Pecot ve Ricaurte-Quijano (2019) çalışmasında, ülkelerin küresel turizm ekonomisine dahil olmak için korunması gereken vahşi doğa alanlarını turizm merkezi haline getirmeye başladığını belirterek, bu durumun önüne geçilebilmesi için küresel düzeyde çevresel yaptırımlara ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Koens vd. (2018) turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin yönetilmesinde hala eski sorunların göz önünde bulundurulduğunu, aşırı turizmden zarar gören yerleşim yerlerinde turizmin yerel halk, çevre, tarihi ve kültürel miras üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için yeterince çalışma yapılmadığını açıklamaktadır.

Son yıllarda turizm talebindeki hızlı artış çevresel kaynakların da aşırı kullanılmasına yol açmaktadır. Özellikle Avrupa ülkelerinde turizm karşıtlığının en önemli sebebi ziyaretçi sayısındaki artış nedeniyle yerel halkın yaşam kalitesinin düşmesi ve destinasyonların çevresel sürdürülebilirliğinin tehlikeli boyutlara ulaşması olarak belirtilmektedir (Seraphin vd., 2018, s. 374). Çevre yönetimini iyileştirmenin en etkili yöntemi kalkınma planları, kirlilik kontrolü ve korunan alanlar için yasa ve yönetmeliklerin düzenlenmesidir (Buckley, 2011, s. 409).

Peeters vd. (2018) turist hareketliliğinin yüksek olduğu noktalarda turistlerin başka rotalara ve destinasyonlara yönlendirilmesini, turistlerin çevreye dikkat etmesini sağlamak için bir takım kurallar ve yaptırımlar geliştirilmesini, turistik tesislerin hizmet kalitesinin ve verimliliğinin artırılmasını önermektedir.

Dodds ve Butler (2019)'un çalışmalarında aşırı turizmin etkilerinin azaltılmasında eğitimin rolü vurgulanmaktadır. Turistlere çevre bilincinin oluşturulması yönünde verilen bilgilerin ve sağlanan eğitimlerin küresel çapta başarılı örneklerinin yaygınlık göstermediği belirtilen çalışmada, sorumlu

turizm davranışını teşvik eden uygulamaların arzu edilen turist davranışının oluşturulmasında önemli olduğu belirtilmektedir.

UNWTO, turizm sektörünün faydalarını en üst düzeye çıkarmak ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için Turizm İçin Küresel Etik Kuralları'nı açıklamaktadır. Turizmin sürdürülebilir kalkınmanın bir faktörü olarak açıklandığı etik kuralları ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel bileşenlerden oluşmaktadır. Çevreyle ilgili kurallar aşağıda sıralanmaktadır (unwto.org):

- Turizmin gelişiminde rol oynayan tüm paydaşlar, mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaç ve isteklerinin adil bir şekilde karşılanması için doğal çevreyi koruyarak ekonomik büyümeyi sürekli ve sürdürülebilir hale getirmelidir,
- Nadir ve doğal tüm enerji kaynaklarının korunmasına ve atık üretiminin en aza indirilmesine yardımcı olan plan ve proje gibi gelişmelere ulusal, bölgesel ve yerel kamu otoriteleri tarafından destek olunmalıdır,
- Turizm faaliyetinin çevre üzerindeki baskısını azaltmak ve olumlu etkisini artırmak için özellikle izinler ve tatillerden dolayı yılın belirli zamanlarında yoğunluk gösteren ziyaretçi akışlarının tüm yıla eşit şekilde yayılması sağlanmalıdır,
- Turizm altyapısı ve turizm faaliyetleri, ekosistem ve biyolojik çeşitlilikten oluşan doğal mirası ve nesli tükenmekte olan yabani türleri koruyacak şekilde tasarlanmalıdır,
- Turizmin gelişiminde rol oynayan paydaşlar özellikle çöl, kutup, tropikal ormanlar gibi hassas alanların korunması ve doğal rezervlerin oluşturulması için bu alanlardaki turizm faaliyetlerine sınırlamalar ve kısıtlamalar getirmelidir,
- Doğal mirasa ve yerel halka saygı gösterilmesi, alanların taşıma kapasitelerinin aşılmasıyla doğa turizmi ve ekoturizmin turizmi zenginleştirmeye ve iyileştirmeye en uygun turizm türlerin olduğu kabul edilmelidir.

SONUÇ

Turizm, ortaya çıktığı ilk zamanlardan itibaren ekonomik etkiler tarafından yönlendirilen ve gelişimi ekonomi ile paralel görülen bir sektör olmuştur. Bu nedenle hükümetlerin ulusal düzeyde turizmi teşvik etmedeki birincil motivasyonları, turizmin döviz girdisi sağlama, istihdam oluşturma, vergi geliri sağlama ve bölgesel kalkınmaya yardımcı olma gibi ekonomik kalkınmayı sağlayan özellikleridir. Her ne kadar hükümetlerin turizmi teşvik etmedeki temel sebepleri ekonomik faktörler olsa da turizm aynı zamanda ülkeler arasındaki sosyal, kültürel ve çevresel paylaşımın da büyük temsilcisidir. Bununla birlikte gelişmişlik düzeyi

fark etmeksizin her düzeydeki ülke politikasında turizmin ekonomik katkılarına değer verildiği için gelen ziyaretçi sayısı, konaklama süresi ve turist harcamaları gibi hesaplamalar ayrı bir önem taşıyarak turizm sektörünün büyüme oranını göstermektedir.

Turizm büyüme oranındaki artış ülkelerin ekonomik yönden refah seviyesini yükseltmesinin yanı sıra çevresel ve sosyal birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Kuščer ve Mihalič (2019) bir destinasyonun geri dönüşü mümkün olmayan çevresel zarara uğraması halinde turistler tarafından tekrar ziyaret edilmeyeceğini, turist akışının başka destinasyonlara yöneleceğini belirtmektedir. Son yıllarda küresel düzeyde turist sayısındaki artış destinasyonlarda aşırı turizm sorununu beraberinde getirmekle birlikte bu sorun destinasyonun genelinden ziyade belirli çekici noktalarda daha sık görülmektedir. Aşırı turizm, kavram olarak yeni bir olgu olsa da artan nüfus, teknolojik gelişmeler, tatil sürelerinin uzaması gibi nedenlerle turizmin hızla gelişmesinin çevresel etkileri neredeyse turizmin ortaya çıktığı zamanlara dayanan bir sorundur.

Aşırı turizmin yönetilmesi bağlamında turist hareketlerinin izlenmesi, turist akışının anlaşılması ve özellikle belirli dönemlerde turist akışının başka çekiciliklere yönlendirilmesi gibi pek çok görüş bildirmek mümkündür. Ancak en temel çözüm önerisi, topluma çevre bilincine ve duyarlılığına sahip bireylerin kazandırılmasıdır. Bu bilincin oluşması da eğitim ve bilgi ile mümkündür. Esasen Jafari (1987)'nin turizmin destinasyonlardaki doygunluk etkilerini açıklayan çalışmasını, hem aşırı turizm alanındaki ilk çalışmalardan biri olarak hem de aşırı turizmin çevresel etkilerine çözüm modeli olarak değerlendirmek mümkündür.

Jafari (1987) çalışmasında, turizmin bir sistem olarak anlaşılabilmesi için dört platformdan (savunma, ihtiyat, uyum, bilgiye dayalı) oluşan bir kavramsal model sunmaktadır. Savunma platformunda döviz girdisi, istihdam sağlanması, uluslararası barışı teşvik etmesi gibi turizmin olumlu yönlerini ele alırken; ihtiyat platformunda daha çok turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. Uyum platformu, savunma ve ihtiyat platformları arasında denge kurarak turizmin toplum merkezli olduğunu, yerel kaynakları kullandığını, yönetilmesinin nispeten kolay olduğunu, tahripkâr olmadığını, yerel halka ve turistlere eşit şekilde fayda sağladığını, hatta yerel halk ve turist arasındaki iletişimi iyileştirdiğini savunmaktadır. Son olarak bilgiye dayalı platformda, turizm hakkında bilimsel bir bilgi tabanı oluşturulmasını savunurken politikacıların yerel çevreyi korumaya yönelik karar verme süreçlerini optimize etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, aşırı turizmin çevresel etkilerinin yönetilmesinde bilgiye dayalı bir yaklaşım izlenilmesi, turizmin tüm paydaşlarının çevre koruma bilincine sahip olması ve kararların sürdürülebilirlik prensibiyle alınması gerektiğini söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Anderreck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665-690.
- Boers, H., & Bosch, M. (1994). The earth as a holiday resort: an introduction to tourism and the environment. Sme/institute for environmental communication, netherlands institute of tourism and transportation studies.
- Buckley, R. (2011). Tourism and environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397-416.
- Butler, R. W. (2000). Tourism and the environment: A geographical perspective. *Tourism Geographies*, 2(3), 337-358.
- Canosa, A., Graham, A., & Wilson, E. (2019). My overloved town: The challenges of growing up in a small coastal tourist destination. In Claudio Milano, Joseph M. Cheer, Marina Novelli (Eds), *Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism* (pp.190-204). Wallingford, UK: CABI Publishing.
- Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M., & Amaduzzi, A. (2019). Overtourism: A literature review to assess implications and future perspectives. *Sustainability*, 11(12), 3303.
- Cheung, K. S., & Li, L. H. (2019). Understanding visitor-resident relations in overtourism: Developing resilience for sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(8), 1197-1216.
- Cooper, C. (2016). *Essentials of Tourism*. (2nd edition). Pearson Education Limited.
- Correia, A., Kozak, M., & Ferradeira, J. (2013). From tourist motivations to tourist satisfaction. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 7(4), 411-424.
- Dodds, R., & Butler, R. (2019). *Overtourism: Issues, realities and solutions* (Vol. 1). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- Gössling, S. (2002). Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12(4), 283-302.
- Güler, Ç. ve Vaizoğlu, S.A. (2011). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Yazıt Yayınclık.
- Hugo N. C. (2020). Overtourism at Heritage and Cultural Sites. In Séraphin H., Gladkikh T. & Vo Thanh T. (Eds), *Overtourism* (pp. 169-185). Cham: Palgrave Macmillan.
- Innerhofer, E., Erschbamer, G., & Pechlaner, H. (2020). Overtourism: The challenge of managing the limits. In Séraphin H., Gladkikh T. & Vo Thanh T. (Eds), *Overtourism* (pp. 3-13). Cham : Palgrave Macmillan.
- Jafari, J. (1987). Tourism models: The sociocultural aspects. *Tourism Management*, 8(2), 151-159.
- Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384, 1-15.
- Koh, E., & Fakfare, P. (2019). Overcoming "over-tourism": The closure of Maya Bay. *International Journal of Tourism Cities*, 6(2), 279-296.
- Kuščer, K., & Mihalič, T. (2019). Residents' attitudes towards overtourism from the perspective of tourism impacts and cooperation—The case of Ljubljana. *Sustainability*, 11(6), 1823.
- López-Bonilla, L. M., & López-Bonilla, J. M. (2008). Measuring social carrying capacity: an exploratory study. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 3(1), 116-134.
- McIntyre, G. (1993) *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*. Madrid: World Tourism Organization.
- McKinsey & Company (2017). *Coping with success: Managing overcrowding in tourism destinations*. <https://www.mckinsey.com/industries/travel-logistics-and%20infrastructure/our-insights/coping-with-success-managing-overcrowding-in-tourism-destinations>

- Mihalic, T. (2017). Redesigning tourism in CEE countries: the main areas of change and the communist past. *International Journal of Tourism Cities*, 3(3), 227–242.
- Milano, C., Cheer, J. M., & Novelli, M. (2018). Overtourism: A growing global problem. *The Conversation*, 18(1), 1-5.
- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Namberger, P., Jackisch, S., Schmude, J., & Karl, M. (2019). Overcrowding, overtourism and local level disturbance: How much can Munich handle? *Tourism Planning & Development*, 16(4), 452-472.
- Pearce, D. G. (1981). *Tourist development*. Longman Group Limited.
- Pecot, M., & Ricaurte-Quijano, C. (2019). ‘¿ Todos a Galápagos?’ Overtourism in wilderness areas of the Global South. In Claudio Milano, Joseph M. Cheer, Marina Novelli (Eds), *Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism*, (pp. 70-85). Wallingford UK: CAB International.
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. & Postma, A. (2018). Research for TRAN Committee – Overtourism: Impact and possible policy responses. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies.
- Seraphin, H., Sheeran, P., & Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376.
- Sunlu U., 2003. Environmental impacts of tourism. *Local Resources and Global Trades: Environments and Agriculture in the Mediterranean Region Bari: CIHEAM Options Méditerranéennes: Série A Environmental Impacts of tourism. Séminaires Méditerranéens*, 57, 263–270.
- UNWTO (2013). *Sustainable tourism for development guidebook*. World Tourism Organization.
- Wall, G. (2019). Perspectives on the environment and overtourism. In R. Dodds & R. Butler (Eds.), *Overtourism: Issues, realities and solutions* (pp. 27–45). Berlin: De Gruyter.
- Wall, G. and Wright, C. (1977). *The Environmental Impacts of Outdoor Recreation*. Department of Geography Research Paper No.11. Waterloo: University of Waterloo Press.
- Yang, X., & Weng, G. (2019). A review of studies on tourism environment carrying capacity. *Tourism Tribune*, 34(4), 96-105.
- Zhiyong, F., & Sheng, Z. (2009). Research on psychological carrying capacity of tourism destination. *Chinese Journal of Population Resources and Environment*, 7(1), 47-50.
- <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420070> (12 Ağustos 2022 tarihinde erişildi).
- <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism> (01 Ağustos 2022 tarihinde erişildi).
- <https://www.dhmi.gov.tr/Lists/HavaYoluSektorRaporlari/Attachments/13/2019%20Havayolu%20Sekt%C3%B6r%20Raporu.pdf> (10 Ağustos 2022 tarihinde erişildi).

7. BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINDA AŞIRI TURİZM

Fatih VAROL*, Hasan Suat AKSU**

GİRİŞ

Son yıllarda turizm sektörünün benzeri görülmemiş bir hızla büyümesi, istihdamın artmasına ve destinasyonların zenginleşmesine önemli oranda katkı sağlamıştır (Celep vd., 2020; Bayram vd., 2020). Öte yandan bu büyümenin olumsuz etkisi olarak ortaya çıkan taşıma kapasitesindeki aşırı artış, yerel halkın turistlere karşı olumsuz yaklaşımı ve turistin beklediği tatmini elde edememesi gibi durumlar aşırı turizm kavramını ortaya çıkarmıştır. Aşırı turizm kavramı, turizm destinasyonlarının veya cazibe merkezlerinin aşırı kalabalıklaşması ve aşırı kullanımı ile ilgili sorunları genel hatları ile tanımlamak için sıklıkla kullanılmaktadır (Capocchi vd., 2020; Dodds ve Butler, 2019; Perkumienė, ve Pranskūnienė, 2019).

Dünya çapında nüfusun artması, daha fazla insanın uluslararası seyahatlere katılması ve sosyal medyanın her geçen gün daha fazla kullanıcıya hitap etmesi sonucunda kültürel miras alanları daha fazla turiste hitap etmeye başlamıştır. Be nedenle kültürel miras alanlarının ve diğer turistik destinasyonların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir. Benzeri görülmemiş düzeyde turist artışıyla yıpranan destinasyonlar, kültürel miras alanlarının taşıma kapasitelerinin sınırlarının çok üzerine çıkmış olduğunu

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid: 0000-0002-0258-5220.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid: 0000-0001-8196-129X. Kaynak Göster: Varol F. & Aksu, H. S. (2022). Kültürel miras alanlarında aşırı turizm. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 85-102). Eğitim Yayınevi.

fark eden yöneticiler turistleri kalabalık noktalardan uzaklaştırmak için reçeteler düşünmeye başlamıştır (Benner, 2019).

Bu bölüm içerisinde modern anlamda aşırı turizm olgusunun nasıl ortaya çıktığı, kültürel miras alanları üzerinde aşırı turizmin başlıca nedenleri, UNESCO'nun kültürel miras alanları üzerindeki etkisini ve bu alanlarda aşırı turizm faaliyetleri için ne gibi çözümlerin üretebileceği gibi konular ele alınmıştır.

1. Modern Anlamda Aşırı Turizm Olgusunun Ortaya Çıkışı

20. yüzyılın son dönemlerinde Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC)'nin temel amacı, devletleri sınır ötesi ziyareti teşvik eden veya kolaylaştıran politikaları benimsemelerinin ulusal çıkarların yararına olacağını göstermek olmuştur. Bu amaca ulaşabilmek için, ülkelerin seyahat endüstrisi şirketlerine teşvik sağlayıcı, daha fazla iş alanı yaratıcı, istihdamı arttırıcı, yoksulluğu azaltıcı ve dolayısıyla ulusal refahı artırıcı araştırmalar yürütülmeye başlandı. O zamanki American Express CEO'su James Robinson'un önderliğinde kurulan konsey, ilk resmi toplantısını 1991'de küresel seyahatle ilgili şirketlerin başındaki 32 CEO'nun katılımı ile gerçekleştirdi. Aynı yıl yaklaşık 450 milyon insan uluslararası sınırları geçti. 2019'da Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin Küresel Zirvesi, aralarında Hilton ve InterContinental Hotel Groups'un yetkilileri, Carnival Corporation ve Royal Caribbean Cruises gibi kruvaziyer devleri, TUI ve Abercrombie gibi tur operatörlerinin de bulunduğu 1100 katılımcıyla gerçekleşti. Airbnb ve Uber dâhil olmak üzere seyahat ve teknolojinin kesiştiği noktada faaliyet gösteren diğer şirketler ile havayolları yöneticileri, turizm bakanları ve turizm kurulları temsil edildi. Zirvenin gerçekleştiği yılda yaklaşık olarak 1,44 milyar turist uluslararası sınırları geçti. Bu duruma paralel orta sınıfa yönelik kampanyalar düzenlenerek ulaşım ve konaklama sektöründe muazzam fiyat avantajları sağlanmıştır. Özellikle Çin ve Hindistan'da yaşayan orta sınıf halkın bu sürece yoğun katılımı olmuştur. Dünya çapındaki tüketiciler, seyahati hem bir hak hem de bir ayrıcalık olarak görmeye başladılar. Bu durumun bir sonucu olarak son 20 yıllık süreçte harcanabilir gelirdeki artış, boş zamanın artması, seyahat sektörünün ulaşılabilirliğinin artması beraberinde "aşırı turizm" olarak adlandırılan yeni bir kavramı ortaya çıkarmıştır (WTTC, 2019; WTTC, 2020; WTO, 2000; Hamel, & Tong, 2019; An vd., 2008).

1.1. Kültürel Miras Alanları Üzerinde Aşırı Turizmin Başlıca Nedenleri

Geçmiş literatür, aşırı turizmin en yaygın olanaklarından bazılarını açıklamıştır (Dodds ve Butler 2019; Milano vd., 2019). Aşırı turizmin en yaygın olarak kabul edilen kolaylaştırıcıları ve bunların sonuçları üç kategoride gruplandırılabilir:

- (1) turizm destinasyonlarının akışını yönetmek için sistematik bir yaklaşımın olmaması;

- (2) paydaşlar tarafından öncelikler konusunda anlaşmazlık ve
- (3) teknolojik ilerlemeyle birlikte yeni bir hareketliliğin gelişmesi şeklindedir.

Turizm destinasyonu akışlarını yönetmeye yönelik sistematik bir yaklaşımın eksikliği, aşırı turizmle ilgilenen çoğu vaka çalışmasında belgelenmiştir (Dodds ve Butler 2019). Kara, deniz ve hava yolu gibi çoklu ulaşım seçenekleri ile destinasyona ulaşım sağlayan ya da ulaşmak isteyen turist ve rekreasyonistlerin sayısını sınırlamak, turizm paydaşları için neredeyse ütopyik bir hedeftir (Aksu ve Kaya, 2021; Er vd., 2021; Kaya vd., 2021; Kaya ve Demirel, 2021; Demirel vd., 2021). Destinasyonlarda turizm arzını oluşturan paydaşlar, daha çok turist çekmenin alt ve üst yapı olanaklarında gelişime neden olmakla birlikte ekonomik anlamda bölge kalkınmasına yardımcı olacağı görüşüne hâkim iken, bölge halkı ise bozulan sosyo-ekonomik ve kültürel yapıdan şikâyet etmektedir. Paydaşların öncelik konusundaki farklı bakış açıları nedeniyle, ilgili destinasyonların taşıma kapasitesini sınırlandırmaya yönelik uygulamalar yetersiz kalmaktadır (Volo 2004, 2018; Aroca vd., 2013). Büyük oranda yönetim uygulamalarında ki bu eksiklikten kaynaklı olarak ise taşıma kapasiteleri üzerinde sürekli bir baskı unsuru egemen olmaya başlamaktadır. Taşıma kapasitesinde artış ve destinasyonda varlığını sürekli hale getiren turist sirkülasyonu, bozulan sosyo-kültürel yapıdaki olumsuz değişimler, artan kira ve destinasyon içi ulaşım fiyatları, yerel halkın turizm karşıtı eylem ve protestolarına neden olmaktadır. Nitekim Dünyanın dört bir yanındaki kentsel alanlarda (Venedik, Prag, Barselona) kamuoyuna açık bir şekilde protestolar gerçekleştirilmesi, aşırı turizme karşı yerel halkın tepkisinin boyutunu göstermesi açısından son derece önemlidir (Dodds ve Butler 2019). Barselona’da 2017 yılında aşırı turizm faaliyetlerine yönelik gerçekleştirilen protestolarda, turistlere yönelik olarak “Mülteciler Hoş Geldiniz”, “Turistler Evinize Dönün” ve “Turistleri vurmuyacaksak neden buna turizm sezonu diyoruz” ifadelerinin kullanıldığı görülmüştür (Keeley, 2017). 2019 yılında Venedik şehrinin ünlü St. Marco Havzası’na bağlanan hareketli bir suyolu olan Giudecca Kanalı boyunca, devasa bir yolcu gemisi rıhtıma çarparak bir turist teknesini batırmıştır (McKenzie ve McKenzie, 2019). Nitekim tarihi liman kentleri için en büyük tehdit unsurunu kruvaziyer gemiler oluşturmaktadır. 2019 yılında Dünya genelinde tahminen 30 milyon kruvaziyer yolcusu bulunmakta iken (CLIA, 2019), bu rakam sadece 10 yıl öncesinde 17,8 milyon yolcu olarak tahmin ediliyordu (CLIA, 2018).

Teknolojik imkânların gelişmesine paralel olarak değişen turist hareketliliği bireyleri destinasyonları tüketme konusunda açgözlü yapan çok sayıda iletişim uyarısını da (Instagram, Facebook vb.) beraberinde getirmiştir (Gretzel, 2019). Sosyal medyada sürekli olarak servis edilen “görülmesi gereken yerler” olarak paylaşılan destinasyonlar da aşırı turizmin artışında kayda değer bir neden olarak

gösterilmektedir (Rickly, 2019). Schofield's (2017) şirketi tarafından, Birleşik Krallıkta 1000 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada, turistlerin tatil yerini nasıl seçtiklerine yönelik bir anket tasarlanmıştır. Anket sonucunda, katılımcıların %40'ından fazlası için Instagram da paylaşılabılır bir alan olmasının en önemli ölçüt olduğu tespit edilirken, yerel mutfağı deneyimlemek ise dördüncü ve beşinci öncelik olarak tespit edilmiştir.

Son yıllarda popüler olan Norveç'teki bir uçurumda 2009 yılında "Dünyanın Tepesinde Yalnızım" etiketi ile paylaşılan bir fotoğraftan sonra ilgi yoğun şekilde artarak devam etmiştir. 2014 yılında yaklaşık 40.000 ziyaretçi bu alanda fotoğraf çektirebilmek için seyahatlerde bulunmuş ve bölgede yürüyüş rotaları oluşturulmuştur. Bireylerin kesinlikle görülmesi gereken yerler olarak inandıkları alanlara yönelik paylaşımları takip edip programları bünyesine dâhil eden seyahat acenteleri ilgili destinasyonlarda kalabalıklaşmayı arttırmakla birlikte aşırı turizme neden olmaktadır (Miller, 2017). Bu duruma paralel olarak turizm destinasyonlarında hizmet veren uluslararası şirketlerin teknoloji platformlarının (Airbnb ve Uber gibi) konut ve ulaşım fiyatlarında cazip fırsatlar sunması, dil engellerinin en aza indirilmesi için geliştirilen onlarca mobil uygulama, aşırı turizm olgusunun bir diğer nedenidir (Bivens, 2022; Bordallo, 2022; Hollands, 2022). Daha ucuz seyahatlere, hızla büyüyen orta sınıfa ve kruvaziyer turizminin büyümesine ek olarak tarihi şehirlerdeki aşırı turizm "paylaşım ekonomisini" yaratmakta ve aşırı turizmin patlamasını da tetiklemektedir. On yıldan biraz fazla bir süre içinde ev ve araba paylaşımı konsepti "Airbnb" ve "Uber" gibi kentsel konaklama ve ulaşım sektörlerini alt üst eden mega şirketleri ortaya çıkardı. Airbnb, aynı hostel veya ekonomik bir otel fiyatına, sadece "oraya gitmek" için değil, aynı zamanda ilginç bir evde ya da yerel halktan bir ailenin yanında yaşamak için de otantik bir fırsat sunan uluslararası bir emlak platformudur (Airbnb, 2016). Bu tür teknolojik platformların oluşması, birçok destinasyonda olumsuz etkiler yaratmasına karşın, bazı alanlar için destinasyonun ziyaretinde son derece etkili olmuştur (Çilesiz ve Kavlak, 2020). Tarihi şehirler genellikle katı planlama ve imar yasalarına sahiptir ve yeni oteller veya pansiyonlar inşa etmek için gerekli alana sahip olmayabilir (Erdoğan, 2021; Erdoğan, 2020). Örneğin Malta için açıklama yapan Avrupa Seyahat Komisyonu Direktörü Eduardo Santander "daha fazla otele yatırım yaparak organik olarak büyümek imkansızdı" ve "Valletta şehir merkezi zaten tarihsel olarak tıkanmış durumda" diye açıklamalarda bulunmuştur (Honey ve Frenkiel, 2021). Bu ada ülkesi için Airbnb, turizm için hayat kurtarıcı bir etki göstermiştir. Yerel halk, tarihi evlerini hemen hemen hiçbir şey yapmadan kısa sürede tatil evlerine dönüştürmüştür. Böylelikle 2010 ve 2018 yılları arasında

Malta'ya gelen turist sayısı 1,3 milyondan 2,6 milyona (iki katına) çıkarak bu küçük Avrupa ülkesini doğrudan küresel turist haritasına taşımıştır (Galea, 2019).

Son yıllarda gelişen teknolojiye paralel olarak hızla devam eden film ve dizi çekimleri de belirli destinasyonlarda aşırı turizme neden olan faktörlerden biridir (Beeton, 2016; Irimiás vd., 2017). Yüzüklerin Efendisi serisi film çekimleri (2001'den itibaren) Yeni Zelanda'da ve ülkenin diğer bölgelerinde turizmi ayağa kaldırmıştır. Singapur Turizm Kurulu, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Japonya ve Güneydoğu Asya'da Warner Brothers ile işbirliği içindedir. Dünyanın her yerinde, seyahat pazarlamacıları, popüler kültürde yer alan destinasyonların popülaritesini ele geçirmiştir. Bazı durumlarda destinasyonlar, gerçek hayattaki bir film setini ziyaret etmek için gelen ziyaretçi sayısı tarafından boğulmuş durumdadır. Dubrovnik'in Game of Thrones dizisindeki "Kralın Şehri" rolündeki yeri, aşırı turizmle ilgili sorunları büyük ölçüde tetiklemektedir (Weissmann, 2019; Del Rosso, 2012; Hoon, 2018).

Avrupa, Asya ve Ortadoğu şehirleri; büyük şehir nüfusları, eski şehir merkezleri, bütçeye uygun havayolları, destinasyonlar arasında coğrafi yakınlık, erişilebilirlik ve insanların serbest dolaşımı nedeniyle aşırı turizmden özellikle etkilenmektedir. Orta sınıf için seyahat etmek daha yaygın hale geldikçe, yeni kültürleri, mevcut kültürel alanları, antik medeniyetleri ve farklı yaşam alanlarını görmek daha cazip hale gelmektedir. Bu durum ise bazı destinasyonlar için (Venedik, Tac Mahal, Barcelona ve Antalya gibi) daha fazla insan, daha fazla tıkanıklık, daha fazla çöp, daha fazla gürültü ve daha fazla kirlilik anlamına gelmektedir. Böyle bir turizm patlaması hem yerel halk hem de turistler için tarihi alanların deneyimini mahvedebilmektedir. Aşırı turizm faaliyetlerinden olumsuz olarak etkilenen iki ana grup bulunmaktadır. Bunlardan ilkinizi ziyaretçiler oluştururken ikinci grubu ise yerel halk oluşturmaktadır. Kültürel bir tarihe sahip herhangi bir destinasyonu ziyaret etmek, farklı bir kültürü deneyimlemek ya da antik bir kültürü yerinde incelemek için o bölgeye giden bir turist aşırı kalabalıklaşmanın getirdiği birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin tarihi bir şehir olan Dubrovnik (Hırvatistan) de tur rehberi olarak görev yapan Milos şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Turistler buraya tatil, rahatlamak, gevşemek ve yeni şeyler keşfetmek için geliyor, sokaklar o kadar kalabalık oluyor ki, turistler birbirini ezme noktasına kadar geliyorlar..." (Honey ve Frenkiel, 2021). Ayrıca aşırı turizm faaliyetlerinden bunalan turistlerde kendi aralarında kavga edebiliyorlar. 2018 yılında biri Hollandalı biri Amerikalı iki kadın, Roma'daki Trevi Çeşmesi'nde aynı noktada aynı anda selfie çekmeye çalışırken kavgaya tutuşmuşlar ve akabinde iki ailenin tüm bireyleri birbirleri ile şiddetli bir kavgaya girişmişlerdir. Güvenlik güçlerinin zorlukla ayırdığı kavgada iki tarafta da hasar oluşmuştur (CPLRC, 2018).

Tarihi şehirlerdeki aşırı turizm, yerel halkın yaşam kalitesini de etkiler. Bir destinasyonda aşırı turizm olgusunun gelişimi öncelikli olarak emlak piyasasını etkilemektedir. Emlak piyasasındaki artış yerel halk üzerinde bir baskı unsuru haline gelebilmekte ve akabinde bölge halkının başka alanlara göç etmesine sebebiyet verebilmektedir. Örneğin Barselona ve Venedik de durum tam olarak bu şekilde gerçekleşmiştir. Barselona'nın popüler turistik destinasyonlarından olan Ciutat Vella semtinde, 2009-2017 yılları arasında bölgesi sakinlerinin yüzde 11'inden fazlası aşırı turizm faaliyetlerinden kaynaklı olarak başka bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır. 2017 yılında ise kentin Barri Gòtic mahallesinin 2007 yılında nüfusunun oranına göre yüzde 45'ini kaybettiğini açıklanmıştır. Bu durumun temel nedeninin ise bölgedeki turistik konut ve dükkanların sürekli olarak artış gösteren fiyat politikaları ve turistlerin aşırı kalabalıklaşmasının neden olduğu Barcelona yetkililerince belirtilmiştir (Direcció de Turisme, 2017). Venedik şehri içinde durumun aynı olduğu belirtilmektedir. Uzun dönemli olarak gerçekleştirilen bazı çalışmalarda Venedik şehrinin turistik açıdan gelişmesine paralel olarak, aşırı turizm faaliyetlerinden kaynaklı olarak yerel nüfusun 1/3 oranında azaldığı tespit edilmiştir (Albanese vd., 2019).

2. UNESCO, Dünya Miras Alanları ve Aşırı Turizm

2022 yılının ortalarında, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), dünya çapında 167 ülkede 1.154 doğal ve kültürel varlığı Dünya Miras Alanı (WHS) listesine resmi olarak kaydetti. Bu alanların 897'si kültürel, 218'i doğal ve 39'u karışık statü olmakla birlikte 52 alan ise tehlike altındaki bölge olarak sınıflandırılmıştır (UNESCO, 2022). WHS'nin tanımı, bu alanların gelecek nesillere aktarılması için korunması gereken yerler şeklinde tanımlanmaktadır (UNESCO, 2022a). Bu alanların seçilmesinde ve koruma altına alınmasında birtakım kriterler belirlenmiştir. UNESCO'nun bu listesine girebilmek için ilgili alanın aşağıdaki kriterlerden bir veya daha fazlasını karşılaması gerekmektedir. Bu kriterler (UNESCO, 2022a);

1. İnsanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmek,
2. Anıtsal sanat ürünleri, mimarlık veya teknoloji, şehir planlama ya da peyzaj tasarımındaki gelişmeler üzerine, belirli bir süreç içerisinde ya da kültürel bir alan içerisinde, insani değerlerin önemli bir değişimini sergilemek,
3. İnsanlık tarihinin önemli aşamalarını gösteren, yaşayan ya da yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete benzersiz bir tanıklık sunmak,
4. İnsanlık tarihinin önemli aşamalarını gösteren bir tür bina, mimari veya teknolojik topluluk veya peyzajın olağanüstü bir örneği olmak,

5. Çevre ile insani etkileşimin olağanüstü bir örneğini temsil eden, geri dönüşümü olmayan, bir kültürü veya kültürleri temsil eden geleneksel insan yerleşkesi, arazi ya da deniz kullanım alanı olmak,
6. Fikir, inanç, gelenek veya olaylarla olağanüstü evrensel öneme sahip sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya somut olarak ilişkilendirilen alanlar,
7. Üstün doğal olguları ya da olağanüstü doğal güzelliğe ve estetik öneme sahip alanları içermek,
8. Yaşam alanlarının önemli jeolojik-jeomorfolojik ya da fizyografik özellikler dâhil olmak üzere Dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden seçkin örneklerden olmak,
9. Karasal, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerinin ve bitki ve hayvan topluluklarının evrimi ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri temsil eden seçkin örnekler olmak,
10. Bilim veya koruma açısından olağanüstü evrensel değere sahip tehdit altındaki türleri içerenler de dâhil olmak üzere, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için önemli doğal yaşam alanlarına sahip olmak.

İnsanlık için olağanüstü evrensel değere sahip dünya miras alanları, önemli uluslararası bir ilgi ve yardımın yanı sıra turizm sektörü üzerinde bir büyümeye neden olarak, ulusların refah seviyesini yükseltebilmektedir. Fakat turizm iyi kontrol edilip yönetilmezse, bu alanların doğal ve yapısal çevresine ek olarak ev sahibi toplumlarında gerek ekonomik gerekse sosyal çevreleri üzerinde olumsuz etkileri ortaya çıkabilmektedir. Nitekim ilk kez 1972 yılında UNESCO Genel Konferansında “Dünya Mirası Sözleşmesi” kabul edilmiştir. 1978 yılında ilk 12 alan “Dünya Miras Listesine” alınmıştır (Gfeller, & Eisenberg, 2016). 2022 yılına kadar sayı yaklaşık 100 kat artarak 1.154’e yükselmiştir. Şaşırtıcı bir şekilde bu alanların büyük bir çoğunluğu (%48) Avrupa ve Kuzey Amerika bölgesinde yer almaktadır.

Şekil 1: Dünya Miras Alanları Haritası

Kaynak: UNESCO, (2022).

Dünya Miras Komitesi (WHC), bu alanların seçilmesi, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması adına taraf devletlerin zorunlu ve gönüllü katkılarını içeren Dünya Mirası Fonu kapsamında uluslararası yardım sağlamaktadır. Her bir taraf devlet, Gayri Safi Yurtiçi hasılasına dayalı olarak, fona yıllık olarak sabit bir miktar katkıda bulunmak zorundadır. Fona yapılan ödemeler taraf devlet başına ortalama olarak yılda yaklaşık 4 milyon ABD doları tutarındadır. Fon ayrıca sitelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi için kullanılmakta ve istenirse yeni siteler için adaylık sürecinin maliyetlerinin karşılanmasına yardımcı olmak için de kullanılabilir. UNESCO'dan sağlanan fonlar sınırlı olduğundan, turizm ve uluslararası kalkınma yardımı, Dünya Mirası Alanlarını korumak için kaynak sağlamanın temel aracı şeklinde hizmet etmektedir. Her ne kadar WHC'nin temel amacı perspektifinde sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıksa da Gfeller & Eisenberg (2016)'ın da belirttiği üzere WHC'nin öncelikli amacı uluslararası yardım ve turizm harcamaları yoluyla ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi şeklindedir (WHC, 2022; Gfeller & Eisenberg, 2016; Barron, 2017).

Herhangi bir bölgenin Kültürel Miras Alanı olarak belirlenmesi, ilgili destinasyonun koruma altına alınması, geliştirilmesi ya da sürekli gözlem altında tutulmasına neden olmakla birlikte, bağlı bulunduğu ülkeye daha fazla ziyaretçi, daha fazla iş imkânı, daha fazla istihdam ve yatırım olanakları da beraberinde getirmektedir. UNESCO, Dünya Miras Merkezi Direktörü Francesco Bandarin'in dediği gibi, "Bir destinasyonun Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere

seçilmesinin nedenleri, aynı zamanda milyonlarca turistin her yıl bu alanlara akın etmesinin nedenleridir” (Pedersen, 2002). Nitekim turizmdeki bu artış destinasyonun inşa edilmiş alt ve üst yapı olanakları üzerinde bir baskı unsuru haline gelebilmekte, bölgenin doğal çevresel yapısını ve ekonomik yapısını üzerinde bazı durumlarda geri döndürülemez bozulmalara sebebiyet verebilmektedir. Tüm bunlara ek olarak aşırı turizm faaliyetlerinden maddi ve manevi olarak zarar gören yerel halk, pasif (turistleri görmezden gelme, kötü muamele) ya da aktif (protestolar, şiddet eylemleri) eylemlerde bulunabilmektedir.

3. Aşırı Turizm Faaliyetlerinin Kültürel Miras Alanları Üzerindeki Etkisi

Herhangi bir destinasyonun UNESCO'nun dünya miras alanları listesine girmeyi başarabilmesi akabinde uygulanacak özel planlama ve koruma önlemleri, Dünya Miras Komitesi tarafından belirlenmektedir. Fakat bu durum aynı zamanda ulusal ve uluslararası ziyaretçiler için dikkat çekici bir unsur haline gelmektedir. Birçok miras alanının kruvaziyer gemilerinin yanaşabileceği limanlara yakın olması ve düşük maliyetli havayollarının her geçen gün artış göstermesi sonucunda, bu alanların aşırı turizm olgusuna maruz kalması beklendik bir durum olarak ortaya çıkmaktadır (Dilg-Saßmannshausen, 2018). UNESCO'nun 2022 yılının ortalarında yayımladığı listede dünya üzerinde 897 alan kültürel miras alanı olarak listelenmiştir. Özellikle 1980-2000 yılları aralığında listeye dâhil edilmiş olan birçok alanda aşırı turizm faaliyetlerinin etkileri gözle görülür seviyededir. Bu nedenle bu başlık altında Tac Mahal, Machu Picchu ve Venedik ele alınmıştır.

3.1. Tac Mahal

Tac Mahal, insanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etme kriterlerini (UNESCO ilk madde) karşılayarak bir dünya mirası alanı olarak belirlenmiştir. “Hint-İslam mezar mimarisinin tüm yelpazesinde mükemmel uyum ve mükemmel işçilik yoluyla en iyi mimari ve sanatsal başarı” olarak kabul edilen Tac Mahal, 1983 yılında Dünya Mirası unvanını almıştır (UNESCO, 2022b). Her yıl yaklaşık olarak 7-8 milyon turist ziyaret ettiği bu destinasyon, Ekim-Kasım ve Şubat aylarında olabilecek en yüksek sayıdaki turisti ağırlamaktadır.

Tac Mahal, aşırı turizm olgusunun beraberinde getirdiği sorunlardan kaynaklanan kirliliğin bir sonucu olarak, büyük ölçüde yapısal ve çevresel hasara maruz kalmaktadır. Artan çevresel ve yapısal sorunlarla mücadele etmek için, 1996 yılında Hindistan Yüksek Mahkemesi Taj Trapezium Bölgesi'nde kömür kullanımını yasaklamıştır. Ayrıca Hindistan Hükümeti alanın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi adına koruma ve bakım için ayrıca bir fon oluşturmuştur (UNESCO, 2022b). Alınan önlemlerin yetersiz kaldığı durumlarının önüne geçebilmek ve sürdürülebilirliğin aksatılmadan devam edebilmesi adına alana giriş ücreti Hindistan

vatandaşları için 50 rupiden 250 rupee yükseltirken, 2018 yılında yabancılar için alan kullanım ücreti ise 1100 rupee olarak güncellenmiştir (Marcus, 2019). Yine de önlemlerin yetersiz kaldığını tespit eden Hindistan Arkeolojik Araştırma Birimi, alan içerisinde geçirilen sürede kısıtlamaya gidileceğinin açıklamasını yapmıştır. Hükümet ve UNESCO tarafından da onaylanan açıklamaya göre Tac Mahal içerisinde 3 saatten fazla zaman geçirmenin yasak olduğu, kurallara uyulmadığı takdirde ise 200 rupee ceza ödenmek durumunda kalacağı belirtilmiştir (Allen, 2019).

3.2. Machu Picchu

1983 yılında Dünya Miras Alanı olarak ilan edilen Machu Picchu, dört kategoride (UNESCO kriterleri 1,3,7 ve 9) kriterleri karşılayarak listeye girmiştir. Modern uygarlık tarafından ilk kez 1911’de keşfedilen, içerisinde 200’den fazla yapının bulunduğu 15. yüzyıl İnkâ şehrinin kalıntıları, 1980’den 2013’e kadar turist ziyaretlerinde %700’lük bir artış göstermiştir (UNESCO, 2022c; Whitman, 2014).

Aşırı ziyaretçi akışından (aşırı turizm) kaynaklı olarak zarar görmeye başlayan yüzlerce yıllık İnkâ şehrinde hem Peru Hükümeti hem de UNESCO tarafından sürdürülebilirliğinin sağlanması için bir dizi önlem alınmaya karar verilmiştir. Peru hükümeti tarafından bölgeye gelen turist sayıları günlük 2500 kişi ile sınırlı tutulması kararlaştırılmıştır. Nitekim yaz aylarında ziyaretlerin sıklaştığı alanda 2018 yılında günlük 5000 turist bölgeye ziyaret etmiştir (Peru Telegraph, 2018; Collins, 2019). 2021 yılının sonunda Peru Kültür Bakanlığı’nın yayımladığı resmi istatistiklere göre ise satılan biletler dikkate alındığında 2022 yılında alanı ziyaret edecek olan günlük ziyaretçi sayısı 4400 civarındadır (Whitt, 2021). UNESCO ve Peru hükümeti, alanın yakınında yeni bir havaalanının geliştirilmesi konusunda anlaşmazlık yaşamaktadır. UNESCO’nun açıklamasına göre, havaalanı sayısının artırılması alana ziyaretçi akışını hızlandırmakla birlikte aşırı turizm olgusunu tetikleyecek ve sürdürülebilirlik büyük oranda sekteye uğratacaktır. Aşırı turizme ek olarak, alana yönelik tehditler arasında kaçak avlanma, kötü atık yönetimi uygulamaları, yakındaki arazilerin tarım ve ağaç kesimi için temizlenmesi, istilacı türler, kaçak avlanma ve su kirliliği yer almaktadır (Collins, 2019).

3.3. Venedik

M.S. 5. yüzyılda kurulan ve 118 küçük adaya yayılan Venedik, 10. yüzyılda büyük bir deniz gücü haline gelmiştir. Ortaçağ dünyasının en büyük başkentlerinden biri olan Venedik, 1987 yılında Dünya Miras Listesine girmiştir. Dünya miras alanları kriterlerinin 6’sını karşılayarak listeye giren bu şehir, Dünyanın en fazla turist çeken destinasyonlarından biridir (UNESCO, 2022d).

Venedik şehri 2019'da yaklaşık 36 milyon bireysel ziyaretçi tarafından tatil destinasyonu olarak belirlenmiştir (Eaglescliffe, 2022). Destinasyona olan talebin artması sonucunda birtakım sorunlar daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Aşırı turizmin bir getirisi olarak bölgedeki deniz seviyesinin yükselmesi, tarihi binaların bozulmaya başlaması, kültürel değişim ve artan konut fiyatlarına paralel olarak yerli nüfusun göç etmeye başlaması başlıca etkiler olarak ortaya çıkmaktadır (Eaglescliffe, 2022). 2022 yılı verilerine bakıldığında şehrin nüfusunun yaklaşık olarak 55.000 kişiden oluştuğu görülmektedir. Aşırı turizm faaliyetlerinden kaynaklı olarak bölgede turizm dışında herhangi bir alanda iş bulmanın çok zor olduğu, turizm sektöründe kötü istihdam olanakları, artan yaşam, ulaşım ve konut maliyetlerine ek olarak yaşam kalitesindeki düşüş yerli halkın sürekli olarak göç etmesine sebebiyet vermektedir (Simmons, 2022).

4. Dünya Miras Alanlarında Aşırı Turizm Faaliyetleri için Çözümler

Turizm destinasyonlarında yaşayan yerel halk ve turizmle doğrudan/dolaylı olarak iş yapanlar, turizmin olumlu ve olumsuz etkilerini hissederler. Çok sayıda araştırma ve rapor, turizmin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini incelemiştir (Andereck vd., 2005; Postma ve Schmuecker, 2017). Bu araştırmalar, aşırı turizm hareketliliği sonucunda ortaya çıkan yapısal, ekonomik, sosyolojik ve kültürel değişiklikleri ele almaktadır. Dünya miras alanları ile ilgili olarak ortaya çıkan aşırı turizm olgusunun temelde 3 nedene dayandığı görülmektedir (Becken ve Wardle, 2017).

Birincisi, çoğu alanın yetersiz yönetim planlarına sahip olması ve tipik olarak turizm yönetim planı olmamasıdır. UNESCO, dünya miras alanlarını tehdit eden temel unsurun kontrolsüz turist varışları (aşırı turizm) olduğunu belirtmektedir (UNESCO, 2022e). 2017 yılında yayınlanan bir rapora göre, dünya miras alanlarının yalnızca %5'i kamuya açık bir şekilde denetlenebilir turizm planlarına sahiptir (Becken ve Wardle, 2017). Bu durum dünya miras alanlarının %95'inin şeffaf bir yönetim planına sahip olmadığını, dahası etkin bir yönetim planının dahi olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla dünya miras alanlarında aşırı turizm faaliyetlerinin etkin bir şekilde yönetilememesi sonucunda çoğu kez geri dönülemez hasarlar ortaya çıkabilmektedir. Her ne kadar UNESCO bu alanları tehdit eden unsurun kontrolsüz turist varışları olduğunu vurgulasa da bu durumun asıl nedeni UNESCO'nun bu alanlarda turizm yönetimi planlamasında liderlik rolünü üstlenmemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Skift, 2017). Aşırı turizmi etkin bir şekilde ele almak için, Dünya Mirası Alanları yönergelerinin, sitelerin ziyaretçi eğilimlerinin, varış sayıları ve satılan biletler gibi verilere dayalı güncel turizm yönetim planları üretmesini ve sürdürmesini gerektirecek şekilde

yeniden düzenlenmesi sürdürülebilirlik için son derece önemlidir (Honey ve Frenkiel, 2021).

İkinci olarak, UNESCO'nun dünya miras alanlarında ve iyileştirme prosedürlerinin yavaş olması, komitenin bazı sorunlara hızlı ve bütünsel olarak yanıt verme yeteneğini sınırlandırmasıdır. Bir alanı hangi durumun riske soktuğu değerlendirilirken, komite, aşırı turizmin yerel halk ve ekonomi üzerindeki baskısı ve ziyaretçi deneyimi gibi toplumsal sorunlardan ziyade inşa edilmiş veya doğal yapılara verilen hasara odaklanmaktadır. Bu durumu önlemek için Komitenin aşırı turizmin etkilerini değerlendirmek ve ele almak için ek bir kategori ve yasal araçlar oluşturması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Peltier, 2018; Honey, 2021).

Üçüncü olarak, UNESCO'nun bu alanları korumak için yeterli finansal fonu olmamasıdır. Dünya Mirası Alanları UNESCO'dan yalnızca düşük bir miktarda bütçe alabilmektedir. Bu nedenle bu alanların koruma ve geliştirmesine yönelik gerekli fon için özellikle az gelişmiş ülkeler turizm hareketliliğine güvenmektedir (Honey ve Frenkiel, 2021).

Dünya miras alanlarında aşırı turizm sorununu çözmek için birçok destinasyon kendine özgü modeller tasarlayarak sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Aşırı turizmden bunalan Avrupa şehirleri, küçük, sürdürülebilir ve alışılmışın dışında turlar için alternatif modeller oluşturmaya başlamıştır. 2017 yılına değin turizm gelirlerinden oldukça memnun olunan Barcelona şehrinde, ziyaretçi sayısındaki artışın kamusal alanlarda bunaltıcı olduğu, yerel halkın yaşam kalitesini düşürdüğü, yerel halk ve ziyaretçiler arasında gerilimlerin tırmandığı ve turizm faaliyetlerinin emlak fiyatlarını yükselttiği konusunda sesler yükselmeye başlayarak protestolara dönüşmüştür. Nitekim protestoları dikkate alan Barcelona yönetimi, ziyaretçi sayısını artırmak yerine kalış süresini ve ziyaretçi başına harcamayı artırmaya odaklanarak, destinasyon pazarlamasından destinasyon yönetimine geçme kararı almıştır. Hollanda'nın Amsterdam şehri de aşırı turizmin getirmiş olduğu tahribatı fark ederek, tarihi ve kültürel alanlarda turist mağazalarının açılmasını yasaklanmıştır. Avrupa'nın Kültürel Miras Alanına sahip birçok şehri (Venedik, Edinburgh ve Barselona gibi) kısa süreli ziyaretçileri caydırmaya yardımcı olmak ve aşırı turizmle başa çıkmak için turizm vergilerini yürürlüğe koymuştur (Honey ve Frenkiel, 2021). Örneğin Amsterdam, aşırı turizm sorunlarını ele almak amacıyla özellikle kruvaziyer ziyaretçilerini hedefleyen bir turizm vergisi uygulamaktadır. Nitekim dünya miras alanları üzerinde aşırı turizm olgusunu tam anlamıyla önleyecek tek bir çözüm önerisi bulunmamaktadır.

Dünya miras alanlarında ortaya çıkan aşırı turizm olgusunun çözüme kavuşturulması ve bu alanların sürdürülebilirliği noktasında en büyük görev ve

sorumluluğun UNESCO'ya ait olması gerekmektedir. UNESCO herhangi bir alanın Dünya Kültürel Miras listesine girip girmeyeceğine karar veren kurum olarak bu alanlar üzerinde çeşitli yaptırım gücüne sahiptir. Bu nedenle dünya miras alanlarında sürdürülebilirliğin sağlanması bu kurumun asli görevidir. Bu nedenle alınacak tedbirlerin ve aşırı turizme maruz kalan bu alanların yönetimi konusunda çeşitli şablonlar oluşturarak uygulamaya koyması ve sürdürülebilirlik noktasında ek fonlar oluşturacak çalışmaların gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

SONUÇ

Aşırı turizme maruz kalan herhangi bir alan, onunla bağlantılı olan sorunlarla ilgilenecek çözüme kavuşturulabilir. Örneğin; aşırı turizme bağlı olarak artan emlak fiyatları, gerekli yasal düzenlemeler ile engellenebilir. Aşırı turizme bağlı olarak oluşabilecek kalabalıklaşma sorunu da çeşitli yasaklar ile engellenebilir. Örneğin Tac Mahal'de ki gibi giriş ve çıkış saatlerinin kontrolünün sağlanması ve alan içerisinde en fazla 3 saatlik zaman sınırının konulması ile kalabalıklaşma sorunu büyük ölçüde giderilebilmektedir. Fakat dünya miras alanlarında böyle bir durum söz konusu olamamaktadır. Bunun nedeni, bu alanların hasar gördüklerinde değiştirilemeyecek olan geleneksel birtakım özelliklerle birlikte dini veya manevi öneme sahip olmalarıdır. Bu noktada en önemli soru, dünya miras alanlarının tam anlamıyla sürdürülebilirlik ekseninde nasıl korunacağıdır. İlk adım hiç şüphesiz ki buraları ziyaret etmek isteyen çok sayıda turistin neden olduğu yıpranmayı nasıl yönetileceği olmalıdır.

Dünya miras alanlarındaki aşırı turizmin etkileri 2 aşamada ele alınabilmektedir. Bu etkilerin ilki yapısal, ikincisi ise kültürel. Yapısal etkiler ilgili alanın fiziksel özelliklerine verilen hasarla ilişki durumu temsil etmektedir (Pigram, 1980). Yapısal hasarların en büyük örneğini vandalizm, çöp ve hırsızlık oluşturmaktadır. Sevdiği kişi ile birlikte kendi adını bu eşsiz mirasların duvarlarına kazımak vandalizmin en modern şeklini oluşturmaktadır. Çöp sorunu ise neredeyse tüm miras alanlarının ortak sorununu teşkil etmektedir. Hırsızlık ise dünya miras alanlarında sıklıkla görülen, sürdürülebilirliği doğrudan engelleyen bir etmen olarak karşımıza çıkmakla birlikte, geri dönülemez hasarlar bırakmaktadır (Biagi ve Detotto, 2014; Martín Martín vd., 2018; Goodwin, 2017).

Kültürel etkilerin fark edilmesi daha zordur. Çünkü bunlar toplum üzerinde kademeli olarak meydana gelebilecek etkilerdir (Joo vd., 2009). Nitekim Barcelona ve Venedik şehirlerinde yaşanan protestolar, kültürel etkilerin bir yansıması şeklinde yorumlanabilir. Kültürel etkilere örnek olarak ise; kültürel mal ve hizmetlerin ticarileştirilmesi ve metalaştırılmasına ek olarak geleneklerin yok olması gösterilebilmektedir (Coronado, 2014; Su vd., 2016). Kültürel etkilerin en

aza indirilmesinde anahtar rol ise kalabalıklaşmanın kısmi anlamda azaltılması ile çözüme kavuşturulabilecektir.

Sonuç olarak; 1990'lı yıllarda Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin ilk toplantısı sonucu ülkelerin seyahat endüstrisi şirketlerine teşvik sağlaması ve uluslararası seyahatlerin olabildiğince kolaylaştırılması aşırı turizm olgusunun doğuşu olarak kabul edilebilir. Ulaşım sektöründeki bu gelişmelere ek olarak bugün sayısı 1154 olan dünya miras alanları ve teknolojik gelişmeler (sosyal medya platformları ve bloglar) özellikle orta gelir grubuna dâhil olan milyarlarca insanın turizm için seyahat etmesi ile sonuçlanmıştır. Milyarlarca insanın her yıl dünyanın çeşitli yerlerine sürekli olarak seyahat etmesi ise dünya miras alanları üzerinde bir baskı unsuru haline gelerek, insanlık için olağanüstü evrensel değere sahip alanların tahrip edilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu durum, son yıllara kadar büyük oranda ekonomik gelirini turizm sektörü üzerinden sağlayan alanlarda bile (Barselona ve Venedik gibi) toplumsal tepkilere neden olarak turist düşmanlığı noktasına kadar varmıştır. Durumun farkına varan alan yöneticileri ve UNESCO gibi kuruluşlar ise sürdürülebilirlik adına bir dizi girişimlerde bulunarak, sorunu kontrol altına almaya çalışmıştır. Bu durum bazı destinasyonlarda kısmi anlamda etkili olsa da genel anlamda başarılı bir şekilde sürdürülememiştir. Sürdürülebilirliğin sağlanamamasındaki temel neden ise dünya miras alanlarına olan aşırı ilgiyi yönetmek için sistematik bir yaklaşımın olmaması, paydaşlar tarafından öncelikler konusunda anlaşmazlık ve teknolojik ilerlemeyle birlikte yeni bir hareketliliğin gelişmesi olduğu sıklıkla vurgulanmıştır (Dodds ve Butler 2019; Milano vd., 2019).

KAYNAKÇA

- Airbnb (2016). “Don’t Go There. Live There.” <https://www.youtube.com/watch?v=bbdF8Muiwtk> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Aksu, H.S., & Kaya, A. (2021). Rekreasyon ve Etkinlik Yönetimi. Y. Doğar, & S. Öner (Ed.). Spor ve Bilim 4 içinde (ss. 185-200). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Albanese, C., Salzano, G., & Vespignani, F. (2019). “The Long, Slow Death of Venice.” <https://www.bloomberg.com/news/features/2019-06-30/venice-is-dying-a-long-slow-death> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Allen, J. (2019). Taj Mahal Visitors Will Be Fined for Staying Longer Than 3 Hours. <https://thepointsguy.com/news/taj-mahal-visitors-fined-for-long-visits/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- An, N. T., Phung, N. K., & Chau, T. B. (2008). Integrated Coastal Zone Management in Vietnam: Pattern and Perspectives. *Journal of Water Resources and Environmental Engineering*, 23, 297-304.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C., & Vogt, C. A. (2005). Residents’ perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056–1076.
- Aroca, P., Brida, J. G., & Volo, S. (2013). Applying weights to correct distortions in a non-random sample: An application to Chilean tourism time series data. *Tourism Economics*, 19(2), 453–472.
- Barron, L. (2017). ‘Unesco-cide’: does world heritage status do cities more harm than good?. <https://www.theguardian.com/cities/2017/aug/30/unescocide-world-heritage-status-hurt-help-tourism> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Bayram, A. T., Kavlak, H. T., Dogra, J., & Bayram, G. E. (2020). Hopelessness against desire to pursue a career in tourism: An empirical analysis of Sinop University, Turkey. *Turyzm/Tourism*, 30(2), 115-123.
- Becken, S., & Wardle, C. (2017). *Tourism Planning in Natural World Heritage Sites*. Griffith Institute for Tourism Research Report No 13. https://www.griffith.edu.au/_data/assets/pdf_file/0034/18889/UNESCO-WHA-Report13Finalfinal-1.pdf
- Beeton, S. (2006). Understanding film-induced tourism. *Tourism analysis*, 11(3), 181-188.
- Benner, M. (2019). From overtourism to sustainability: A research agenda for qualitative tourism development in the Adriatic. *German Journal of Economic Geography*, 2(64), 74-87.
- Biagi, B., & Detotto, C. (2014). Crime as tourism externality. *Regional Studies*, 48(4), 693–709.
- Bivens, J. (2022). Short-term vacation rentals are no longer trivial, especially in certain neighborhoods. <https://www.travelweekly.com/Travel-News/Hotel-News/Homesharing-shakeup> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Bordallo, E. (2022). I totally get the idea behind the origin of Airbnb, but it’s completely run amok. People are just gaming the system. <https://www.travelweekly.com/Travel-News/Hotel-News/Homesharing-shakeup> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Capocchi, A., Vallone, C., Amaduzzi, A., & Pierotti, M. (2020). Is ‘overtourism’ a new issue in tourism development or just a new term for an already known phenomenon?. *Current Issues in Tourism*, 23(18), 2235-2239.
- Celep, M., Kavlak, H. T., Gökçe, A., & Altunöz, Ö. (2020). Kültür Turisti Tipolojilerinin Belirlenmesi: Anadolu Medeniyetleri Müzesi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(2), 958–970.
- CLIA (Cruise Lines International Association). (2018). “2018 Europe Market Report.” <https://cruising.org/-/media/research-updates/research/final-market-report-europe-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- CLIA (Cruise Lines International Association). (2019). “2019 Cruise Trends & Industry Outlook.” <https://cruising.org/-/media/eu-resources/pdfs/CLIA%202019-Cruise-Trends--Industry-Outlook> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).

- Collins, D. (2019). UNESCO demands answers from Peru over impact of new Machu Picchu airport. <https://www.theguardian.com/travel/2019/aug/09/machu-picchu-airport-unesco-demands-answers-from-peru-government> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Coronado, G. (2014). Selling culture? Between commoditisation and cultural control in Indigenous alternative tourism. *Pasos*, 12, 11–28.
- CPLRC (Corpo di Polizia Locale di Roma Capitale) (2018). “Fontana di Trevi”. <https://www.facebook.com/PoliziaRomaCapitale/posts/1430928227050764> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Çilesiz, E., & Kavlak, H. T. (2020). Elektronik Spor Turizmi. Şahin, S., & Meriç, S. (Ed.). *Gelecek Turizm Trendleri içinde* (ss. 376 -398). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Del Rosso, L. (2012). “New Zealand Anticipates Another Hollywood-Fueled Tourism Bounce.” <https://www.travelweekly.com/Travel-News/Travel-Agent-Issues/Insights/New-Zealand-anticipates-another-Hollywood-fueled-tourism-bounce> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Demirel, M., Aksu, H.S., & Kaya, A. (2021). Rekreasyon ve Çevre. G. Güneş, F., Varol (Ed.). *Rekreasyon: Disiplinlerarası Yaklaşım ve Örnek Olaylar içinde* (87-112). Ankara: Nobel Kitabevi.
- Dilg-Saßmannshausen, U. (2018). Overtourism in UNESCO World Heritage Sites. <https://www.tourism-watch.de/en/focus/overtourism-unesco-world-heritage-sites> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Direcció de Turisme. (2017). “Barcelona Tourism for 2020: A Collective Strategy for Sustainable Tourism.” https://ajuntament.barcelona.cat/turisme/sites/default/files/barcelona_tourism_for_2020.pdf (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Dodds, R., & Butler, R. (2019). The phenomena of overtourism: A review. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 519-528.
- Eaglescliffe, B. (2022). Venice, Italy Is Being Destroyed by Tourism and Flooding. <https://wanderwisdom.com/travel-destinations/Venice-Tourism-Sinking> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Er, Y., Çuhadar, A., Demirel, M., Kaya, A., & Aksu, H. S. (2021). Examination of the relationship between the university students’ course-leisure conflict and curiosity. *PJMHS*, 15(3), 929-934.
- Erdoğan, H. A. (2020). Arkeolojik Kültür Varlıkları Turizmi Arkeoturizm Planlamasında Arkeolog Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 343–351.
- Erdoğan, H. A. (2021). A Key to Various Opportunities for the Development in Culture Economy and Integration in Asia Minor A Successful Archaeotourism Planning. *Journal of Yasar University*, 16, 30–39.
- Galea, A. (2019). “Number of Tourists Rises by 13% in 2018; 2.6 Million Tourists Visit Malta throughout the Year.” <https://www.independent.com.mt/articles/2019-02-05/local-news/Tourism-rises-by-13-in-2018-2-6-million-tourists-visit-Malta-throughout-the-year-6736203216> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Gfeller, A. E., & Eisenberg, J. (2016). UNESCO and the Shaping of Global Heritage. *History of UNESCO içinde* (ss. 279-299). London: Palgrave Macmillan.
- Goodwin, H. (2017). The challenge of overtourism. <https://haroldgoodwin.info/pubs/RTP/T1/textquoterightWP4Overtourism01/T1/textquoteright2017.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Gretzel, U. (2019). Implications and results of overtourism including media’s role. R. Dodds & R. Butler (Eds.), *Overtourism: Issues, realities and solutions içinde* (ss. 62–75). Berlin/Boston, MA: De Gruyter.
- Hamel, K., & Tong, B. (2019). Look East instead of West for the future global middle class. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD). <https://oecd-development-matters.org/2019/05/07/look-east-instead-of-west-for-the-future-global-middle-class/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Hollands, S. (2022). You can’t just put your Paris property on Airbnb like you might in Mexico or somewhere else. And the city’s not letting up on it. <https://www.travelweekly.com/Travel-News/Hotel-News/Homesharing-shakeup> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Honey, M. (2021). Overtourism at World Heritage Sites. Honey, M., & Frenkiel, K. (Ed.), *Overtourism: Lessons for a Better Future içinde* (ss. 142-166). Washington: IslandPress.

- Honey, M., & Frenkiel, K. (Eds.). (2021). *Overtourism: Lessons for a Better Future*. Washington: Island Press.
- Hoon, S. Y., (2018). After 'Crazy Rich Asians,' is Singapore ready for its close-up? <https://www.travelweekly.com/Yeoh-Siew-Hoon/After-Crazy-Rich-Asians-Singapore-ready-for-its-closeup> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Irimiás, A., Mitev, A., & Michalkó, G. (2017). Thematic guided tours to co- create film tourism experiences: The case of the game of thrones. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, 27, 451–453.
- Joo, J., Yim, J., & Lee, C. K. (2009). Protecting cultural heritage tourism sites with the ubiquitous sensor network. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 397–406.
- Kaya, A., & Demirel, M. (2021). A Study on the Push-Pull Factors Related to Recreational Travel. *Journal of Tourism&Management Research*, 6(1), 797-817.
- Kaya, A., Demirel, M., & Harmandar Demirel, D. (2021). Ciddi Serbest Zaman ve Rekreasyon Uzmanlığı Arasındaki İlişkinin Kavramsal Açidan İncelenmesi. Kaya, A., & Uslu, S. (Ed.). *Akademik Serbest Zaman ve Rekreasyon Araştırmaları içinde* (ss. 4-22). Konya: NEÜ Yayınları.
- Keeley, G. (2017). Barcelona protesters tell tourists to go home. https://www.thetimes.co.uk/article/barcelona-protesters-tell-tourists-to-go-home-fmh9bz7q7?CMP=Sprkr-_-Editorial-_-TheTimesandTheSundayTimes-_-World-_-Imageandlink-_-Statement-_-Unspecified-_-FBPAGE&linkId=37533909 (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Marcus, L. (2019). Taj Mahal increases ticket prices. <https://edition.cnn.com/travel/article/taj-mahal-ticket-price-increase/index.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Martín Martín, J., Guaita Martínez, J., & Salinas Fernández, J. (2018). An analysis of the factors behind the citizen's attitude of rejection towards tourism in a context of overtourism and economic dependence on this activity. *Sustainability*, 10(8), 2851.
- McKenzie V., & McKenzie, S. (2019). "Cruise Ship Rams Tourist Boat in Busy Venice Canal, Four Hurt." <https://edition.cnn.com/2019/06/02/europe/cruise-ship-crashes-tourist-boat-venice-intl/index.html> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Milano, C., Cheer, J. M., & Novelli, M. (2019). *Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism*. Wallingford: CABI International.
- Miller, C. (2017). "How Instagram is Changing Travel." *National Geographic*. <https://www.nationalgeographic.com/travel/article/how-instagram-is-changing-travel>
- Pedersen, A. (2002). *Managing tourism at world heritage sites: A practical manual for world heritage site managers*. UNESCO World Heritage Centre. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128679> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Peltier, D. (2018). UN Agency's Latest Endangered List Leaves Out Many Sites Plagued by Overtourism. <https://skift.com/2018/07/31/un-agencys-latest-endangered-list-leaves-out-many-sites-plagued-by-overtourism/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Perkumienė, D., & Pranskūnienė, R. (2019). Overtourism: Between the right to travel and residents' rights. *Sustainability*, 11(7), 2138.
- Peru Telegraph. (2018). How many tourists visited Machu Picchu in 2018? <https://www.perutelegraph.com/news/peru-travel/how-many-tourists-visited-machu-picchu-in-2018> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Pigram, J. J. (1980). Environmental implications of tourism development. *Annals of Tourism Research*, 7(4), 554–583.
- Postma, A., & Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: Conceptual model and strategic framework. *Journal of Tourism Futures*, 3(2), 144–156.
- Rickly, J. M. (2019). Overtourism and authenticity. In R. Dodds & R. Butler (Eds.), *Overtourism: Issues, realities and solutions* (pp. 46–61). Berlin/Boston, MA: De Gruyter.

- Schofields, F. (2017). "Two Fifths of Millennials Choose Their Holiday Destination Based on How 'Instagrammable' the Holiday Pics Will Be." Schofields Insurance. <https://www.schofields.ltd.uk/blog/5123/two-fifths-of-millennials-choose-their-holiday-destination-based-on-how-instagrammable-the-holiday-pics-will-be/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Simmons, J. (2022). Overtourism in Venice. <https://www.responsibletravel.com/copy/overtourism-in-venice> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Skift, D.P. (2017). Nearly Half of UNESCO Sites Don't Have Plans to Manage Overtourism Challenges. <https://skift.com/2017/04/19/nearly-half-of-unesco-sites-dont-have-plans-to-manage-overtourism-challenges/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Su, M. M., Wall, G., & Xu, K. (2016). Heritage tourism and livelihood sustainability of a resettled rural community: Mount Sanqingshan World Heritage Site, China. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(5), 735–757.
- UNESCO. (2022). World Heritage List. <https://whc.unesco.org/en/list/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- UNESCO. (2022a). The Criteria for Selection. <https://whc.unesco.org/en/criteria/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- UNESCO. (2022b). Taj Mahal. <https://whc.unesco.org/en/list/252/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- UNESCO. (2022c). Machu Picchu. <https://whc.unesco.org/en/list/274/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- UNESCO. (2022d). Venice and its Lagoon. <https://whc.unesco.org/en/list/394/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- UNESCO. (2022e). World Heritage in Danger. <https://whc.unesco.org/en/158/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Volo, S. (2004). A journey through tourism statistics: Accuracy and comparability issues across local, regional and national levels. 24. Biennial conference on regional and urban statistics: Understanding change içinde (ss. 210–216). Minneapolis: SCORUS.
- Volo, S. (2018). Tourism data sources: From official statistics to big data. C. Cooper, S. Volo, W. C. Gartner, & N. Scott (Eds.), *The SAGE handbook of tourism management. Theories, concepts and disciplinary approaches to tourism* içinde (ss. 193–201). London: SAGE.
- Weissmann, E. (2019). "Travel Milestones from the Last 50 Years." <https://www.travelagewest.com/Industry-Insight/Business-Features/Travel-Milestones-From-the-Last-50-Years> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- WHC (World Heritage Convention). (2022). World Heritage Fund. <https://whc.unesco.org/en/world-heritage-fund/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Whitman, M. (2014). How Many Tourists Visit Machu Picchu Annually. <https://www.machupicchutrek.net/how-many-tourists-visit-machu-picchu-annually/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- Whitt, J. (2021). How Many People Visited Machu Picchu in 2021? <https://www.adiosadventuretravel.com/blog/2022/01/how-many-people-visited-machu-picchu-in-2021/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- WTO (World Tourism Organization). (2000). Tourism Highlights 2000. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284403745> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- WTTC (World Travel and Tourism Council). (2019). 2019 Seville WTTC Global Summit to Attract Record Delegates. <https://wttc.org/About/About-Us/media-centre/press-releases/press-releases/2019/2019-seville-wttc-global-summit-to-attract-record-delegates> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).
- WTTC (World Travel and Tourism Council). (2020). 30 years of WTTC. <https://www.wttc.org/about/organisation/history/> (Erişim Tarihi: 25.07.2022).

8. BÖLÜM

AŞIRI TURİZME ÇÖZÜM ÖNERİLERİ KAPSAMINDA SORUMLU TURİZM

Ali KURNAZ*

GİRİŞ

Son otuz yılda küresel anlamda en hızlı gelişim ve büyüme gösteren sektör konumunda olan turizm hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için sosyoekonomik kalkınmanın ve refahın kritik bir bileşeni haline gelmiştir (Sezgin vd., 2021, s. 87). Özellikle turizm hareketliliğine katılan kişi sayısının gelişimine bakıldığında bu önem açıkça görülmektedir. Nitekim turizm hareketliliğine katılan kişi sayısı 1990'da 438 milyon iken 2000'de 680 milyona, 2005'te 809 milyona ve 2010'da ise bu sayı 952 milyona ulaşmıştır (UNWTO, 2020). Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) uzun vadeli tahmin raporuna göre ise turizm hareketliliklerine katılan kişi sayısının, 2010 yılı ile 2030 yılları arasında her yıl %3,3 büyüyerek 2030'da 1,8 milyar kişiye ulaşacağı tahmin edilmektedir (UNWTO, 2017, s. 3). 2019'da uluslararası turizm hareketliliğine katılan kişi sayısının 1,5 milyara ulaşması ile öngörülenden daha önce 2030 yılı sayılarına ulaşılması muhtemel görülmektedir (UNWTO, 2020). Bu projeksiyon, COVID 19 pandemisinin tüm dünyayı etkisi altına alması ile önemli ölçüde sekteye uğrasa da orta vadede turizm hareketliliklerinin toparlanarak beklenen seviyeye ulaşacağı kolaylıkla ifade edilebilmektedir.

Turizmin gelişimi, bir destinasyon üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere yol açabilecek karmaşık etkileşimleri içermektedir (MacNeill ve

* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Orcid ID 0000-0002-0380-2493. Kaynak Göster: Kurnaz A. (2022). Aşırı turizme çözüm önerileri kapsamında sorumlu turizm. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 103-121). Eğitim Yayınevi.

Wozniak, 2018, s. 387). Turist sayısında devam eden hızlı büyüme ve buna bağlı kalabalıklaşma, yerel enflasyon ve/veya konutlar üzerindeki baskı sorunları, büyüme modeline dayalı bir turizm sisteminin arzu edilirliliği konusunda önemli kamuoyu tartışmaları yaratmıştır (Oklevik vd., 2019, s. 1804). Turizmdeki bu büyümenin, “aşırı turizm” nedeniyle popüler destinasyonlardaki olumsuz ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik kamusal uyumsuzlukla çakışması kaçınılmazdır (Milano vd., 2019, s. 354; Nepal ve Nepal, 2021, s. 1095). Nitekim, kalabalık veya “aşırı turizm” orantısız derecede büyük bir turist akışının bir sonucu olarak; New York, Dubrovnik, Hong Kong, Barselona, Venedik, Amsterdam, Santorini, Butan, Hindistan’da Tac Mahal; Nepal’de Everest DağıPeru’da Machu Pichhu ve Ekvador’da Galapagos Adaları, Skye Adası ve Tayland gibi çeşitli destinasyonlarda hem ziyaretçiler hem de yerel halk için bir sorun haline gelmiştir (Milano, 2019, s. 354; Oklevik vd., 2019, s. 1804; Nepal ve Nepal, 2021, s. 1097; Cheung ve Li, 2019).

Aşırı turizm, sadece bir turist sayısı sorunu değil, bundan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Literatürde aşırı turizm, yaşam kalitesinde bir düşüş, daha yüksek fiyatlı mallar, yükselen mülk ve kira fiyatları, aşırı yüklenmiş altyapı, destinasyonun marka imajının erozyonu, daha az aidiyet duygusu, kamusal alanların azalması, yüksek turist/yerleşik oranları, çevresel bozulma, anti-sosyal davranış ve sosyo-kültürel bağlantının ortadan kalkması ile bağdaştırılmaktadır (Blázquez vd., 2021, s. 2). Dünya Turizm Örgütü, aşırı turizmi; “turizmin, vatandaşların algılanan yaşam kalitesini ve / veya ziyaretçi deneyimlerinin kalitesini olumsuz yönde aşırı derecede etkileyen bir destinasyon veya bölümleri üzerindeki etkisi” olarak tanımlamaktadır (UNWTO, 2018).

Aşırı turizm ile başa çıkmak adına bazı destinasyonlarda kısıtlayıcı ve caydırıcı önlemler alınmaktadır. Örneğin; Tayland’da ekosistemi korumak için Haziran’dan Eylül’e kadar Ko Phi Le plajını kapatılması; Machu Picchu bölgesinde ziyaretçi kotası getirilmesi; Amsterdam şehir merkezinde turistik araçlara ve teknelere izin verilmemesi; Barselona’da yeni otel inşaatının durdurulması; Dubrovnikte şehre günlük geziler düzenleyen tur operatörlerine kısıtlamalar getirilmesi; Venediğin tarihi merkezinde yeni konaklama yerlerinin açılmaması; Santoriniye gelen günlük teknelere sınırlama; Tac Mahal’in bazı tanıtım proşürlerinden çıkartılması; Kopenhag’da yerleşim bölgelerinde sessiz alanların oluşturulması; Stokholm’de bazı bölgelerde trafiğin kısıtlanması destinasyon bazında aşırı turizme karşı alınan önlemlerdir. Ayrıca bunların dışında, yalnızca yerel halk için ayrılmış alanlar, destinasyonların pazarlanmaması, destinasyonlara giriş ve çıkış vergileri, kruvaziyer gemilerine kısıtlama, seyahat vize ücretlerinde artış ve zorlaştırılması vb. öneriler getirilerek aşırı turizmle mücadele edilmek istenmektedir (Avond vd.,

2019, s. 555, s. Goodwin, 2017, s. 15-16; Peeters vd., 2018; Seraphin vd., 2018, s. 376; Cheung ve Li, 2019, s. 1197; Milano vd., 2019, s. 354; Blázquez-Salom vd., 2021, s. 21; Nepal ve Nepal, 2021, s. 1097; Benner, 2019;7).

Ancak UNWTO'nun (2017), Aşırı turizm için, “büyüme düşman değil, büyümeyi nasıl yönetiyoruz” ifadesi, turizmin hem ev sahibi ülke hem de yerel topluluklar için bir fırsat olduğu varsayımını yansıtmaktadır. Bu kapsamda UNWTO, aşırı turizm olgusuna çözümün, uygun destinasyon yönetimine yeniden odaklanılarak turizm sektörü dışındaki ilgili konuların da ele alınmasıyla bulunabileceğini ifade etmiştir (Capocchi vd., 2020, s. 2236). Turizm yönetimine bir yaklaşım olarak ortaya çıkmış olan sorumlu turizm, sektördeki ve genel olarak destinasyonlardaki paydaşların sürdürülebilir turizm gelişimini sağlamak için harekete geçme sorumluluğunu vurgulamaktadır (Xin ve Chan, 2014, s. 25). Nitekim aşırı turizmin yarattığı etkilerin çözümüne bir araç olabilecek sorumlu turizm, doğal dünyanın korunmasının yanı sıra yerel topluluklara faydaların adil ve hakkaniyetli dağılımını benimseyerek (Fennel, 2008, s. 3) turizm faaliyetleriyle ilişkili her türlü zararlı etkiyi en aza indirmeyi amaçlamaktadır (Lee vd., 2017, s. 298).

Bu bilgiler ışığında çalışmada ilk olarak sorumlu turizmin kavramsal çerçevesi ve boyutları ele alınacak; ardından sorumlu turizm eksenli turizm türlerine ve aşırı turizme karşı sorumlu turizm kapsamında getirilen çözüm önerilerine yer verilecektir. Çalışma kapsamında ele alınan konular ile aşırı turizmin neden olduğu olumsuzluklara bir bakış açısı sunmak amaçlanmaktadır.

1. Sorumlu Turizm Kavramı

Sorumlu turizm, turizm literatüründe 1980'lerin başından beri mevcut olan bir kavramdır (Chettiparamb ve Kokkrankal 2012, s. 302). İlk zamanlar, “sorumlu turizm” terimi, alternatif turizm biçimlerini tanımlamak için kullanılmış ve bu süreçte daha çok sürdürülebilir turizm ile eşanlamlı olarak anılmıştır (Sharpley, 2012, s. 404). Ancak zaman içinde kitle turizminin yarattığı olumsuz etkilerin giderek artması, sürdürülebilir turizmin belirsizliği ve operasyonel olmayan karakterine yönelik eleştiriler, sorumlu turizmin ön plana çıkmasında etkili olmuştur (Burrai 2019, s. 998).

Sorumlu turizm; çevre koruma, sosyal refah ve yerel ekonomik faydalar noktasında sürdürülebilir turizm ile benzer hedeflere sahip olsa da aslında kavram olarak farklılık göstermektedir (Farmaki vd., 2014, s. 12). Bu farklılığın temelinde, sürdürülebilirlik kavramının daha çok teori; sorumluluk kavramının ise uygulama olarak kabul edilmesi yer almaktadır (Mihalic, 2016, s. 461). Nitekim sorumlu turizm, sorumluluğu kişilere, kuruluşlara ve işletmelere kaydırması ile bunu açıkça ortaya koymaktadır (Farmaki vd., 2014, s. 11).

Tanım olarak bakıldığında sorumlu turizm kavramı, Government of South Africa Department of Environmental Affairs and Tourism (DEAT) tarafından, “sürdürülebilir kullanım yoluyla çevreye karşı sorumlu olma; yerel toplulukları turizm endüstrisine dahil etme, ziyaretçilerin, sendikaların, sorumlu hükümetin, işçilerin, işverenlerin ve yerel toplulukların emniyet ve güvenliği için sorumluk üstlenme” şeklinde tanımlamıştır (DEAT, 1996, s. 5). Cape Town Deklarasyonu’nda (2002) ise sorumlu turizm, “insanların yaşaması ve insanların ziyaret etmesi için daha iyi yerler yaratan turizm” şekilde ifade edilmiştir. Bir diğer tanıma göre ise sorumlu turizm, ziyaretçiler için daha iyi tatil deneyimi sağlarken, turizm işletmeleri için de iyi iş fırsatları sunmak ve aynı zamanda artan sosyo-ekonomik faydalar ve iyileştirilmiş doğal kaynak yönetimi yoluyla yerel toplulukların da iyi bir yaşam kalitesine ulaşmasına olanak sağlamaktır (Spenceley vd. 2002, s. 8). Genel olarak sorumlu turizm, turizmin tüm zararlı etkilerini en aza indiren ve turizm destinasyonlarına kültür, ekonomi ve çevre açısından katkı sağlayan bir turizm yönetimi yaklaşımı olarak nitelendirilmektedir (Lee vd., 2017, s. 299; Karimi ve Darban Astane, 2022, s. 883).

Goodwin (2011, s. 2) sorumlu turizm fikrinin özünde sorumluluk alma, harekete geçme zorunluluğu olduğunu vurgulamış, ayrıca tüketicilerin, tedarikçilerin ve hükümetlerin de sorumlulukları olduğunu ifade ederek sorumlu turizmi; “turizmi daha sürdürülebilir kılmak için sorumluluk alan herkesle ilgilidir” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde Leslie de (2012, s. 20) sorumlu turizmi; “başkalarına ve çevrelere saygının temel ilkelerine dayanan davranışsal bir özellik” olarak tanımlamıştır. Leslie (2012) ayrıca sorumlu turizm ile “kişinin kendi eylemleri ve dahası işletmenin yönetimi ve işletilmesinde de sorumlu davranmayı” varsaydığını belirtmiştir. Sorumlu turizmi toplumsal bir hareket olarak gören Goodwin (2016, s. 258) kavramı; “bazı ortak ilke ve yaklaşımları paylaşan, ortak bir yön duygusuyla sonuçlanan insan gruplarının maksatlı bir çabası” olarak tanımlamaktadır. Bu durumun aksine Wheeler (2012, s. 96) ise sorumlu turizmi; “uluslararası turizm girdabına kendi yıkıcı katkılarını takdir edemeyen veya kabul etmek istemeyen eğitilmiş orta sınıflar için hoş, kabul edilebilir, ancak tehlikeli derecede yüzeysel, geçici ve yetersiz bir kaçış yolu” olarak görmektedir.

Sorumlu turizmde, sorumlulukların rolünü iyi anlamak ve bunları yerel toplumun yaşam memnuniyetine dönüştürmek esastır (Mathew, P. V. (2021, s. 2). Nitekim Cape Town Deklarasyon’unda (2002) sorumlu turizm; turizmden kaynaklanan olumsuz etkileri en aza indirir; ev sahibi topluluklara sektöre erişimde kolaylık sağlayarak onlara daha iyi ekonomik şartlar yaratır; yerel halkın karar alma sürecine dahil eder; doğal ve kültürel mirasın korunmasına ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunur; turistler ve yerel halk arasında anlamlı

bağlantılar kurar; dezavantajlı gruplar için erişim sağlar; kültürel duyarlılık ile saygı ve güven oluşturur şeklinde karakterize edilmiştir.

Bu çerçevede yerleşik bir turizm araştırma ve uygulama alanı haline gelen sorumlu turizm; tipik olarak yerel topluluklarla ilişki kuran ve bunlara fayda sağlayan, kitle turizminin yarattığı olumsuz sosyal ve çevresel etkileri en aza indiren geniş bir turist etkileşimleri dizisi olarak anlaşılmakta (Caruana vd., 2014, s. 115) ve Birleşmiş Milletler'in 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşmanın vektörlerinden biri olarak görülmesi (Musavengane, R. 2019, s. 787) ile de birçok önemli turizm destinasyonu ve turizm işletmesi tarafından benimsenmektedir (Chettiparamb ve Kokkranikal 2012, s. 307).

2. Sorumlu Turizmin Boyutları

Önceleri sektörde egemen konumunda olan kitle turizminin gelişimi, doğal kaynakların sınırlanması, yaban hayatının zarar görmesi, çeşitli kültürel kimliklere yönelik tehdit ve çevrenin ihmali, turizmin gelişim evresine yerel toplulukların kararlarının dikkate alınmaması gibi sorunlara yol açmıştır (Risteski, Kocevski ve Arnaudov, 2012, s. 376). Nitekim uluslararası turizmin gelişmekte olan ülkelere yayılmasıyla gözlemlenen yıkıcı ve sömürücü uygulamalara bir tepki olarak ortaya çıkan sorumlu turizm, çok sayıda turizm sorununu kapsayıp türlerine göre gruplandırmış ve çözüm üretmeye çalışmıştır (Lee vd., 2017, s. 299). Bu noktada özellikle yerel halk üzerindeki çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkilere ilişkin algısının dikkate alınması, bölgesel turizmin gelişimi için çok önemlidir.

Cape Town Deklarasyonu'nda (2002), üçlü saç ayağı yaklaşımı ile turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel sorumluluklarına dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda sorumlu turizm, üç temel sorun üzerinden; çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere turizm paydaşlarının sorumluluklarını özetlemektedir (Goodwin vd., 2012, s. 399; Isaac, 2013, s. 90; Almeida-García vd., 2016, s. 261; Lee vd., 2017, s. 299; 385, s. Dębicka ve Jastrzābek, 2014, s. 193; Mondal ve Samaddar 2020, s. 229).

2.1. Çevresel Sorumluluk

Turizm endüstrisinin başat girdisi konumunda olan doğal çevre, turizm faaliyetleri için büyük önem ifade etmektedir. Sürekliliğinin sağlanması adına korunması gereken çevrenin, ekonomik faydalar uğruna sınırsızca kullanımı, uzun vadede turistik çevresel kaynakların yok olmasına sebebiyet verecektir (Arıca ve Sönmez Gök, 2019, s. 347). Nitekim yapılan çalışmalar bunu açıkça destekler niteliktedir (Nguyen ve Su, 2021, s. 787; Panwanitdumrong ve Chen, 2021, s. 1). Turizmin doğrudan ya da dolaylı olarak doğal çevre üzerinde neden olduğu olumsuz etkilere bakıldığında; çevresel aşınma ve tahribat, iklim değişikliği,

peyzajın bozulması, çarpık kentleşme, fauna ve floranın tahribatı, mimari yozlaşma, trafik, çöp, hava su, toprak ve gürültü kirliliği vb. şeklinde ifade edilmektedir (Andereck vd., 2005, s. 1073, s. Nunkoo ve Ramkissoo, 2011, s. 981; Ghobadi ve Verdian 2016, s. 533; Veiga vd., 2018, s. 662). Çevre unsurunu merkezine alan sorumlu turizm (Lee vd., 2017, s. 306), çevrede meydana gelen tahribatın önüne geçebilmek için büyük uğraş vermektedir. Bu kapsamda DEAT (2003, s. 21) çevresel sorumluluğun gerçekleştirilmesi için planlama, tasarım, inşaat, arazi yönetimi, flora ve fauna koruması, doğal kaynak kullanımı ve eğitim başlıkları ile bir takım çözüm önerileri ortaya koymaktadır. Yine benzer şekilde Cape Town Deklerasyonu'nda (2002) da çevresel sorumlulukların üzerine durularak belli öneriler sıralanmıştır (Cape Town, 2002, s. 4) Bunlar, s.

- Turizm projelerinin planlama dahil her aşamasında, bölgeye olası çevresel etkilerini göz önünde bulundurup, olumlu olanları artırmak, olumsuzları azaltmak,
- Kaynakların kullanımında sorumlu davranarak, israfı ve aşırı tüketimi azaltmayı amaçlamak,
- Doğal çevrenin çeşitliliğini sürdürülebilir bir şekilde yönetmek ve gerektiğinde restorasyonu için önlemler almak,
- Çevre tarafından desteklenecek uygun turizmin biçimine yer vermek ve ekosistemlere ve korunan alanlara saygılı davranmak,
- Tüm paydaşlar arasında sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitimi teşvik etmek ve farkındalık oluşturmak,
- Tüm paydaşların olanaklarını artırmak ve en iyi uygulamalardan yararlanmalarını sağlamak ve bunun için çevre ve doğayı koruma alanındaki uzmanlar ile bilgi alışverişinde bulunmaktır.

2.2. Ekonomik Sorumluluk

Turizm hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonominin yapısını değiştirme potansiyeline sahiptir. Bir bölgedeki turizmin gelişiminin, yerel topluluklar için hem artıları hem de eksileri vardır. Turizm bir yandan ekonomik büyümeyi hızlandırmakta ve alt ve üst yapılar dahil yerel halka çeşitli kolaylıklar sağlamakta (Jehan vd., 2022, s. 1), diğer taraftan ise istihdam kalitesinin düşmesi, yaşam standartlarının azalması, düşük ve düzensiz gelirin ortaya çıkması, gelir dağılımının eşitsizliği, mülk değerlerinin artması, iş piyasasında ve ekonomik sistemdeki değişiklikler vb. noktasında olumsuzlar yaratmaktadır (Martin vd., 2018, s. 4; Holden vb., 2011, s. 317-318). Turizm sektörünün yarattığı bu denli olumlu ve olumsuz etkiler etkin bir yönetimi zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle etkin ve verimli turizm politikalarının belirlenmesi ve ülkelerin kendine özgü

dinamiklerinin dikkate alınması hem zorlukların aşılmasını ve avantajlardan faydalanılmasını hem de turizme yönelik bir vizyon sunulmasını kolaylaştıracaktır (Çankaya Kurnaz ve Kurnaz, 2022, s. 69).

Ford ve Acott, (2015, s. 2-5) turizmle ilgili en önemli ekonomik sorunlardan birinin sızıntıdan kaynaklı olduğunu, elde edilen gelirin çoğunun ev sahibi destinasyonda kalmayarak dışarı aktarıldığını ifade etmektedirler. Bu kapsamda araştırmacılar sorumlu turizmin, ekonomik sızıntıyı azaltmaya ve ekonomik sürdürülebilirliği desteklemeye yardımcı olabileceği ortaya koyarak bazı yollar önermişlerdir. Bunlar; deneyim ekonomisinin geliştirilmesi, marka bilincinin oluşturulması, sürdürülebilirlik aracılığıyla değer yaratılması, çeşitliliğin artırılarak geçim kaynaklarına dönüştürülmesidir. Sorumlu turizm kapsamında Cape Town Deklerasyonu'nda (2002) belirlenen ekonomik sorumluluklar şunlardır;

- Turizmin geliştirilmeden önce ekonomik etkilerini değerlendirilerek yerel ekonomik kalkınmanın uygun bir biçimi olup olmadığına ilişkin kararlar alınmalı ve turizmin her zaman yerel ekonomik kalkınma için en doğru seçeneğin olmadığı akılda bulundurulmalı,
- Yerel toplulukların bu sürece gerçekten dahil olmasını sağlayarak turizmden en üst düzeyde faydalanmalarına imkân verilmelidir. Mümkün olan her yerde yoksulluk yanlısı stratejilerin benimsenmesi ile yoksulluğu azaltmak için turizm kullanılmalı,
- Destinasyonun değerlerini yansıtacak, tamamlayacak ve ön plana çıkaracak yüksek kaliteli ürünler geliştirilmeli,
- Destinasyonun doğal, sosyal ve kültürel bütünlüğünü yansıtacak ve uygun turizm türlerini teşvik edecek şekilde pazarlanmalı,
- Adil iş uygulamaları benimsenerek adil ücretlendirme ve ödeme yapılması, risklerin paylaşılmasına ve en aza indirilmesine olanak sağlayan ortaklıklar geliştirilmesi ve uluslararası çalışma kurallarına hâkim kişilerin istihdam edilmesi,
- Turizm endüstrisindeki tüm şirketlerin iyi gelişmesi ve sürdürülebilirliğini sağlamak için mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelere uygun ve yeterli desteklerin sağlanmasıdır.

Sorumlu turizm tarafından sağlanan ve yerel halk tarafından algılanan ekonomik sorumluluk, yerel halkın turizm faaliyetleri için daha iyi istihdam olanakları, beceri geliştirme, yaşam standardında iyileşme, yurt içi satın alma ve yerel işletme desteği gibi konularda düşüncelerini güçlendirecek ve yaşam memnuniyetlerine de katkı sağlayacaktır (Mathev, 2021, s. 4). Bunun sonucunda yerel halkın turizme karşı olan tavrı olumlu yönde evirilecektir (Dyer vd., 2007, s. 415).

2.3. Sosyo-Kültürel Sorumluluk

1990'lardan bu yana oluşturulan 35'ten fazla turizm politikası incelendiğinde, politikaların çoğunun çevresel ve sosyal etkilerden ziyade turizmin ekonomik etkilerine odaklandığı görülmektedir (Karimi ve Darban Astane, 2022, s. 887). Ancak turizm, sağladığı ekonomik faydalara nazaran yerel halk üzerinde sosyo-kültürel açıdan çok daha az olumlu etki yarattığı bilinmektedir (Jones ve Wynn, 2019, s. 2544). Turizm, destinasyonlarda yaşayan yerel halkın alışkanlıkları, gelenekleri, sosyal yaşamı, inançları ve değerleri üzerinde bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede bir taraftan yerel halk ile turistler arasında yeni sosyo-kültürel imkanlar yaratırken, diğer taraftan ise yerel halkın yaşamlarının farklı anlarında, kültürel kimliklerini ve sosyal gerçekliklerini tehdit edebilmektedir (Almeida-García, 2016, s. 35). Nitekim bakıldığında sektörünün gelişmesine bağlı olarak toplumun inanç, gelenek ve değerler gibi sosyo-kültürel yönleri etkilenmiştir. Yapılan araştırmalarda turizmin; yerel halk üzerinde kültürün metalaşması, dilin ve sanat eserlerinin kaybedilmesi, mevcut sosyal eşitsizlikleri artması, hastalıkların yayılması, suç, fuhuş, dilencilik, alkol ve madde bağımlılığının artması gibi sosyo-kültürel açıdan birtakım olumsuzluklara sebebiyet verdiği tespit edilmiştir (Goeldner ve Ritchie 2003, s. 303-304, s. Sheldon ve Abenoja, 2001, s. 440; Andereck vd., 2005, s. 1074).

Sorumlu turizm, yaşanan bu sosyo-kültürel sorunların çözümü için, yerel halkın karar alma sürecine dahil edilmesini temel ilkesi edinmiştir. Bu kapsamda yerel halkın karar alma sürecine dahil edilmesi ile; sorunlara alternatif çözümlerin belirlenmesi, yerel bilgi ve becerilerin dahil edilmesi, güvenin geliştirilmesi, çatışmaların azalması, daha adil kararların alınması ve yerel halkta güçlenme ve sahiplenme duygusunun yaratılması dahil olmak üzere birçok potansiyel yarar sağlayabilecektir. Dahası, turizmin gelişim sürecine yerel halkın dahil edilmesi, kalkınmanın uygun olmasını ve toplumun daha geniş bir kısmına fayda sağlamasına yardımcı olabilir. Bu kapsamda sosyo-kültürel sorumluluk hem mevcut nesil hem de gelecek nesiller için artan eşitlik, sosyal uyum, yerel güçlendirme ve sosyal sermayenin inşasını içermesi ile toplum refahını iyileştirmekle ilgilidir (Ford ve Acott, 2015, s. 5). Cape Town Deklarasyonunda (2002), sosyo-kültürel sorumluluğun daha net ortaya konulması için rehber niteliğinde bazı ilkeler belirlenmiştir. Bunlar;

- Yerel toplumun planlama ve karar alma sürecine dahil olması ve yerel toplumun aktif katılımının tam olarak mümkün olabilmesi için gerekli çabalar yerine getirilmeli,

- Turizm projelerinin her aşamasında sosyal alandaki etkiler göz önünde bulundurularak olumlu etkileri artıracak ve olumsuz etkileri azaltacak şekilde planlamalar yapılmalı,
- Turizm bütünleştirici bir sosyal deneyim haline getirilerek, başta savunmasız ve dezavantajlı topluluklar olmak üzere tüm taraflara erişimin eşit bir şekilde sağlanması için çaba gösterilmeli,
- Turizm, başta çocuklar olmak üzere insanların cinsel sömürüsüne karşı mücadele etmeli,
- Gerçekleştirilecek turizm faaliyetleri, sosyo-kültürel çeşitliliği korumak ve vurgulamak için yerel kültüre duyarlı olmalı,
- Turizm yöneticileri, destinasyonlarda sağlık ve eğitimin de geliştirilmesi için destek vermelidir.

Bazı akademisyenler, yerel halkın yaşamlarını ve dolayısıyla turizme karşı tutumlarını bir şekilde etkiledikleri için sosyo-kültürel etkilerinin daha önemli olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle, uzun vadeli desteği sürdürmek amacıyla, değişiklikleri ve yerel halkın bunları nasıl algıladığını takip etmek büyük önem taşımaktadır. Bunu yapmak, turizm faaliyetinin olumlu etkilerini en üst düzeye çıkararak ve olumsuz etkileri azaltan kamu politikalarının tanımlanmasına da yardımcı olacaktır. Genel olarak bakıldığında, olumsuz etkilerin algılanması, yerel halkın turizmin gelişmesine verdiği desteği ve bu faaliyete katılımlarını engelleyecektir. Şayet olumlu etkiler algılanırsa, yerel halkın katılımı artacak ve bu sayede daha uyumlu ve canlı bir destinasyon yaratılacaktır (Martín vd., 2018, s. 4).

Bu çerçevede genel itibari ile çevresel sorumluluk, turizmin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirilmesi ve olumlu etkilerin en üst düzeye çıkarılmasını sağlama çabasıdır (Mathew, 2021, s. 3). Ekonomik sorumluluk, yerel topluluklara fayda sağlayarak ve yerel geçim kaynakları üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirerek turizmin yerel ekonomik kalkınmaya yönelik sorumluluğudur. Sosyo-kültürel sorumluluk ise katılım, bağlılık ve farkındalık yoluyla yerel toplumun güçlendirilmesi ve destinasyonların yerel sanat, kültür ve geleneklerinin korunması ve tanıtımını ifade eder.

3. Sorumlu Turizm Eksenli Turizm Türleri

Turizmden kaynaklı artan sosyal ve çevresel sorunlara yanıt olarak; alternatif turizm, etik turizm, eko-turizm, toplum temelli turizm, yeşil turizm, yumuşak turizm, yoksul yanlısı turizm, jeo-turizm, entegre turizm vb. gibi bir dizi sürdürülebilirlik girişimi turizm literatüründe ortaya çıkmıştır. Sorumlu turizm bu kavramlarla yakından ilişkilidir (Chettiparamb ve Kokkranikal 2012, s. 302). Sorumlu turizm

bir turizm türünden ziyade bir paradigmadır ve çevreye, kültüre ve topluluklara karşı sorumluluk duygusunu ön planda tutan bir iş yapma biçimidir (Mody vd., 2014, s. 113). Bu kapsamda çalışmada sorumlu turizmi daha iyi anlamak adına ilişkili olduğu turizm türlerine aşağıda kısaca yer verilmektedir:

Sürdürülebilir Turizm: Dünya Turizm Örgütü'ne göre sürdürülebilir turizm: “ziyaretçilerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele alan, mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan turizm” dir (UNWTO). Bir diğer tanımda ise sürdürülebilir turizm, biyolojik çeşitlilik, temel ekolojik süreçler, kültürel bütünlük ve yaşam destek sistemlerini korurken, tüm kaynakların ekonomik, estetik ve sosyal ihtiyaçları yerine getirecek şekilde yönetimini sağlayan turizm şeklinde ifade edilmiştir. Sürdürülebilir turizm, gelecekte de benzer faydalar edinme potansiyelini tehlikeye atmadan, günümüzde mevcut sosyal ve ekonomik faydaların en uygun şekilde kullanıldığı, turizmi kalkındırma, yönetim ve diğer turizm faaliyetlerinin geliştirilmesidir (Şen, 2017, s. 97).

Yoksul Yanlısı Turizm: Turizmin yoksulluğu azaltmada önemli bir rol oynayabileceğini vaat eden kavram, aslında “yoksullara net fayda sağlayan turizm” olarak tanımlanmaktadır (Ashley ve Roe 2002, s. 62). Yoksulluk, gelir eksikliğinin ötesinde çok yönlü bir sorundur. Yoksullar sadece gelir ve kaynaklardan değil, fırsatlardan da mahrum kalmaktadır. Bu kapsamda yoksul yanlısı turizmin temel amacı, turizmi öncelikle fırsatların kilidini açmak ve nihayetinde yoksullara fayda sağlamak amacıyla aktif olarak yoksullukla ilişkilendirmek ve yoksulları güçlendirerek kendi kaderlerini yaratmalarına imkân sağlamaktır (Bowden, J. (2005, s. 387).

Toplum Temelli Turizm: Geleneksel turizme bir alternatif olan ve yerel kontrol ve turistik faaliyetlere katılım ile karakterize edilen toplum temelli turizm, turizmi organize etmeye yönelik bir yaklaşımdır (Ruiz-Ballesteros, 2022, s. 1). Toplum temelli turizm; yabancıların geleneklerini, yemeklerini, yaşam tarzlarını ve inançlarını deneyimlemeye davet eden yerel topluluklara yapılan seyahattir. Bu topluluklar, bu turizmin hem etkilerini hem de faydalarını yöneterek, bu süreçte kendi öz yönetimlerini, ekonomik alternatiflerini ve geleneksel yaşam biçimlerini güçlendirmektedir (Sin ve Minca, 2014, s. 96).

Yeşil Turizm: İnsanların boş zaman etkinliklerini çevreye zarar vermek yerine fayda sağlayacak şekilde sürdürmeye teşvik edildiği yeşil veya ekolojik turizm, kırılgan ekosistemlerin korunmasına, nesli tükenmekte olan türlerin ve habitatların desteklenmesine, yerli kültürlerin korunmasına ve sürdürülebilir yerel ekonomilerin geliştirilmesine yardımcı olarak kitle turizminin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayı hedefleyen turizm türüdür (Butcher, 2015, s. 72).

“Yeşil” terimi; sorumlu turizm, geoturizm, yoksul yanlısı turizm vb. kavramlarla da anılmaktadır. Bu kavramlar arasında farklılıklar olsa da temelde hepsi ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilirliği savunmaktadır (Honey ve Krantz 2012, s. 11).

Gönüllü Turizm: Gönüllü turizm, gönüllü destek ve/veya ürünler sunarak sosyo-kültürel kalkınma veya çevrenin korunması yoluyla destinasyon sakinlerinin refahını iyileştirmek amacıyla, destinasyon ve destinasyon sakinleri ile doğrudan etkileşime girmek için bir yere seyahat etmektir (Educational Travel Conference, 2006, s. 19). Başka bir tanıma göre ise gönüllü turizm, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde ortak faydayı en üst düzeye çıkarmak için uluslararası, toplumlar arası ve kültürlerarası iş birliğine dayanan bir turizm biçimi şeklinde ifade edilmektedir. Gönüllü turistler genellikle zamanlarını, bilgilerini, becerilerini veya finansal kaynaklarını diğer insanlara veya nedenlere fayda sağlamak için sunmaktadırlar (Corti vd., 2010, s. 221). Bu kapsamda gönüllü turizm, seyahatin gönüllü hizmetle birleştirildiği fedakâr bir turizm şeklidir (Inversini vd., 2019, s. 4). Yerel halkla doğrudan temas ve gönüllü turizm tarafından sağlanan kültürel değişim, geleneksel turizmin sağladığı etkileşimlerden daha anlamlı ve faydalı olarak yer almaktadır (Corti vd., 2010, s. 222).

Etik Turizm: Etik turizm sürdürülebilirliğin üç temel ilkesinin ötesine geçen bir kavramdır. Turistlerin ve turizm tedarikçilerinin davranışlarının ve tutumlarının sorumluluklarını alması gerektiğini ortaya koymakta ve turizm karar alma sürecinde her paydaş grubuna hakkaniyetli davranılması gerektiğini kabul etmektedir. Yani başka bir deyişle, turist ve turizm tedarikçilerinin davranışlarından kaynaklanan ahlaki sorumlulukları oldu vurgulanmaktadır (Frey ve George, 2010, s. 622).

Kültür Turizmi: Kültür turizmi bir topluluğun, bölgenin veya kurumun tarihi, sanatsal, bilimsel veya yaşam tarzı bakımından sunduklarına tamamen veya kısmen ilgi göstererek motive olmuş ev sahibi topluluk dışından kişilerin ziyaretleri şeklinde tanımlanmaktadır (Silberberg,1995, s. 361). Bu tanıma göre kültürel çekicilikler; müzeler, galeriler, festivaller, mimari, miras alanları, sanatsal performanslar ve yemek, kıyafet, dil ve dinle ilgili cazibe merkezleri olabilir (Stylianou-Lambert, 2011, s. 405). Ayrıca yerel doğal çevreye ve yerel mirasa karşı saygılı olmaya vurgu yapan kültür turizmi, kültürel değerlerin korunması açısından da üzerinde durulan bir turizm şeklidir (Doggett, 1993’ten akt. Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002, s. 7; Frey ve George, 2010, s. 622).

Yavaş Turizm: Yavaş turizm, insanlarla (yani yerel topluluk, arkadaşlarınız, kendiniz); yerler, kültür, yemek, miras ve çevre arasında gerçek ve anlamlı bağlantılar kurmayı içeren bir turizm türüdür. Yavaş turizm kavramının

merkezinde, tatildeyken deneyim hacmine ulaşmaktan daha ziyade deneyimlerin kalitesine odaklanma vardır. Literatür incelendiğinde yavaş turizm dört temel özellik üzerinde yoğunlaşmayı göstermektedir. Bunlar; yavaşlık ve zamanın değeri; varış yerindeki yerellik ve faaliyetler; ulaşım şekli ve seyahat deneyimi ve çevre bilincidir (Lackova ve Rogovska, 2015, s. 4-5).

Genel olarak sorumlu turizm eksenli turizm türlerini özetlemek gerekirse; yeşil turizm ve ekoturizm çevresel yönleri, yoksul yanlısı turizm ekonomik yönleri, toplum temelli turizm, sosyal yönleri dikkate alırken ve alternatif turizm, sürdürülebilir turizmin ilk şeklidir. Sorumlu turizm faaliyetleri ve sürdürülebilir turizm aynı hedefleri izlemektedir. Ancak sorumlu turizm, sürdürülebilir turizme göre daha pratik bir yaklaşımdır (Karimi ve Darban Astone, 2022, s. 883).

4. Sorumlu Turizm Kapsamında Aşırı Turizme Getirilen Çözüm Önerileri

Aşırı turizm sadece bir aşırı kalabalık meselesi değil; aynı zamanda turizmin gelişimi boyunca yerel halkın maruz kaldığı dışlanma, adaletsiz dağılım, çeşitliliğin göz ardı edilmesi ve olumsuz etkiler üzerinde hiçbir kontrolün olmadığı uzun vadeli bir problemdir (Kim ve Kang, 2020, s. 858). Sorumlu turizmin öncelikleri, yerel toplumun çıkarlarının tersine bir durum olduğunda ortaya çıkmakta ve bunu ortadan kaldırmak için mücadele etmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar, yerel halkın sorumlu turizm uygulamalarına yönelik olumlu algılarının destinasyon sürdürülebilirliği ve yerel halkın memnuniyeti üzerinde etkisini ortaya koymaktadır (Mathew ve Sreejesh 2017, s. 88). Bunun yanında sorumlu turizm, destinasyonların taşıma kapasitesinin aşılması gibi çeşitli acil sorunlara da sürdürülebilir bir çözüm olarak görülmektedir (Mathew, 2021, s. 2). Bu kapsamda sorumlu turizm, aşırı turizmin neden olduğu olumsuz etkilere karşı sürdürülebilir bir çözüm olabilir.

Veiga vd., (2018, s. 670) yaptıkları çalışmada aşırı turizme karşı en iyi uygulamaların;

- Yeni teknolojiler ve yönetim sistemleri geliştirmek,
- Kaynak tüketimini azaltmak veya ortadan kaldırmak,
- Geri dönüşüm, çevre dostu ulaşımın kullanımını teşvik etmek,
- Yerel ürünleri kullanmak, kiralamaları düzenlemek, eğitim ve teşvikler sağlamak olduğunu belirtmişlerdir.

Avond vd., (2019, s. 561) ise aşırı turizme karşı daha sorumlu bir turizm sektörü elde etmek adına fauna ve flora açısından sürdürülebilir bir altyapının, turist akışını düzenleyen mevzuatın ve kültürlerarası değişimin (turist ve yerel halk arasında daha fazla etkileşim) yardımcı olabileceğini ifade etmişlerdir. Nepal ve Nepal (2021, s. 1094) ise araştırmalarında aşırı turizme karşı kullanılan en popüler

yöntemin turist vergileri ve giriş ücretleri olduğunu ancak bunun tek başına çözüm için yeterli olmayacağını ifade ederek daha kapsamlı çözümler önermişlerdir. Bu çözümler;

- Yerel halk ve turizm kuruluşları arasında faydaları paylaşmak,
- Kalkınmadan doğrudan etkilenen yerel halk için turizmden elde edilen sosyal ve ekonomik faydaları en üst düzeye çıkarmak,
- Ziyaretçilerin yayılmasını ve akışını yumuşatmak ve bölgelere yaymak,
- Fosil yakıtlara olan aşırı bağımlılığı azaltmak,
- Uzun vadede ise ulusal düzeyde enerji, çevre ve sosyo-ekonomik politikalarla bütünleşik turizm politikalarının oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlamaktır.

Goodwin (2019, s. 113-114) çözümü, arz yönlü girişimler, talep yönlü girişimler ve destinasyondaki etkinliklerin yönetilmesi şeklinde irdemiştir. Mckisney & Company ve Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) ise aşırı turizme karşı mücadeleyi beş boyutta ele almışlardır (Peeters vd., 2018, s. 254-255). Bu çözümler;

- Ziyaretçileri zamana yaymak: Çoğu destinasyonda, belirli sezonlarda, ünlü festivallerin olduğu zaman, haftanın belli başlı günlerinde ve gün içinde belli saatlerde ziyaretçi sayılarının değişkenliğinden kaynaklanan bir rahatsızlık söz konusudur. Bu değişkenliği “düzenlemek” için destinasyonlar yeni yöntemler geliştirmelidir. Bunun akabinde hem topluluklar hem de işletmeler, turizmin sağladığı faydalardan istifade etmeye devam edebilir.
- Ziyaretçileri bölgelere yaymak: Ziyaretçileri bölgelere yaymak onların konut ve az ziyaret edilen alanlara daha eşit dağılmasına yardımcı olarak kalabalık yerlerdeki sıkışıklığı önlenebilir.
- Arz ve talebi dengelemek için fiyatlandırmayı ayarlamak: Fiyatlandırma, talebi arzla daha uyumlu hale getirme noktasında etkili olabilmektedir. Ancak, bir destinasyonun veya bölgenin seyahat maliyetlerini artırmak, ziyaretçi sayısının sınırlanmasına olanak verse de beraberinde hem elit turist sayısını artıracak hem de yerli turistlerin kendi miraslarına erişme noktasında birtakım zorluklar yaratacaktır. Bundan dolayı uygulamadan önce dikkatlice değerlendirilmelidir.
- Konaklama arzını düzenlemek: Kimi destinasyonlar, hem otellerdeki yatak kapasiteleri hem de kısa süreli kiralama da dahil turizm konaklama arzı üzerinde kontrol sağlayarak büyümeyi yönetmektedir.

- Etkinliklerin ve erişimin sınırlandırılması: Yukarıda sayılan çözüm önerileri aşırı kalabalıklaşma kritik bir seviyeye ulaştığında, yeterli olmayabilir. Bu gibi durumlar söz konusu olduğunda, bazı destinasyonlar belirli turistik etkinlikleri sınırlandırmakta ve dahası tamamen yasaklamaktadır.

Genel olarak bakıldığında ise sadece turizm gelişimine niceliksel sınırlar koymak, hem ekonomilerinde turizme ihtiyaç duyan ülkeler için hem de amacı kar elde etmek olan turizm işletmelerinin sürekliliği için çok gerçekçi bir çözüm değildir. Nitekim niceliksel sınırlamalar ne turist davranışını değiştirebilir ne de sürdürülebilir, kültürel ve ekolojik olarak daha duyarlı turizme veya daha yüksek yerel katma değere yol açacaktır. Bunun yerine politika yapıcılar, topluluğun turizm sektörüyle iş birliği içinde hareket ederek, turizm pazarının daha sürdürülebilir ve uzun vadeli kalkınmaya en uygun bölümlerini veya nişlerini belirleyerek (ör. tarım turizmi, kültür turizmi, gastronomi turizmi vb.) teşvik etmelidir. Ancak bu şekilde hareket edilerek hem sorumlu hem de gerçekçi bir sonuca ulaşmak daha muhtemel görünmektedir (Bennver, 2019, s. 8; Blázquez-Salom vd., 2021, s. 20).

SONUÇ

Neredeyse tüm seyahat destinasyonları kitle turizmin yaygınlaşmasını, sürdürülebilir ekonomik büyüme stratejilerinden biri olarak görmüş ve turist sayısını artırmaya çalışmıştır. Ancak son yıllarda, popüler destinasyonlara gelen turist sayısında devam eden hızlı büyüme ve buna bağlı kalabalıklaşma ciddi problemler yaratarak “aşırı turizm” olarak adlandırılan fenomene yol açmıştır. Aşırı turizmin yarattığı bu kalabalıklaşma, beraberinde getirdiği fiziksel çevre üzerindeki sorunlar ve yerel enflasyon ve/veya konutlar üzerindeki baskı yerel halk için belli başlı zorluklara neden olarak günlük yaşamlarını rahatsız etmeye başlamıştır. Bu durum, sadece büyümeye dayalı bir turizm sisteminin sorgulanmasına neden olarak, arzu edilirliliği konusunda önemli kamuoyu tartışmaları yaratmıştır. Nitekim bugün dünyanın en popüler destinasyonlarında, turizm karşıtlığı bir his giderek artmakta ve hem turizm faaliyetlerine hem de turistlere karşı eylemlere yol açmaktadır.

Aşırı turizm sadece bir aşırı kalabalık meselesi değil, yerel halkın ve turistik destinasyonların ekolojik, fiziksel, sosyal, psikolojik veya ekonomik kapasitelerinin aşılması durumunda meydana gelen (Peeters vd., 2018, s. 15; Benner, 2019, s. 4) ve aynı zamanda turist deneyimini de olumsuz etkileyen bir olgudur (Koens vd., 2018). Bu kapsamda aşırı turizm, taşıma kapasitesi veya aşırı kalabalık kavramlarının ötesine geçen gelişmiş bir kavram olarak düşünülebilir. Aşırı turizmi tanımlayan beş kilit nokta vardır. Birincisi, aşırı turizm, içerdiği farklı unsurların algılarına bağlıdır. İkincisi, çok boyutlu bir olgudur. Üçüncüsü, sadece turist sayısına değil, etkilenen destinasyonların, yerel nüfusun ve ziyaretçilerin

özelliklerine bağlı karmaşık bir konudur. Dördüncüsü, ortak paydalar olmasına rağmen, her destinasyon benzersizdir. Beşincisi, kapitalizmin doğasında olan ve eşit olmayan coğrafi gelişmeyle sonuçlanan farklılaşma ve eşitleme süreçleriyle bağlantılıdır, ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliği tehdit etmektedir (Blázquez-Salom vd., 2021, s. 4). Buradan hareketle aşırı turizmin etkilerini ortadan kaldırmanın basit bir çözümünden söz etmek çok mümkün değildir. Çok boyutlu ve herkesi kapsayan bir konuda, çözüm noktasında sadece sınırlamalar ve yasaklamalar ile ancak bir yere kadar yol kat edilebileceği aşıkârdır. Çünkü ülke ekonomilerinde önemli bir yere sahip olan turizmin, sağladığı ekonomik faydalar göz önüne alındığında, bunun nasıl korunacağı büyük bir soru işaretidir. Nitekim gerek turizm işletmeleri gerekse de sektörde çalışanlar bu tür çözümlere daha temkinli yaklaşacaktır. Bu kapsamda aşırı turizmin yarattığı karmaşık sorunları ele almak ve yüksek kaliteli turizmin ihtiyaçlarını karşılamak için, yerel halk da dahil olmak üzere bütün paydaşların iş birliğine dayanan entegre bir planlamaya ihtiyaç vardır. Tamda bu noktada turizm yönetimine bir yaklaşım olarak ortaya çıkmış olan sorumlu turizm, turizm sektöründeki ve genel olarak destinasyonlardaki rol oyuncularının, daha duyarlı ve sürdürülebilir bir turizm gelişimini sağlamak için harekete geçme sorumluluğunu vurgulamaktadır.

Sorumlu turizm, aşırı turizmin tam tersidir (Goodwin, 2019, s. 111). Daha önce de belirtildiği gibi, sorumlu turizm başlı başına bir turizm türü değildir. Destinasyonun ekolojisine, kültürüne ve topluluklarına karşı sorumluluğun öncelikli olduğu bir iş yürütme biçimidir. Bu kapsamda sorumlu turizm, turizm faaliyetlerinden kaynaklı olumsuz ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel etkileri en aza indirmeyi, ev sahibi topluluk için ekonomik faydalar yaratarak genel refah düzeyini artırmayı, doğal ve kültürel mirası koruyarak katkıda bulunmayı, daha iyi turizm destinasyonları yaratmayı ve turistlerin yerel halkla bağlantı kurmasına olanak sağlayarak onlara daha anlamlı bir deneyim sunmayı amaçlamaktadır.

Covid 19 pandemisinin dünya çapında yarattığı ziyaretçi sayılarındaki düşüşün, hemen eski seviyelere gelmesi pek mümkün görülmemektedir. Meydana gelen bu durgunluğu fırsata çevirerek, aşırı turizmin etkilerine karşı sorumlu turizm ilke ve uygulamalarını rehber edinerek, bütün paydaşların ortak hareketi ile daha sorumlu ve sürdürülebilir bir turizm için mücadele edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Almeida-García, F., Peláez-Fernández, M. Á., Balbuena-Vazquez, A. & CortésMacias, R. (2016). Residents' Perceptions Of Tourism Development İn Benalmádena (Spain). *Tourism Management*, 54, 259-274. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.11.007>
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. & Vogt, C. A. (2005). Residents' Perceptions Of Community Tourism İmpacts. *Annals Of Tourism Research*, 32(4), 1 0561076. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2005.03.001>
- Arıca R. & Sönmez Gök N. (2019). Turizmin Çevresel Etkilerine Yönelik Algıların İncelenmesi, s. Turizm Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Alaeddinoğlu, F., Özer, Ö. Ü. S., Şahin, Ö. Ü. S., & Kalay, Ö. Ü. H. A. Turizm Araştırmaları, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Ashley, C. & Roe, D. (2002). Making Tourism Work For The Poor: Strategies And Challenges İn Southern Africa. *Development Southern Africa*, 19(1), 61-82. <https://doi.org/10.1080/03768350220123855>
- Avond, G., Bacari, C., Limea, I., Seraphin, H., Gowreesunkar, V., & Mhanna, R. (2019). Overtourism: A result of the Janus-faced character of the tourism industry. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*. <https://doi.org/10.1108/WHATT-06-2019-0039>
- Benner, M. (2019). From Overtourism To Sustainability: A Research Agenda For Qualitative Tourism Development İn The Adriatic. *Zeitschrift Für Wirtschaftsgeographie= German Journal Of Economic Geography*, 2(64), 74-87. <https://core.ac.uk/download/pdf/211630002.pdf>
- Blázquez-Salom, M., Cladera, M. & Sard, M. (2021). Identifying The Sustainability İndicators Of Overtourism And Undertourism İn Majorca. *Journal Of Sustainable Tourism*, 1-25. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1942478>
- Bowden, J. (2005). Pro-Poor Tourism And The Chinese Experience. *Asia Pacific Journal Of Tourism Research*, 10(4), 379-398. <https://doi.org/10.1080/10941660500363710>
- Burrai, E., Buda, D. M. & Stanford, D. (2019). Rethinking The İdeology Of Responsible Tourism. *Journal Of Sustainable Tourism*, 27(7), 992-1007. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1578365>
- Butcher, J. (2015). Ethical Tourism And Development: The Personal And The Political. *Tourism Recreation Research*, 40(1), 71-80. <https://doi.org/10.1080/02508281.2015.1010360>
- Cape Town (2002). Cape Town Declaration, s. Cape Town Conference On Responsible Tourism İn Destinations. [http://Responsibletourismpartnership.Org/Cape-Town Declarationon-Responsible-Tourism/](http://Responsibletourismpartnership.Org/Cape-Town%20Declarationon-Responsible-Tourism/) (01.09.2022).
- Capocchi, A., Vallone, C., Amaduzzi, A. & Pierotti, M. (2020). Is 'Overtourism' a New İssue İn Tourism Development Or Just A New Term For An Already Known Phenomenon?. *Current Issues İn Tourism*, 23(18), 2235-2239. <https://doi.org/10.1080/13683500.2019.1638353>
- Caruana, R., Glozer, S., Crane, A. & McCabe, S. (2014). Tourists' Accounts Of Responsible Tourism. *Annals Of Tourism Research*, 46, 115-129. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.03.006>
- Chettiparamb, A. & Kokkranikal, J. (2012). Responsible Tourism And Sustainability: The Case Of Kumarakom İn Kerala, India. *Journal Of Policy Research İn Tourism, Leisure And Events*, 4(3), 302- 326. DOI: 10.1080/19407963.2012.711088
- Chung, K. S., & Li, L. H. (2019). Understanding Visitor-Resident Relations İn Overtourism, s. Developing Resilience For Sustainable Tourism. *Journal Of Sustainable Tourism*, 27(8), 1197-1216. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1606815>
- Corti, I. N., Marola, P. N. & Castro, M. B. (2010). Social İnclusion And Local Development Through European Voluntourism: A Case Study Of The Project Realized İn A Neighborhood Of Morocco. *American Journal Of Economics And Business Administration*, 2(3), 221-231. DOI: 10.3844/ajebasp.2010.221.231
- Çankaya Kurnaz S & Kurnaz A. (2022), Major Challenges for EU Tourism Policy, *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales*, Vol 15, No 1/2022, pp. 68-84. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDRI/article/view/1547/2165>

- DEAT (1996). The Development And Promotion Of Tourism In South Africa, White Paper. Government Of South Africa, Department Of Environmental Affairs And Tourism. <https://www.tourism.gov.za/AboutNDT/Publications/TourismWhitePaper.pdf>
- DEAT (2003). Responsible Tourism Handbook. (D. O. Tourism, Dü.) South Africa. <https://www.tourism.gov.za/CurrentProjects/ResponsibleTourism/ResponsibleTourism/ResponsibleTourismHandbook.pdf>
- Debicka, O. & Oniszczyk-Jastrzabek, A. (2014). Responsible Tourism In Poland. In Faculty Of Tourism And Hospitality Management In Opatjka. Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry (P. 189). University Of Rijeka, Faculty Of Tourism & Hospitality Management.
- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. & Carter, J. (2007). Structural Modeling Of Resident Perceptions Of Tourism And Associated Development On The Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28(2), 409-422. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2006.04.002>
- Educational Travel Conference. (2006). Responsible Travel Handbook 2006. Transitions Abroad Magazine. https://www.transitionsabroad.com/listings/travel/responsible/responsible_travel_handbook.pdf
- Farmaki, A., Constanti, P., Yiasemi, I. & Karis, P. (2014). Responsible Tourism In Cyprus: The Rhetoric And The Reality. *Worldwide Hospitality And Tourism Themes*. <https://doi.org/10.1108/WHATT-10-2013-0041>
- Fennell, D. A. (2008). Responsible Tourism: A Kierkegaardian Interpretation. *Tourism Recreation Research*, 33(1), 3-12. <https://doi.org/10.1080/02508281.2008.11081285>
- Ford, A. & Acott, T. (2015). Responsible Tourism: A Guide For Tourism And Sustainability In Small-Scale Fisheries And Agri-Food.
- Frey, N. & George, R. (2010). Responsible Tourism Management, s. The Missing Link Between Business Owners' Attitudes and Behaviour in the Cape Town Tourism Industry. *Tourism Management*. 31, s. 621-628. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.06.017>
- Ghobadi G. J. & Verdian, M. S. (2016). The Environmental Effects Of Tourism Development In Noushahr. *Open Journal Of Ecology*, 6(9), 529-536. DOI: 10.4236/oje.2016.69050
- Goeldner, C.R. & Ritchie, J.R.B. (2003). *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*. 9.
- Goodwin H (2019) Overtourism: Causes, Symptoms And Treatment *Tourismus Wissen – Quarterly April 2019*. 110-114. <https://responsibletourismpartnership.org/wpcontent/uploads/2019/06/TWG16-Goodwin.pdf>
- Goodwin, H. (2011). Taking Responsibility For Tourism (Pp. 1-256). Woodeaton: Goodfellow Publishers Limited. https://www.goodfellowpublishers.com/free_files/fileGoodwinBrochure.pdf
- Goodwin, H. (2016). *Responsible Tourism: Using Tourism For Sustainable Development (2nd Ed.)*. Oxford, s. Goodfellow.
- Goodwin, H. (2017). The Challenge Of Overtourism. *Responsible Tourism Partnership*, 4, 1-19. <https://responsibletourismpartnership.org/wpcontent/uploads/2019/11/Managing-tourism-in-Barcelona.pdf>
- Goodwin, H., Font, X., & Aldrigui, M.. (2012). 6th International Conference on Responsible Tourism in Destination, *Revista Brasileira de Pesquisa em Turismo*. São Paulo, 6 (3), 398-402. <https://www.redalyc.org/pdf/5041/504152256010.pdf>
- Honey, M. & Krantz, D. (2012). Alternative Development Models and Good Practices for Sustainable Coastal Tourism: A Framework for Decision Makers in Mexico. Center for Responsible Travel (CREST), Stanford University, Washington, DC.
- Inversini, A., Rega, I. & van Zyl, I. (2019). Internet representations of voluntourism fail to effectively integrate tourism and volunteering. *Tourismgeographies*. <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1600007>
- Isaac, R. (2014). Responsible Tourism And Development In The Context Of Peace-Building. *International Handbook On Tourism And Peace*. Klagenfurt: Drava, 87-100.

- Jones, P. & Wynn, M. G. (2019). The Circular Economy, Natural Capital And Resilience In Tourism And Hospitality. *International Journal Of Contemporary Hospitality Management*. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2018-0370>
- Karimi & Darban Astane, A. (2022). The Role Of Responsible Tourism On Quality Of Life In Rural Areas Of Gorgan, Iran. *Journal Of Quality Assurance In Hospitality & Tourism*, 23(4), 882-912. <https://doi.org/10.1080/1528008X.2021.1920548>
- Kim, S. & Kang, Y. (2020). Why do residents in an overtourism destination develop anti-tourist attitudes? An exploration of residents' experience through the lens of the community-based tourism. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(8), 858-876. <https://doi.org/10.1080/10941665.2020.1768129>
- Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is Overtourism Overused? Understanding The Impact Of Tourism In A City Context. *Sustainability*, 10(12), 4384. <https://doi.org/10.3390/su10124384>
- Lackova, A. & Rogovska, V. (2015). From Slow Food To Slow Tourism. Accessed July, 27, 2016.
- Lee, H. Y., Bonn, M. A., Reid, E. L. & Kim, W. G. (2017). Differences In Tourist Ethical Judgment And Responsible Tourism Intention: An Ethical Scenario Approach. *Tourism Management*, 60, 298-307. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.12.003>
- Leslie, D. (Ed.). (2012). *Responsible Tourism: Concepts, Theory And Practice*. CABI.
- Macneill, T. & Wozniak, D. (2018). The Economic, Social, And Environmental Impacts Of Cruise Tourism. *Tourism Management*, 66 June, 387–404. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.11.002>
- Martín Martín, J. M., Guaita Martínez, J. M. & Salinas Fernández, J. A. (2018). An Analysis Of The Factors Behind The Citizen's Attitude Of Rejection Towards Tourism In A Context Of Overtourism And Economic Dependence On This Activity. *Sustainability*, 10(8), 2851. <https://doi.org/10.3390/su10082851>
- Mathew, P. V. (2021). Sustainable Tourism Development, s. Discerning The Impact Of Responsible Tourism On Community Well-Being. *Journal Of Hospitality And Tourism Insights*. <https://doi.org/10.1108/JHTI-02-2021-0052>
- Mathew, P. V. & Sreejesh, S. (2017). Impact Of Responsible Tourism On Destination Sustainability And Quality Of Life Of Community In Tourism Destinations. *Journal Of Hospitality And Tourism Management*, 31, 83-89. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2016.10.001>
- Milano, C., Novelli, M. & Cheer, J. M. (2019). Overtourism And Tourismphobia, s. A Journey Through Four Decades Of Tourism Development, Planning And Local Concerns. *Tourism Planning & Development*, 16(4), 353-357. DOI: 10.1080/21568316.2019.1599604
- Mody, M., Day, J., Sydnor, S., Jaffe, W. & Lehto, X. (2014). The Different Shades Of Responsibility, s. Examining Domestic And International Travelers' Motivations For Responsible Tourism In India. *Tourism Management Perspectives*, 12, 113-124. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2014.09.008>
- Mondal S. & Samaddar K. (2021) Responsible Tourism Towards Sustainable Development: Literature Review And Research Agenda, *Asia Pacific Business Review*, 27: 2 229-266. <https://doi.org/10.1080/13602381.2021.1857963>
- Nepal, R. & Nepal, S. K. (2021). Managing Overtourism Through Economic Taxation: Policy Lessons From Five Countries. *Tourism Geographies*, 23(5-6), 1094-1115. <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1669070>
- Nguyen, C. P. & Su, T. D. (2021). Tourism, Institutional Quality, And Environmental Sustainability. *Sustainable Production And Consumption*, 28, 786-801. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.07.005>
- Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (2011). Developing A Community Support Model For Tourism. *Annals Of Tourism Research*, 38(3), 964-988. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.01.017>
- Oklevik, O., Gössling, S., Hall, C. M., Steen Jacobsen, J. K., Grøtte, I. P. & McCabe, S. (2019). Overtourism, Optimisation, And Destination Performance Indicators: A Case Study Of Activities In Fjord Norway. *Journal Of Sustainable Tourism*, 27(12), 1804-1824. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1533020>
- Öztürk, Y. & Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10), 183-195.

- Panwanitdumrong, K. & Chen, C. L. (2021). Investigating Factors Influencing Tourists and Environmentally Responsible Behavior With Extended Theory Of Planned Behavior For Coastal Tourism In Thailand. *Marine Pollution Bulletin*, 169, 112-507. <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2021.112507>
- Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B., & Postma, A. (2018). Research for TRAN Committee – Overtourism, s. Impact and possible policy responses, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels.
- Risteska, M., Kocevskia, J. & Arnaudov, K. (2012). Spatial Planning And Sustainable Tourism As Basis For Developing Competitive Tourist Destinations. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 44, 375-386. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.042>
- Ruiz-Ballesteros, E. (2022). What Community For Community-Based Tourism?. *Current Issues In Tourism*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/13683500.2022.2091982>
- Seraphin, H., Sheeran, P. & Pilato, M. (2018). Over-Tourism And The Fall Of Venice As A Destination. *Journal Of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>
- Sezgin M., Büyükipekçi S. & Kurnaz A. (2021). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerinden Topsis İle Turizm Destinasyonlarının Performanslarının Değerlendirilmesi, Alternatif Turizm Çalışmaları, 85-114, İksad Yayınevi, Ankara.
- Sharpley, R. (2012). Responsible Tourism: Whose Responsibility?. In *The Routledge Handbook Of Tourism And The Environment* (Pp. 404-413). Routledge.
- Sheldon, P. J., & Abenoja, T. (2001). Resident Attitudes In A Mature Destination: The Case Of Waikiki. *Tourism Management*, 22(5), 435-443. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(01\)00009-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(01)00009-7)
- Silberberg, T. (1995). Cultural Tourism And Business Opportunities For Museums And Heritage Sites. *Tourism Management*, 16(5), 361-365. [https://doi.org/10.1016/0261-5177\(95\)00039-Q](https://doi.org/10.1016/0261-5177(95)00039-Q)
- Sin, H. L. & Minca, C. (2014). Touring Responsibility: The Trouble With 'Going Local' in Community-Based Tourism In Thailand. *Geoforum*, 51, 96-106. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.10.004>
- Spenceley, A., Relly, P., Keyser, H., Warneant, P., Mckenzie, M., Mataboge, A. & Seif, J. (2002). Responsible Tourism Manual For South Africa, Department For Environmental Affairs And Tourism, July 2002. Responsible Tourism Manual For South Africa, 2(3). DOI: <https://www.tourism.gov.za/>
- Stylianou-Lambert, T. (2011). Gazing From Home: Cultural Tourism And Art Museums. *Annals of Tourism Research*, 38(2), 403-421. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2010.09.001>
- UNWTO Tourism Highlights, (2017) <https://www.eunwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284419029> (Erişim Tarihi, s. 04.04.2022).
- UNWTO World Tourism Barometer (2020) <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> (Erişim Tarihi, s. 03.04.2022).
- UNWTO. (2018). Overtourism? Understanding And Managing Urban Tourism Growth Beyond Perceptions. Madrid, s. Author. DOI: <https://org/doi/pdf/10.18111/9789284420070>
- Veiga, C., Santos, M.C., Águas, P. & Santos, J.A.C. (2018). Sustainability As A Key Driver To Address Challenges. *Worldwide Hospitality And Tourism Themes*, Vol. 10 No. 6, Pp. 662-673. DOI: <https://doi.org/10.1108/WHATT-08-2018-0054>
- Wheeler, B. (2012). Heritage Tourists: Responsible (F) Or What. *Critical Debates In Tourism*, 286. DOI: <https://doi.org/10.1080/02508281.2009.11081578>
- Xin, T. K., & Chan, J. K. L. (2014). Tour Operator Perspectives On Responsible Tourism Indicators Of Kinabalu National Park, Sabah. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 144, 25-34. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.270>

9. BÖLÜM

AŞIRI TURİZME DÜNYADAN VE TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Gamze TEMİZEL*

GİRİŞ

Son on yılda turizm, sürekli gelişim ve artan çeşitlilikle dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden biri haline gelmiştir. Bugün turizm, iş hacmi ve sunduğu yatırım fırsatları ile uluslararası ticarete önde gelen sektörlerden biri olup aynı zamanda birçok gelişmekte olan ülke için ana gelir kaynaklarından. Ancak turizm çevresel zarar ve kirliliğin kaynağı, sosyo-kültürel yapı için tehdit unsuru, kıt kaynakların yoğun bir kullanıcısı ve toplumda negatif dışsallıkların (Bir mal yada hizmetin üretimini ve tüketimini o malın satıcıları ve alıcıları dışındaki üçüncü kişilere maliyet yüklemesi) potansiyel bir nedeni de olabilmektedir. Bu noktada sürdürülebilirlik kavramı, uygulanabilir herhangi bir turizm geliştirme stratejisinde ele alınması gereken kritik bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir turizm “mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan, ziyaretçilerin, endüstrinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan turizm” olarak tanımlanmaktadır. Turizm gelişirken, kaynakların dengeli kullanımıyla uzun vadede büyümeyi teşvik edebilmek için sürdürülebilir bir yaklaşıma sahip olmalıdır. Sürdürülebilirlik ayrıca yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde desteklenmelidir (World Tourism Organization, 2013).

Dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde yaşamaktadır. 2050 yılına kadar bu oranın %70'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (World Tourism Organization,

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Orcid ID 0000-0001-6576-1634. Kaynak Göster: Temizel, G. (2022). Aşırı turizm dünyadan ve Türkiye'den örnekler. Ş. Ünüvar, G. Temizel (Ed.), *Aşırı turizm* içinde (s. 123-141). Eğitim Yayınevi.

2018). Şehirler yerel halkın yaşantısını sürdürdüğü merkezler olmakla birlikte turizm faaliyetlerine ev sahipliği yapan, turist ve ziyaretçi akımlarının yaşandığı destinasyonların da başında gelmektedir (Çolak vd., 2020). Şehirli nüfustaki artışın yanı sıra artan sayıda turist nedeniyle şehirlerde doğal kaynakların kullanımı artmakta, bu durum çeşitli sosyo-kültürel etkilere neden olarak altyapı, hareketlilik ve diğer tesisler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Hem turistler hem de yerel halkın yararına turizmi en iyi şekilde yönetmek, sektör için her zaman temel bir konu olmuştur. Kent turizminin son zamanlardaki büyümesi, turizmin sosyo-ekonomik faydalarını en üst düzeye çıkaran sürdürülebilir politikalar ve uygulamaları gerektirmektedir. Bununla birlikte doğal kaynaklar, altyapı, hareketlilik, trafik sıkışıklığı ve bölge sakinleri üzerindeki olumsuz sosyo-kültürel etkilerin de üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Turizm ancak hem ziyaretçiler hem de yerel topluluklar dikkate alınarak geliştirilip yönetilirse sürdürülebilir olacaktır (World Tourism Organization, 2018).

Aşırı turizm, son on yılda araştırmacılar tarafından incelenen nispeten yeni bir kavramdır. Kavramsal olarak yeni olmakla birlikte turizmin neden olduğu kalabalıklaşma ve bu durumun özellikle yerel halk ve çevre üzerindeki etkileri uzun yıllardır araştırılmaktadır (Dodds ve Butler, 2019; Goodwin, 2017; İçöz ve Bozkurt, 2021; Koens vd., 2018; Milano vd., 2019). Araştırmacıların pek çoğu aşırı turizmin destinasyonlar ve ev sahibi nüfus üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır (Vagena, 2021; İçöz ve Bozkurt, 2021; Capocchi vd., 2019; Mihalic, 2020; Camatti vd., 2020). Dodds ve Butler (2019)'a göre aşırı turizm, eski bir sorun için yeni bir terimdir. Belirli bir destinasyonda çok fazla sayıda turist sorunu on yıllardır gözlemlenmiş olsa da aşırı turizm kavramı ve sorunu son yıllarda yaygın olarak kabul görmüştür (Dodds ve Butler, 2019, s. 521).

Ulaşım ve iletişim teknolojileri sayesinde göreceli olarak düşen seyahat maliyetleri hem ülke içinde hem de ülkeler arası daha fazla insanın seyahat etmesine izin vermektedir. Günümüzde daha kolay, daha esnek ve daha özgür bir şekilde düzenlenebilen seyahatler sayesinde daha fazla turist, daha geniş bir alana, daha fazla sayıda destinasyona ve daha sık seyahat edebilir konumdadır. Artan teknolojiye paralel kısalan seyahat süreleri sayesinde giderek artan sayıda destinasyona, özellikle de şehir merkezlerine kısa süreli seyahatlerin yapılması kolaylaşmıştır. Bununla birlikte Çin gibi yeni pazarların ortaya çıkması ve orta sınıfın genişlemesi ile seyahat etme yeteneğine ve potansiyeline sahip yeni insan grupları ortaya çıkmıştır (Dodds ve Butler, 2019, s. 520). Bu durum pek çok turistin kolayca ulaşabileceği destinasyonlara aynı zamanlarda yapacakları ziyaretleri arttırmakta ve bu doğrultuda aşırı turizmin oluşmasına neden olmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte sosyal medya ve World Wide Web aracılığıyla bilginin hızlı

yayılması, birçok insanın turistik cazibe merkezleri ve bunlara nasıl ulaşılacağı hakkında bilgi sahibi olmasına olanak sağlayarak bu yerlere yönelik talebi arttırmıştır. Buna ek olarak World Wide Web ve çeşitli sosyal medya platformları belirli yerleşim birimlerine dikkat çekmekte, bu da buraları ziyaret etmek ve bu yerleri ziyaret ettiğinin bilinmesini isteyen sosyal medya kullanıcılarının sayısını arttırmaktadır. Bu artış filmlerin, televizyon programlarının ve hatta müzik videolarının çekildiği, çok sayıda hayranın ve medya bilincine sahip bireylerin de ziyaret etmek istediği yerleri duyurarak bilinirliğini arttıran eğlence endüstrisi tarafından da desteklenmektedir. Bu yerlerde, örneğin Game of Thrones ve Harry Potter filmlerinin bazı sahnelerinin çekildiği Kuzey İrlanda gibi, hızlı bir ziyaretçi artışı gözlemlenmiştir (Dodds ve Butler, 2019, s. 521). Yine bu durum aşırı turizmin oluşma potansiyelini arttırmaktadır.

Aşırı turizm genel anlamda destinasyonlarda bölge sakinlerinin geçici ve mevsimlik turistik ziyaretlerin sonuçlarından muzdarip olduğu, aşırı kalabalığa yol açan ziyaretçi artışını ifade etmektedir. Bu durum yerel halkın yaşam tarzında, olanaklara erişiminde ve genel refahında kalıcı değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Genellikle hafife alınan ancak karmaşık bir konu olan aşırı turizmin, destinasyonlarda doğal peyzaja ve sahillere zarar verdiği, altyapıyı büyük bir baskı altına soktuğu ve yerel halk için emlak piyasasını ulaşılamayacak seviyelere getirdiği (Milano vd., 2018) ve destinasyonların karakterini değiştirerek özgünlüğünün kaybolmasına neden olduğuna dair iddialar mevcuttur (Goodwin, 2017). Özellikle turizmle ilgisi olmayan, yani turizmde istihdam edilmeyen veya ticari olarak turizmle uğraşmayan destinasyon sakinleri, turizmden ve turistlerin varlığından genellikle çok az doğrudan fayda görürler. Bu nedenle artan turist sayısı ve turizmle ilgili gelişmelerin getirdiği sıkışıklığı, rahatsızlığı ve değişiklikleri sıklıkla yaşarlar (Dodds ve Butler, 2019, s. 524).

Aşırı turizm yerel halkın yanı sıra bölgeyi ziyaret eden turistlerin de olumsuz etkilendiği bir durumdur (Goodwin, 2021, s. 919). Uzun zamandır turizm, ziyaret edilen bölgeye ekonomik ve sosyo-kültürel katkıları açısından hem ziyaretçiler hem de yerel topluluklar için faydalı bir faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Ancak, son gözlemler aşırı turizmin bir gerçek olduğunu ve hem ziyaretçiler hem de yerel topluluk için birçok sorun yaratma potansiyeline sahip bir olgu olduğuna işaret etmektedir (İçöz ve Bozkurt, 2021).

Dünya genelinde istihdam yaratan ve gelir getiren sektörlerin başında gelen turizm sektörünün büyümesine engel olmadan aşırı turizmi ve olumsuz etkilerini bertaraf edecek eylem ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece hem aşırı turizmden etkilenen destinasyonların yönetilmesi hem de aşırı turizme maruz kalma potansiyeli taşıyan destinasyonlar için önlem alınması sağlanabilecektir

(Duyar ve Bayram, 2019). Bu; yerel halkın katılımı, yoğunluk yönetimi, mevsimselliğin azaltılması, taşıma kapasitesine ve her bir destinasyonun kendine has özelliklerine saygı duyan dikkatli planlama ve ürün çeşitlendirmesi yoluyla başarılabilir (World Tourism Organization, 2018). Ancak ziyaretçi sayısında bir azalma sağlamak ve yine de arzu edilen bir turist seviyesini koruyabilmek karmaşık ve nadiren iyi yönetilebilen bir sorundur. Pazarlamama (demarketing) aşırı turizmi ve olumsuz etkilerini azaltmak için olası eylemlerin ekonomik açıdan en az zararlı olanıdır. Yöntem turistlere istenmedikleri mesajını vermeden bazı destinasyonlara dolaylı ve kısmen amaçsız ziyaretleri ortadan kaldırır (Dodds ve Butler, 2019, s. 523-525). Venedik'te yerel yönetimin, şehre stratejik noktalara konulan sayaçlar sayesinde günlük 100 bin turist kotası getirerek turistlerden sezona göre 2,5 ila 5 Euro arasında değişen "kente giriş vergisi" adı altında bir ücret talep etmesi pazarlamama uygulamalarındandır (Öztürk, 2020, s. 753). Bununla birlikte çok sayıda turist sorunundan etkilenen tüm destinasyonlarda memnuniyetsizlik gözlemlenmemektedir. Acenteler, işletme sahipleri ve bazı sakinler, özellikle genel olarak yüksek seyreden ziyaretçi sayısında bir düşüşle karşı karşıya kalan kentsel destinasyonlarda çok sayıda turist görmekten memnundurlar (Dodds ve Butler, 2019, s. 522). Ancak bazı destinasyonlarda aşırı turizmden çok yoğun etkilenen yerel halkın turistlere karşı protestolar gerçekleştirdikleri görülmektedir. Özellikle medyada aşırı turizm, yerel halk ve turistler arasındaki ilişkiadaki sorunları temsil eden bir kavram haline gelmiştir (Nilsson, 2020).

Aşırı turizmi engellemek için başvurulabilecek eylemlerden biri de sorumlu turizmdir. Kavram öncelikle insanların yaşaması için, sonrasında onların ziyaret etmesi için daha iyi yerler yaratmak amacıyla turizmi araç olarak kullanmakla ilgilidir. Sorumlu turizmde amaç, turizmi insanlar için kullanmaktır. Sorumlu turizm kavramı aşırı turizmin antitezi olup, turizmin öncelikleri yerel topluluğun çıkarlarını göz ardı ettiği durumlarda başvuru bir kavramdır. Sorumlu turizm, destinasyonun ve yerel halkın turizmden fayda sağlamasını ve turizmin sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmasını hedeflemektedir. Aşırı turizm durumu ise turizmi kullanan destinasyondan ziyade destinasyonu kullanan turizmin bir sonucudur (Goodwin, 2017, s. 10).

2019 yılı sonunda ortaya çıkan COVID-19 salgını, yerelden küresele tüm ölçeklerde turizmi ciddi şekilde etkilemiş ve çoğunlukla seyahat eden insan sayısındaki ciddi düşüş nedeniyle aşırı turizmin oluşmasını engellemiştir. Ancak bu durum aşırı turizm sorununun çözüldüğü veya COVID-19 salgınının gelecekte aşırı turizmin yeniden ortaya çıkmasını ortadan kaldırdığı anlamına gelmemektedir. Bu nedenle aşırı turizmi hafifletici ve önleyici faaliyetlere duyulan ihtiyaç yüksektir (Butler ve Dodds, 2022). Dünya Turizm Örgütü 2022 istatistiklerine

göre uluslararası turizm, Ocak-Mart 2022 döneminde COVID-19 krizinden güçlü bir şekilde toparlanmaya devam etmiştir. Destinasyonlar, 2021'in aynı dönemine göre yaklaşık üç kat daha fazla uluslararası gecelik ziyaretçi ağırlamış ve Avrupa toparlanmaya öncülük etmiştir. Uluslararası varışlar, 2022 yılının ilk çeyreğinde 2021'in ile çeyreğine kıyasla %182 artarak tahmini 117 milyon uluslararası varışa ulaşmıştır. 2022 yılının ilk çeyreğinde yaşanan bu güçlü toparlanmaya rağmen uluslararası turizm 1,5 milyara varan uluslararası turist girişi ile bir önceki yıla göre %4 büyümenin yaşandığı 2019 yılı (Dünya Turizm Örgütü, 2020) seviyelerinin %61 altında kalmıştır (Dünya Turizm Örgütü, 2022).

1. Aşırı Turizmin Destinasyonlar Üzerindeki Etkileri

Şehirler sahip oldukları altyapı ve sundukları eğlence ve kültürel faaliyet imkanları ile “modern turist”e uygun oldukları için başlıca turistik destinasyonlar arasındadır (Dünya Turizm Örgütü, 2018). Turistik açıdan gelişmiş önemli kültürel, doğal ve turistik varlıklara sahip kentler, aşırı turizmden en çok zarar gören destinasyonların başında gelmektedir. Bununla birlikte kültürel alanlar, bazı küçük turizm destinasyonları, kırsal alanlar (Koens vd., 2018, s. 10; Çam ve Çelik, 2022, s. 74), dünya genelinde pek çok anıt, saray, kale, antik kent, kilise, arena, amfi tiyatro, mezarlık, tapınak, köprü, müze, dağ, çöl, orman, deniz, körfez, koy, göl, şelale, ada, traverten, vadi, kanyon (Aylan ve Aylan, 2020, s. 603) milli park ve hatta kutup bölgeleri (Balmford vd., 2015) gibi çekim noktalarında da aşırı turizmin olumsuz etkileri gözlemlenmektedir.

Aşırı turizmin destinasyonlar üzerindeki olumsuz etkileri yoğunlukla çevresel etkiler ve yerel halk üzerindeki olumsuzluklara odaklanmaktadır. Destinasyonlarda turizmin neden olduğu kalabalıklaşma altyapı üzerinde baskı oluşturmakta, trafik sıkışıklığına neden olmakta, yerleşik nüfusun yerel imkanlara ulaşımını zorlaştırmakta, konut kiralalarını ve genel anlamda pahalılığı arttırmakta, yerel dokuyu ve destinasyonların kendine has niteliklerini tahrip etmekte, turistlerin uygunsuz davranışları yerel halkı rahatsız etmekte ve aşırı turizm destinasyonlarda hava, su ve gürültü kirliliğine neden olmaktadır.

Birçok turist ziyaretleri sırasında “yerli gibi yaşamak” ve “otantik ve özgün” bir tatil deneyimine sahip olmak isterken yerel halk, yaşadıkları yerin kendine has niteliklerinin hediyelik eşya dükkanları, kalabalıklar ve tur otobüsleri arasında kaybolduğunu düşünmekte; ayrıca yerel olanaklar ve altyapının turizm nedeniyle baskı altına girmesi ile de sıkıntı çekmektedirler (Milano vd., 2018).

Koens vd. (2018) Avrupa’da 13 şehirde (Amsterdam, Barcelona, Berlin, Copenhagen, Lisbon, Munich, Antwerp, Bruges, Ghent, Leuven, Mechelen, Salzburg, Tallinn) aşırı turizmin yerel halk ve turizm paydaşları üzerindeki etkisini

araştırdıkları çalışmaları sonucunda, aşırı turizmin destinasyonlar üzerindeki etkisini; aşırı kalabalık, turistlerin uygunsuz davranışlarının verdiği rahatsızlık, şehir merkezlerinin ve sık ziyaret edilen diğer alanların turizme açılması, yerleşik nüfus için daha az konut ve aşırı turizmin yerel çevre üzerindeki olumsuz etkileri şeklinde sıralanan başlıklar halinde ifade etmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 1: Destinasyonlarda Aşırı Turizmin Neden Olduğu Sorunlar

Sorun	Etki Türü	Mekansal Dağılım
Şehrin kamusal alanlarında aşırı kalabalık	Sokaklarda, kaldırımlarda, toplu taşıma araçlarında aşırı kalabalık, yoğun trafik ve yerel kimliğin kaybı	Turistik noktalar ve yeni gelişen turistik alanlar
Turistlerin uygunsuz davranışları	Gürültü, rahatsızlık ve yerel kimlik kaybı	Turistik noktalar ve yeni gelişen turistik alanlar
Şehir merkezlerinin ve sık ziyaret edilen diğer alanların turizme açılması	Turistik mağazaların ve tesislerin monokültürü nedeniyle sakinler için imkanların kaybı	Turistik noktalar ve şehir merkezleri
Sakinler Airbnb ve benzeri platformlar nedeniyle yerleşim alanlarının dışına itilmesi	Yerel nüfus için daha az konut, yerel halkta topluluk ve güvenlik duygusunun kaybı	Şehir genelinde, özellikle turistik noktaların yakınında
Yerel çevre üzerindeki baskı	Artan atıklar, artan su kullanımı ve hava kirliliği	Şehir genelinde, limanlar ve yol kavşakları gibi belirli alanların yakınında

Kaynak: Koens vd., 2018, s. 5

Aşırı turizmin yaşandığı başlıca destinasyonların pek çoğunda, ana cazibe merkezleri ücretlendirilemeyecek yerler ve deneyimler olan Barselona'daki La Rambla Caddesi, Venedik'teki San Marco Meydanı ve İzlanda'daki Gullfoss şelalesi gibi kamusal alanlardır. Kamusal alanlar yerel bir makam giriş için ücret almaya karar vermedikçe hem turistler hem de yerel halk için ücretsiz alanlardır. Bu sebeple kamusal alanlar, aşırı kullanıma ve sömürüye karşı savunmasızdır (Goodwin, 2017, s. 7)

Ucuz uçuşların bolluğu, hafta sonlarına ve hatta eskiden egzotik ve uzak yerlere tek gecelik ziyaretlere izin verir olmuştur. Öyle ki, örneğin Macaristan veya Çek Cumhuriyeti'nde bir geceleme, Avrupa'nın başka bir ülkesinde yaşayan turist için kendi ülkesinde bir gece geçirmekten daha ucuz olabilir. Ayrıca, Avrupa'nın birçok ülkesinde iç seyahatin de nispeten daha pahalı olması, uluslararası ucuz uçuşları ve hafta sonu tatillerini daha da cazip hale getirmiştir. Özellikle kişilerin kendi kendilerine organize ettikleri düşük maliyetli tatillerle, nispeten düşük gelirli birçok grup için önceleri finansal ve lojistik olarak imkanlarının ötesinde olan yurtdışı seyahatler daha ulaşılabilir olmuştur. Airbnb gibi çevrimiçi rezervasyon platformları da benzer şekilde turizm konaklama maliyetini düşürmüştür. Turistlerin normalde geleneksel yerleşim alanı olan konutlarda airbnb kiralamaları

ile konaklamaları, özellikle yerel halkı tedirgin eder olmuştur (Butler ve Dodds, 2022). Tüm bu gelişmeler popüler ve kolay ulaşılabilir destinasyonlarda aynı anda pek çok kişinin bir araya gelmesine imkan vermekte ve aşırı turizmin destinasyonlar üzerindeki olumsuz etkilerini ağırlaştırmaktadır.

Aşırı turizm olarak bilinen turizmin olumsuz etkileri, başta ulaşım altyapısını etkilemektedir. Kruvaziyer turizmi, turistlerin şehirlerdeki mekansal ve zamansal yoğunlaşmasına neden olması sebebiyle bu bağlamda özel bir öneme sahiptir. Kruvaziyer gemi tarifelerinin benzerliği, bir kruvaziyer gemisinin bir limanda kalma süresi ve kruvaziyer turizminin mevsimselliği, kruvaziyer turistlerinin bir şehirde geçici olarak yoğunlaşmasının ana nedenleri olarak düşünülebilir (Baumann, 2021). Kruvaziyer turizminin neden olduğu turist yoğunluğu esas olarak turistik çekim noktalarında ve ulaşım altyapısının merkezi düğüm noktalarında gerçekleşmekte ve bu durumun sebebiyet verdiği sıkışıklık yerleşik nüfusu olumsuz etkilemektedir.

Aşırı turizme maruz kalan destinasyonların başında gelen Venedik, Barselona, Roma, Dubrovnik ve Prag gibi kent merkezleri, artan turist sayılarına karşı yerel halkın protestolarının manşetlere taşındığı yerler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Bu tür yerlerin ortak noktası, çoğu turizme dahil olmayan veya en azından doğrudan turizmden yararlanmayan ve aşırılıklara karşı seslerini yükseltmeleri muhtemel, eğitilmiş ve kendini ifade edebilen sakinlerin nispeten yüksek bir oranda yaşadıkları şehirler olmalarıdır. Bu şehirlerde yerel halkın önemli bir kısmı yollar ve park yerleri için, mağazalarda ve iş yerlerinde hizmet almak için, konutlar için turistlerle rekabet etmek zorunda kalmaktan ve şehirlerde çöp, kirlilik, trafik tıkanıklığı ve gürültü gibi pek çok soruna yaptıkları katkıdan dolayı turistlerden rahatsızlık duyduklarını ifade etmektedirler (Dodds ve Butler, 2019, s. 522).

2017 yılından itibaren pek çok destinasyonda turizm büyümesi, aşırı turizm, turizm karşıtlığı ve turizm fobisi hakkında çok sayıda medya raporu ortaya çıkmaya başlamıştır. Aşırı turizmin şehirler üzerindeki olumsuz etkileri karşısında Güney Avrupa'da protestolar ve toplumsal hareketler sayıca artmaktadır. Bu durum turizme karşı Assembly of Neighborhoods for Sustainable Tourism (Sürdürülebilir Turizm için Mahalleler Meclisi) ve Network of Southern European Cities (Güney Avrupa Şehirleri Ağı) gibi aşırı turizme ve bunun yerel sakinler üzerindeki etkisine karşı mücadele eden örgütlerin oluşmasına neden olmuştur (Milano vd., 2018).

2. Aşırı Turizme Maruz Kalan Destinasyonlara Dünyadan Örnekler

Akademik camiada bazı şehirler aşırı turizm ile o kadar karakterize edilmiştir ki “Venedik Sendromu” gibi terimler bu şehirlere ve buralarda yaşanan tahribata atıfta bulunmak için kullanılır olmuştur (Martin vd., 2018). Barselona ve Venedik’in başı çektiği, ardından gelen Dubrovnik, Amsterdam, Hong Kong, Paris, Kyoto, Berlin, Bali, Hawaii, Floransa, Sevilla, Santorini, Mayorka, Lüblüya, Roma ve Reykjavik dünya genelinde aşırı turizme maruz kalan şehirler arasında adlarından bahsettirmektedir (Mihalic, 2020, s. 2; Milano vd., 2018, s. 2; Karahan ve Öztürk 2021; Amore vd., 2020; Alexis, 2017; Kuşcer ve Mihalic, 2019).

Londra, New York veya Mexico City gibi metropollerini yukarıda adı geçen şehirlerden çok daha fazla turist ziyaret etmektedir. Ancak aşırı turizm bugüne kadar büyük metropollerde yaygın olarak görülmemiştir. Bunun nedeni, çok büyük şehirlerde, turistlerin çoğunluğunun, Londra’nın merkezindeki küçük bir bölge veya New York’taki Broadway gibi bu büyük metropollerin nispeten küçük bölümlerine odaklanması ve turistik faaliyetlerin sınırlı sayıda turistik merkezde gerçekleşmesi olabilir. Bu büyük şehirlerin pek çok bölümü turistler tarafından nadiren ziyaret edilmektedir. Bu şehirlerde turizm faaliyetleri, kültürel veya tarihi özelliklerle ilgilenen ziyaretçiler için niş bir formda gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, daha küçük şehir ve kasabalarda, hem turizmin fiziksel varlığından hem de oteller, yeme, içme ve eğlence aktiviteleri ve ulaşım bağlantıları gibi turizmle ilgili gelişmelerden kaçınmak yerel halk için genellikle çok daha zordur (Dodds ve Butler, 2019, s. 522).

Aşırı turizme maruz kalan şehirler arasında Venedik yukarıda da ifade edildiği üzere ön sıralarda yer almaktadır. 1951’de 174 bin olan şehir nüfusu 2012’ye kadar 57 bine kadar düşmüş ve Venedik yerleşik nüfusunun üçte ikisini turizm nedeniyle kaybetmiştir (Goodwin, 2017, s. 15). Venedik’te özellikle tarihi mahallenin düşen yerleşik nüfusuna karşın şehre her yıl 10 milyondan fazla sayıda turist varışı gerçekleşmekte ve bu durum aşırı turizmin ana nedenlerden biri olarak gösterilmektedir. Yoğun turist akınının yaşandığı şehirde ayrıca Airbnb gibi çevrimiçi platformlar aracılığıyla pazarlanan konutlardan kaynaklanan konut eksikliği, şehirde yerleşik nüfusun azalma nedenlerinin başında gelmektedir. Bu sorun, konut fiyatlarının büyük ölçüde artmasına neden olarak, Venedik’i İtalya’daki en pahalı şehir haline getirmiştir. Bununla birlikte lagünün ekolojik hassasiyeti nedeniyle eski şehir ve yakın çevresi, yalnızca artan ziyaretçi kalabalığı nedeniyle değil, aynı zamanda lagünü geçen kruvaziyer gemileri nedeniyle de tehlikede olan bir ekosistemi temsil etmektedir (Seraphin vd., 2018). Kruvaziyer yolcularının şehir üzerindeki etkisi konusundaki endişe artmış ve son yıllarda

kamuoyundaki tartışmalar, şehrin yolcu gemisi terminalinin yerinin değiştirilmesi durumunu gündeme getirmiştir (HOTREC, 2018, s.3).

Venedik'te azalan yerel nüfusa karşılık artan ziyaretçi sayıları nedeniyle şehir yalnızca turistlere hizmet eden bir destinasyona dönüşmüştür. Bu durumun yerleşik nüfus üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle halk “%100 Venedikli” yazan tişörtler giyerek, yerel dükkanlar ise camlarına aynı sloganın bulunduğu etiketler yapıştırarak aşırı turizme tepki göstermişlerdir (URL 2 Aktaran Duyar ve Bayram, 2019).

Aşırı turizm tartışmalarında Barselona'ya sıklıkla atıfta bulunmaktadır (HOTREC, 2018, s.3). 2017 yılına ait bir tahmine göre şehirde 1.625.137 kişilik yerleşik nüfusuna karşılık 30 milyon turistik geceleme gerçekleşmiştir (Milano vd., 2018). Google'da basit bir “Barselona ziyareti” aramasına 280 milyondan fazla yanıt çıkmaktadır. Bireysel turistler için Barselona'ya gezi düzenlemek oldukça kolaydır. Sınırlı zamanı olup şehri birkaç saatte ziyaret etmeyi planlayan turistler için, internette en çekici ziyaret noktalarını kapsayan pek çok rota ve bilgi mevcuttur. Bu türden hızlı ve en popüler ziyaret noktalarına yoğunlaşan ve basitçe ulaşılabilen turizm hareketliliği pek çok insanı aynı anda aynı yerde bir araya getirmekte ve bu durum yerel halk arasında aşırı turizm algısını pekiştirmektedir. Öyle ki sakinler artık Barselona'da aşırı turizm sorununun çalışma koşullarından, ekonomik sorunlardan ve belediye altyapı ve hizmetlerinin durumundan daha önemli olduğunu düşünmektedir (Bourliataux-Lajoinie vd., 2019). Şehirde turizm için mevcut stratejik plan sürdürülebilirlik, yeniden dağıtım, yenilik, uyum ve sorumluluk şeklinde sıralanan beş temel hedefe dayanmaktadır. Plan, ekonomik faaliyetlerin şehirde yerleşik ve ziyaret eden nüfusun hakları pahasına gerçekleşmesini önlemeyi hedeflemektedir (Goodwin, 2019, s. 25).

Dubrovnik, zengin mirası ve doğal güzellikleri ile dünya çapında tanınan bir destinasyondur. Şehir merkezi 1979 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmış ve korunması gereken yaşayan bir miras alanı olmasıyla ünlüdür. 2014 yılı UNESCO raporuna göre şehir, doğal özellikleri üzerinde zararlı etkileri olabilecek tehditlerle karşı karşıya kalmıştır. Son yıllarda şehirde Dubrovnik havalimanı tesislerinin genişletilmesi nedeniyle ticari ve düşük maliyetli uçuşlarda, bunun yanı sıra kruvaziyer turizmde artış yaşanmaktadır. 2014 ve 2018 yılları arasında şehirde 3.1 milyon gecelemeden 4.1 milyona doğru bir yükselme yaşanırken, şehir varışlar 864.000'den 1.272.000'e yükselmiştir (Camatti vd., 2020, s. 893). Eski kentin artan popüleritesi, kruvaziyer turizmdeki artış ve yaygın televizyon dizisi Game of Thrones'un bazı sahnelerinin şehirde çekilmesinin etkisiyle, Hırvatistan'ın kıyı şehri Dubrovnik'e yapılan turistik ziyaretlerdeki artış kalabalıklaşmaya ve aşırı turizme neden olmuştur (Panayiotopoulos ve Pisano, 2019).

42 bin yerleşik nüfusa sahip Dubrovnik'te son on yılda konutların turistlerin günlük kiralmasına uygun bir yapıya dönüşmesiyle şehrin ağırlama kapasitesine 10.000 yatak eklenmiş ve bu durum yerel nüfus için mevcut konaklama stokunu önemli ölçüde azaltmıştır. Şehirde artan turist sayısına paralel yol trafiğinde yaşanan artışla mevcut yol ağı yüksek sezonda kapasitenin izin verdiği %40 ila %60 daha fazla trafikle mücadele etmektedir. Tüm bu gelişmelerle Dubrovnik'te aşırı turizm kontrolden çıkmış durumda olup turizm ile hem endüstri hem de ziyaretçiler hakkında giderek daha olumsuz algılara sahip olan yerleşik nüfus arasında gerilim artmaktadır (Camatti vd., 2020, s. 893). Aşırı turizmin olumsuz etkilerini bertaraf etmek için şehre kabul edilen turist sayısını sınırlama ve şehrin limanına uğramasına izin verilen kruvaziyer gemilerinin kapasitelerine kısıtlama getirme girişimleri gibi önlemler alınmaya çalışılmaktadır (Panayiotopoulos ve Pisano, 2019).

Avrupa şehirleri arasında aşırı turizme maruz kalan bir başka destinasyon da Amsterdam'dır. Nispeten küçük, tarihi ve yoğun nüfuslu Amsterdam şehri, ziyaretçi sayısında hızlı bir artış yaşayarak 2018'de 12 milyon turist ağırlamıştır. 870 bin nüfusa sahip bir şehir olan Amsterdam'a yapılan bu yoğun ziyaretler şehir altyapısı üzerinde baskı oluşturarak yerel sakinlerin tepkisini çekmiştir. 2015 yılında şehir yönetimi, Airbnb ile kısa süreli kiralamaları belirli sınırlar dahilinde etkin bir şekilde yasallaştıran bir anlaşmaya varmıştır. Ancak yine de emlak fiyatları keskin bir şekilde yükselmiştir (HOTREC, 2018, s.3). Yerel yönetim Mayıs 2018'de, ziyaretçilere çöp atmaları, gürültü yapmaları ve kamusal alanda alkol tüketimi nedeniyle para cezasına çarptırılacaklarını hatırlatmak için bir kampanya başlatmıştır. Mayıs 2020'de belediye başkanı şehre “doğru” turisti çekmek, Amsterdam'da “yaşamak, çalışmak ve ziyaret etmek” dengesini koruyarak sürdürülebilir bir anlayışla turizm faaliyetlerine yön vermek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Goodwin, 2021, s. 919). Şehir ayrıca merkezde yeni otellerin faaliyete girmesi ve sadece turistlere yönelik hizmet veren mağazaların yaygınlaşması konusunda sınırlamalar getirmiştir (HOTREC, 2018, s.3).

Aşırı turizm baskısı ile karşı karşıya kalan destinasyonlara bir diğer örnek ise Güney Kore'nin başkenti Seul'de bulunan Ihwa Köyü'dür. Ihwa 2006 yılında Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı'nın yürüttüğü bir proje ile yaklaşık 70 sanatçının duvar resimleriyle renklenerek ulusal ve uluslar arası turistler için popüler bir destinasyon olmuştur. Köy ayrıca doğal ortamıyla ilgi çekicidir. Medya ve sosyal medyanın yoğun ilgisi ile bir zamanlar sessiz ve sakin bir mahalle, popüler ve kalabalık bir turizm destinasyonuna dönüşerek bu durum yerel sakinlerin hayatlarında dramatik değişikliklere yol açmıştır. Avrupa'nın en popüler turistik kentlerinde olduğu gibi, Ihwa köyünde de aşırı turizm yoğunlaşması gürültü, çöp

ve kalabalık gibi sorunlara yol açmıştır. Kamusal sanat projesinin neden olduğu turist akışı, İhwa köyünün dönüşümünü ve köyün turistikleştirilmesi etrafındaki tüm çatışmaları ve sorunları tetiklemiştir (Jang ve Park, 2020).

Aşırı turizme dünyadan bir diğer örnek de Hindistan'ın yüzölçümü bakımından en küçük eyaleti olan Goa'dır. 1960'lı yıllarda gezici Hippiler tarafından keşfedilen destinasyon, Goa Turizm Müdürlüğü'ne göre 1985 yılında 92.667 turist çekmiş, bu sayı 2016'da 680.683'e yükselmiştir. Yerel nüfus sakin, organik ve sürdürülebilir bir turizm alanı inşa etme fikrine sahip güçlü ve dini bir topluluk iken eyalet hükümeti eğlence odaklı turistik faaliyetlere odaklanmıştır. Bu durum halk ve hükümet arasındaki gerilimi arttırmış ve yerel halktan oluşan sivil bir ordu ile özellikle nudist turistlerin varlığına karşı çıkan halk hükümete baskı yapmıştır. Baskılar neticesinde yasaların da desteğiyle eyalette 5 yıldızlı resort otellerin yapımı durdurulmuş ve yolcu uçaklarının Goa topraklarına inişine mani olunmuştur. Eyalette turizm karşıtı bu savaş halen devam etmektedir (Tourism Recreation Research, 2018).

Zahed vd. (2022) İran'da en çok ziyaretçi çeken Abyaneh, Masouleh ve Palangan adındaki üç köyün sakinleri ile yaptıkları yüz yüze görüşmeler ile bu destinasyonlarda aşırı turizm kavramını sorgulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre turizm bölge sakinleri için sosyal sorunlar, psikolojik sorunlar ve sağlık sorunları yaratmaktadır. Bulgular yerel halkın, yerel topluluklar için sürdürülebilir bir ekonomik araç olarak turizm kavramını sorguladığını ve birçok durumda turizme karşı çeşitli protestolarda bulduklarını göstermektedir. Ankete katılanlar ayrıca turizm yetkililerinin aşırı kalabalıklaşmayı yönetemediklerini ve yetkililerin yerel toplumun önceliklerine daha fazla dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Zahed vd., 2022).

İspanya'nın Mayorka adasında bir kıyı destinasyonu olan Alcúdia'da yerel halkın aşırı turizm algıları ile ilgili yapılan çalışma sonuçlarına göre Aşırı turizmin destinasyonun yaşamak için iyi bir yer olarak algılanmasını önemli ölçüde azalttığı ve bölgeden ayrılan yerleşik nüfusun sayısını arttırdığı tespit edilmiştir (García-Buades vd., 2022).

Seul'de geleneksel Kore evleriyle ünlü Bukchon Hanok Köyü sabah erken saatlerden itibaren açık ve ücretsiz olduğu için tur gruplarının güzergahlarına dahil edilmiştir. Bu sayede tur operatörleri hiçbir ücret ödemediği seyahat programlarına değer katarken yerel toplum dar sokaklarda gezinen turistlerin gürültüsü, kalabalık, çöp sorunu ve mahremiyet kaybı gibi olumsuzluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Goodwin, 2017, s. 7; URL 1)

Şehirler, kültürel alanlar, kırsal alanlar, dağ, orman ve ada gibi doğal oluşumların yanı sıra turistik ziyaretlerin yoğun olarak yaşandığı tarihi değerler de aşırı turizme maruz kalmaktadır. Bu yerlere örnek olarak Louvre Müzesi, Petra Antik Kenti, Colezyum, Pekin'deki Yasak Şehir, Prag Kalesi, Diocletian Sarayı ve Brooklyn Köprüsü verilebilir. Aşırı turizmin yaşandığı doğal güzelliklere örnek ise Niagara Şelalesi, Lofoten Adaları, Everest Dağı, Rainbow Dağı, Shek O Plajı, Pamukkale Travertenleri, Antilop Kanyonu, Krka Milli Parkı, Swan Nehri, Maya Körfezi, Kumrat Vadisi ve Toronto'da bulunan High Park gösterilebilir (Aylan ve Aylan, 2020, s. 602). Yoğun turistik ziyaretler ile tahrip olmuş bir başka doğal oluşum da Filipinler'de bulunan Boracay adasıdır. Öyle ki Filipinli yetkililer, plajları temizlemek ve doğal ortamın canlanmasına izin vermek için Boracay'ı altı aylığına kapatma kararı almıştır. Benzer bir önlem Tayland tarafından Phi Phi Leh adasındaki ünlü Maya Körfezi plajı için de alınmıştır (Balmford vd., 2015).

3. Aşırı Turizme Maruz Kalan Destinasyonlara Türkiye'den Örnekler

Aşırı turizm baskısı ile karşı karşıya kalan destinasyonlara Türkiye'den örnekler de mevcuttur. Ülke genelinde bölgesel yoğunlaşmanın yaşandığı çeşitli destinasyonlar olmakla birlikte bu durum genel itibariyle, Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi yerleşik nüfusun turizm karşıtı tavrına neden olacak seviyede değildir. Ancak yine de aşağıdaki örneklerde paylaşıldığı üzere ülke genelinde çeşitli destinasyonlarda aşırı turizmin neden olduğu olumsuzluklardan bahsetmek mümkündür.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021) verilerine göre Türkiye'nin en çok ziyaret edilen şehirlerinin başında gelen İstanbul'a 2019 yılında 14.906.663, 2020 yılında 5.001.981 ve 2021 yılında 9.025.004 yabancı ziyaretçi giriş yapmıştır. 2022 yılının ilk altı ayı için bu rakam 6.755.300 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2021 verilerine göre bir önceki yıla kıyasla yabancı ziyaretçi sayılarında % 80,43'lük bir artış yaşanırken bu rakam zirve yıl 2019 verilerinin %60 gerisinde kalmıştır. 2021 yılı verilerine göre şehir 15.840.900 nüfusa sahiptir. Tarihi yarımada, boğaz çevresi ve adalar İstanbul'un en yoğun turistik çekim noktalarıdır. Genç (2020)'in yürüttüğü bir araştırmanın sonuçları doğrultusunda İstanbul'da aşırı turizm durumu ve bu durumun neden olduğu yerel halkın turizm karşıtı tutumunun kısmen söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Şehir turizm hareketliliğinin sınırlı alanlarda gerçekleştiği bir yapıya sahiptir. Bu durumun temel nedeni, İstanbul'un turistik çekim noktalarının belirli bir alanda yoğunlaşmasıdır. Bu yoğunlaşma turizm yatırımlarının da belirli bölgelerde artmasına neden olarak dengesiz arz dağılımına sebebiyet vermiştir. Bu bölgelerde turizm yatırımları artmış ve bu artış beraberinde emlak fiyatlarında ve tüketim mallarının fiyatlarında artışı getirerek yerleşik nüfus

üzerinde baskıya neden olmuştur. İstanbul genelinde aşırı talebin söz konusu olduğu çekim noktaları Fatih ilçesi'nde Eminönü, Sultanahmet, Balat, Sirkeci, Laleli, Beyazıt, Kumkapı semtleri; Beyoğlu ilçesi'nde Taksim, Karaköy, Tophane, Galata, Cihangir semtleri, Eyüp sınırları içerisinde Eyüpsultan Cami ve Türbesi ile Adalar'dır. Adalar'da özellikle nüfus ve yüzölçümü olarak küçük bir yerleşim alanı olması sebebiyle aşırı talep neticesinde taşıma kapasitesinin aşılmasından kaynaklı başta altyapı sorunu olmak üzere çeşitli olumsuzluklar daha çok hissedilmektedir. Aşırı talebin bir sonucu olarak yerleşik nüfusun adalardan ayrılma eğilimi söz konusudur. İstanbul köklü tarihi sebebiyle bir kültür destinasyonu niteliğindedir. Bununla birlikte mevcut turizm talebinin dörtte birini teşkil eden Arap turistler şehri sağlık ve alışveriş turizmi sebebiyle tercih etmektedirler. Bu nedenle İstanbul'un turistik çekim noktaları belirli alanlara sıkışmış olup bu bölgelerde aşırı turist yoğunlaşmasından kaynaklı sorunlarla mevcuttur. Ancak İstanbul genelinde turizm karşıtı toplumsal hareketler söz konusu değildir. İstanbul'un yüzölçümüyle aldığı turist sayısını kıyaslandığında, aşırı turizm sorununun kritik seviyede olmadığı ve şehrin geneline yansımadağı söylenilebilir (Genç, 2020).

Türkiye'de yerli ve yabancı turistlerin yoğun bir şekilde tercih ettikleri sahil destinasyonlarından biri de Çeşme'dir. Turizmin en önemli gelir kaynağı olduğu ilçede yerleşik nüfusun aşırı turizm algısı organize bir şekilde tepki göstermelerini gerektirecek boyutta değildir. Bununla birlikte yerel halk aşırı turizm talebiyle birlikte artan emlak fiyatları, kiralar ve diğer ürün ve hizmetlerin fiyatlarındaki artıştan şikayetçidir. Yerleşik nüfus ayrıca halka açık kıyıların ücretli plajlara dönüştürülmesinden rahatsızlık duymakta ve özellikle eğlence sektörünün hareketli olduğu Alaçatı'da artan asayiş olaylarından da tedirgin olmaktadır (Bilgiçli ve Yıldırğan, 2022).

Ülkemizde en çok ziyaretçi çeken sahil yerleşimlerinden bir diğeri Muğla'nın dünyaca ünlü ilçesi Bodrum'dur. İlçede en önemli istihdam kaynağı olarak kabul edilen turizm sektörünün neden olduğu yoğun turistik ziyaretler sebebiyle yerel halk aşırı turizm kaygısı yaşamaktadır. Aşırı turizm sebebiyle yerleşik nüfus bölgede konut kira bedellerini yüksek ve alt yapı hizmetlerini yetersiz bulmaktadır (Yumuk ve Altıntaş, 2019).

Yüksel vd. (2020)'nin çalışmaları ile Muğla'nın Ula ilçesine bağlı bir mahalle olan ve yavaş şehir olarak bilinen Akyaka'nın artan tanınırlığı nedeniyle özellikle yaz aylarında yoğun ziyaretçi aldığı ve bu durumun aşırı turizme neden olduğu ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında Akyaka'daki turizm paydaşları ile yapılan görüşmeler neticesinde bölgede aşırı turizmin sürdürülebilir turizm görüşüne uygun olmayan etkilerinin olduğu ifade edilmiştir.

Daha önce ifade edildiği üzere yerleşim alanlarının yanı sıra doğal oluşumlar da aşırı turizme maruz kalan destinasyonlar arasındadır. Aşırı turizm baskısına maruz kalan doğal güzelliklere ülkemizden bir örnek de Pamukkale travertenleridir. Bölgede belirli dönemde gerçekleşen ziyaretçi yoğunluğu ve bilinçsiz kullanım nedeniyle turizmin neden olduğu olumsuzluklar yaşanmaktadır. Etkin bir ziyaretçi yönetim sistemi kullanılamaması nedeniyle travertenleri ziyarete gelen turistlere alanın nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili bilgi aktarılamamakta ve bu durum tahribata neden olmaktadır. Bununla birlikte yoğun ziyaretler nedeniyle bölgede park ve kanalizasyon sorunu gibi pek çok sorun yaşanmaktadır. Bu problemlerin bertaraf edilmesi için sürdürülebilir planlama ve yönetim sistemlerinin uygulanması gerekmektedir (Çetinoğlu ve Meydan Uygur, 2020).

Türkiye’de aşırı turizme maruz kalan doğal alanlardan bir diğeri de Salda Gölü’dür. 2019 yılı istatistiklerine göre bölge bir önceki yılın rakamlarına kıyasla %160’lık bir artışla 1.795.032 kişiyi ağırlamıştır (Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2020). Turistler tarafından hızlı bir artışla tercih edilen bir destinasyon haline gelen Salda Gölü turizmden kaynaklı çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Yazıcıoğlu vd., (2020)’nin yürüttükleri bir araştırmanın sonuçlarına göre Salda Gölü’nde aşırı turizm baskısına neden olan etmeler; bölgeye yönelik abartılı reklam, medya tarafından aşırı çekicilik yaratılması, bölgede konaklama ve yiyecek içecek hizmetlerinin fiyat uygunluğu, buna ilaveten ücretsiz kamp alanı, ziyaretçilerin fotoğraf merakı, gölün doğal güzelliği, bölge halkının misafirperverliği olarak tespit edilmiştir. Gölün özellikle medyada “Türkiye’nin Maldivleri” ve “Mars niteliği taşıması” gibi ifadelerle artan popülaritesi neticesinde ziyaretçi yoğunluğu artmış ve bu durum çevre kirliliği, doğa tahribatı ve kalabalık sorununu beraberinde getirmiştir.

Türkiye’nin yerli ve yabancı turistler için en önemli destinasyonlarından bir diğeri de Kapadokya Bölgesi’dir. 2019 yılı verilerine göre yıllık 4 milyona yakın turist ağırlayan bölge genellikle nisan ve kasım ayları arasındaki dönemi kapsayan sezonda yoğun ziyaretçi trafiği yaşamaktadır. Bozkurt ve Eren (2020) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma ile bölgede ziyaretçi yoğunluğunun dönemsel yaşandığı ve bu yoğunluğun tüm yıla yayılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırma ile ulaşılan bir diğer sonuç da yoğun dönemlerde bölgede turizmden kaynaklanabilecek tahribatı önlemek ve kaynakların sürdürülebilir kullanılmasını sağlamak adına herhangi bir önlem alınmadığıdır. Bölgede turistik geziler genellikle gününbirlik turlar içerisine sıkıştırılmakta ve bu durum aynı anda aynı yerde pek çok turistin bir araya gelmesine ve aşırı turizm baskısına neden olmaktadır. Bölgenin en az üç gün sürecek turlar ile sakin bir tempoda gezilmesine hizmet edecek turlar düzenlenmesi, tur gruplarının müze ve öğren yerlerinde neden

olduğu yoğunluğu önlemek için rezervasyonlu sisteme geçilmesi aşırı turizme karşı alınabilecek önlemler arasında yer almaktadır (Bozkurt ve Eren, 2020).

Doğal güzellikleri, koyuları, tarihi dokusu, mimarisi, kültürel özellikleri ve bağları ile Çanakkale’de bulunan Bozcaada, Türkiye’nin önde gelen turistik destinasyonlarından. Son yıllarda ada, mimari ve kültürel unsurları, doğal güzellikleri ve sosyal medyanın etkisi ile popülerliğini arttırmış ve bu durumun bir sonucu olarak yoğun turist talebinin yaşandığı bir destinasyon haline gelmiştir. 2021 yılı verilerine göre adanın en çok ziyaretçi aldığı yaz aylarında mevcut tesislerde doluluk oranları %100’e ulaşmıştır (URL 3, Kurt, 2021). Adaya yapılan günü birlik ziyaretlerin de yoğun seyretmesi ve destinasyonun ada olması sebebiyle sınırlı yerleşim alanına sahip olması nedeniyle turizm talebine cevap verilmesi noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle yaz ayları ve tatillerde kalabalık nedeniyle aşırı turizm baskısı ile karşı karşıya kalan destinasyonda bu durum yerleşik ada halkının tepkisini çekmektedir. Kurt (2021) tarafından yürütülen bir çalışmanın sonuçlarına göre ada halkı turistlerin neden olduğu gürültü ve kirlilikten yana sıkıntı yaşamaktadır. Ada mimarisinin dar sokaklarında turistlerin gürültülü konuşma ve hareketleri yaşayanlarda rahatsızlığa neden olmaktadır. Yerel halk ayrıca kalabalığın neden olduğu sıkışıklıktan, trafik sorunundan, kısıtlanmadan ve altyapı yetersizliğinden de rahatsızdır. Araştırma sonuçları, turistlerin Bozcaada’ya girişlerini sınırlandırmanın kalabalık sorunu için bir çözüm olabileceğini vurgulamaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yer alan yaylalardan Trabzon’da Uzungöl ve Rize’de Ayder Yaylası turizm merkezleri, özellikle yaz döneminde yoğun ziyaretçi ağırlamaktadır. Doğu Karadeniz’e son yıllarda başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere pek çok ülkeden turist gelmektedir. Buna bir de yerli ziyaretçiler eklendiğinde yılda ortalama 4.5 milyon dolayında yerli ve yabancı turist ziyaret ettiği bölge mevcut talebi karşılayamaz hale gelmektedir (URL 4). Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019 yılı Rize ili turist istatistiklerine göre yerli ve yabancı turist sayısının 1 milyona ulaştığı, Trabzon ili 2019 yılı istatistiklerine göre de bölgeye 1,5 milyondan fazla turist geldiği ve Ayder ve Uzungöl yaylalarının en çok ziyaret edilen yerler olduğu belirtilmektedir. Mutlu (2021)’nin yürüttüğü bir araştırmanın sonuçlarına göre Ayder ve Uzungöl yaylaları bilinirliğinin artması ile yerli ve yabancı turistler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilmekte ve bölgede aşırı turizm sorunu yaşanmaktadır. Artan turistik talebe cevap vermek için yaylalarda kontrolsüz ve plansız turistik yapılaşma nedeniyle her iki bölge de doğal ve kültürel özelliklerini kaybetmeye başlamıştır. Ziyaretçi artışı ile yaylalarda; atık sorunu, altyapı sorunu, kontrolsüz ve kaçak yapılaşma sorunu, betonlaşmanın artması, doğal ve kültürel manzarada görsel kirlilik, çevresel hasar, yaylacılığın kendine has kültürünün

bölgenin turizm sektörüne hizmet etmeye başlaması ile bozulması ve aşırı turist yoğunluğu gibi sorunlar yaşanmaktadır. Araştırma kapsamında ayrıca her iki yaylada da yaşayan yerleşik nüfusun turizmin yarattığı doğal ve çevresel tahribatın farkında olduğu ancak yarattığı ekonomik fayda nedeniyle aşırı turizme karşı olumsuz bir görüşlerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bir destinasyona yönelik ölçsüz talep neticesinde, o bölgeye yapılan ziyaretlerin yoğunlaşmasının neden olduğu kalabalık ve bu durumun yerel halk, alt yapı ve çevre üzerinde yarattığı baskı, diğer bir ifadeyle turizm faaliyetlerinden kaynaklı olumsuzluklar aşırı turizm şeklinde kavramsallaştırılmaktadır.

Aşırı turizm genel olarak kent turizmine hizmet eden destinasyonların sorunu gibi görünse de dünya genelinde nispeten daha küçük yerleşim birimleri, pek çok doğal alan ve kültürel varlıklar da aşırı turizm baskısı ile karşı karşıyadır.

Çok sayıda turist bir çekim noktasına aynı anda gerçekleşen ziyaretleri sonucunda bölgede yaşanan yoğunlaşma temel olarak o bölgede daimi yaşantılarını sürdüren halkın şehrin imkanlarına ulaşmalarını sınırlamaktadır. Bununla birlikte kalabalıklaşma alt yapı üzerinde baskı yaratmakta, trafik sıkışıklığı, kirlilik, gürültü, uygunsuz turist davranışları, pahalılık, konut azlığı, doğal çevrenin tahribatı, yerel dokunun bozulması ve tüm bu olumsuzlukların neticesinde yerleşik nüfusun destinasyondan ayrılmak zorunda kalmasına neden olmaktadır.

Aşırı turizm destinasyonlarda yalnızca yerel nüfusun bir sorunu olmayıp aynı zamanda kalabalık, ziyaretçilerin turistik deneyimlerinin kalitesini azaltmaktadır. Yerel halkın bölgeden uzaklaştığı, yerel dokunun ve doğal çevrenin tahrib olduğu destinasyonlar, özgünlükten uzaklaşmış ve metalaşmış turistik varlıklar olarak ziyaretçilerine standart bir hizmetten ötesini sağlayamayacaktır. Bu sebeple aşırı turizm yerel yönetimlerin, yerel halkın ve yerel deneyimlerin peşinde olan turistlerin ortak sorunudur.

Teknolojik alt yapının desteğiyle hayata geçirilecek ziyaretçi yönetim sistemleri aşırı talebin dengelenmesine, taşıma kapasitesinin aşılmadan çekim noktalarının daha sağlıklı ziyaret edilmesine ve bu sayede artacak ziyaretçi memnuniyetine olanak sağlayacaktır.

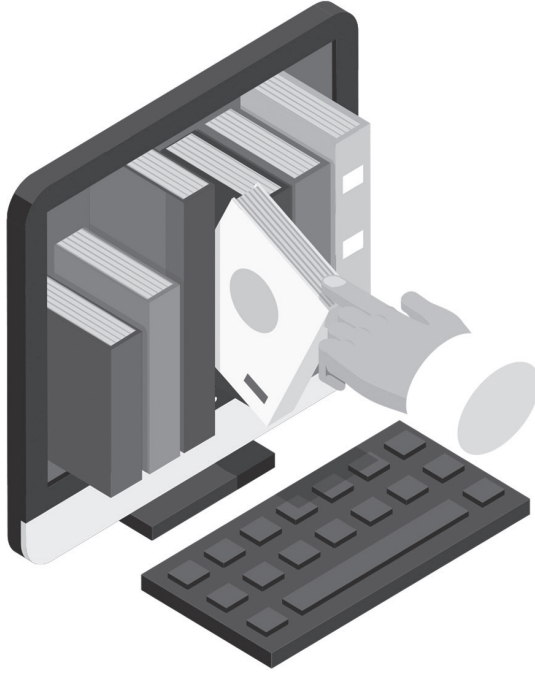
KAYNAKÇA

- Alexis, P. (2017). Over-tourism and anti-tourist sentiment: an exploratory analysis and discussion. *Ovidius University Annals: Economic Sciences Series*, 17(2), 288-293.
- Amore, A., Falk, M. & Adie, B.A. (2020). One visitor too many: assessing the degree of overtourism in established European urban destinations. *International Journal of Tourism Cities*, 6(1), 117-137. <https://doi.org/10.1108/IJTC-09-2019-0152>
- Aylan, S. & Aylan, F. K. (2020). Aşırı turizm kavramının farklı boyutlarıyla incelenmesi: Instagram’da paylaşılan fotoğraf ve yorumların içerik analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(1), 584-607. 10.21325/jotags.2020.566.
- Balmford, A., Green, J. M. H., Anderson, M., Beresford, J., Huang, C., Naidoo, R. Walpole, M. & Manica, A. (2015). Walk on the wild side: Estimating the global magnitude of visits to protected areas. *PLoS Biol*, 13(2), e1002074.
- Baumann, A. C. (2021). On the path towards understanding overtourism – cruise tourism and the transportation infrastructure. *World Leisure Journal*, 63(1), 5-13, DOI: 10.1080/16078055.2021.1887995 Sf 12
- Bilgiçli, İ. & Yıldırğan, R. (2022). Aşırı turizm ve turizm karşıtlığı üzerine bir değerlendirme: Çeşme örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(48), 566-586.
- Bozkurt, İ. & Eren, D. (2020). Aşırı turizm sorunsalı: Kapadokya Bölgesi’ne yönelik bir çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 3090-3107. 10.21325/jotags.2020.753.
- Bourliataux-Lajoinie, S., Dosquet, F. & Del Olmo Arriaga, J. L. (2019). The dark side of digital technology to overtourism: the case of Barcelona. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 11(5), 582-593. <https://doi.org/10.1108/WHATT-06-2019-0041>
- Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2020). <https://burdur.ktb.gov.tr/Eklenti/70451,burdur-il-kultur-ve-turizm-istatistikleri-genelpdf.pdf?0>.
- Butler, R. W. & Dodds, R. (2022). Overcoming overtourism: a review of failure. *Tourism Review*, 77(1), 35-53. <https://doi.org/10.1108/TR-04-2021-0215>.
- Camatti, N., Bertocchi, D., Carić, H. & Borg, J. (2020). A digital response system to mitigate overtourism. The case of Dubrovnik. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 37. 10.1080/10548408.2020.1828230.
- Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M., & Amaduzzi, A. (2019). Overtourism: A literature review to assess implications and future perspectives. *Sustainability*, 11(12), 3303. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/su11123303>.
- Çam, O. & Çelik, C. (2022). Aşırı turizm kapsamında turistlere yönelik olumsuz ifadeler, yapılan eylemler ve bunların turizme yansımalarının değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 66-84 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/cagsbd/issue/70749/1137817>.
- Çetinoğlu, D. & Meydan Uygur, S. (2020). Aşırı turizm sorununa çözüm olarak pazarlamama stratejileri kullanılabilir mi? Pamukkale örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 3008-3026.
- Çolak, O., Kiper, V. & Batman, O. (2020). Ölçüsüz turizm’e (over-tourism) dair kavramsal bir yaklaşım. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 12(23), 620-633. 10.20990/kilisiibfakademik.725031.
- Dodds, R., & Butler, R. (2019). The phenomena of overtourism: a review. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 519-528.
- Duyar, M. & Bayram, M. (2019). Overtourism and tourismphobia: Evolution of host and tourism relationship. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 347-362.
- Dünya Turizm Örgütü, (2018). UNWTO ‘Overtourism’? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Volume 1.

- Dünya Turizm Örgütü, (2020). UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, January 2020, Volume 18, Issue 1.
- Dünya Turizm Örgütü, (2022). UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, May 2022, Volume 20, Issue 3.
- García-Buades, E., García-Sastre, M. & Alemany, M. (2022). Effects of overtourism, local government, and tourist behavior on residents' perceptions in Alcúdia (Majorca, Spain). *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39. 100499. [10.1016/j.jort.2022.100499](https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100499).
- Genç, K. (2020). İstanbul'da aşırı turizm: sivil toplum kuruluşları görüşleri üzerinden yorumlayıcı ve karşılaştırmalı bir araştırma. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Goodwin, H. (2017). The challenge of overtourism. Responsible Tourism Partnership Working Paper. http://haroldgoodwin.info/pubs/RTP*WP4Overtourism01'2017.pdf
- Goodwin, H. (2019). Managing tourism in Barcelona. Responsible Tourism Partnership Working Paper 1, 3rd Edition, <https://responsibletourismpartnership.org/wpcontent/uploads/2019/11/Managing-tourism-in-Barcelona.pdf>
- Goodwin, H. (2021). City destinations, overtourism and governance. *International Journal of Tourism Cities*, 7(4), 916-921. <https://doi.org/10.1108/IJTC-02-2021-0024>
- HOTREC (2018). Putting sustainable tourism on top of the EU policy agenda for the benefits of society. Hospitality Europe, Position Paper on Overtourism.
- İçöz, O. & Bozkurt, Y. S. (2021). Overtourism: blessing or burden?. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 309-319.
- Jang, H. & Park, M. (2020). Social media, media and urban transformation in the context of overtourism. *International Journal of Tourism Cities*, 6(1), 233-260. <https://doi.org/10.1108/IJTC-08-2019-0145>.
- Karahan, S. & Öztürk, Y. (2021). Covid-19 salgını sonrası aşırı turizm: Uluslararası destinasyonlarla ilgili e-haberlerin içerik analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, UTK 2021 Turizm Özel Sayısı, 1371-1385. DOI: [10.31795/baunsobed.1023312](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1023312)
- Koens, K., Postma, A. & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384, <https://doi.org/10.3390/su10124384>
- Kurt, E. (2021). Turizm destinasyonlarındaki yerel halkın gözünden kalabalık ve aşırı turizm: Bozcaada örneği. *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- Kušcer, K. & Mihalic, T. (2019). Residents' attitudes towards overtourism from the perspective of tourism impacts and cooperation—the case of Ljubljana. *Sustainability*, 11(6), 1823. <https://doi.org/10.3390/su11061823>
- Martin, J. M., Martinez, J. M. G. & Fernández, J. A. S. (2018). An analysis of the factors behind the citizen's attitude of rejection towards tourism in a context of overtourism and economic dependence on this activity. *Sustainability*, 10, 2851, <https://doi.org/10.3390/su10082851>
- Mihalic, T. (2020). Conceptualising overtourism: A sustainability approach. *Annals of Tourism Research*, 84, ISSN 0160-7383, <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.103025>.
- Milano, C., Cheer, J. M. & Novelli, M. (2018). Overtourism: a growing global problem, *The Conversation*, 18, 1-5, <https://theconversation.com/overtourism-a-growing-global-problem-100029>
- Milano, C., Cheer, J. M. & Novelli, M. (2019). Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism, CABI: Wallingford.
- Mutlu, E. (2021). Doğu Karadeniz'deki doğal turistik alanlarda aşırı turizm sorunu: Ayder ve Uzungöl örnekleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.

- Nilsson, J. (2020). Conceptualizing and contextualizing overtourism: the dynamics of accelerating urban tourism. *International Journal of Tourism Cities*, 6(4), 657-671.
- Öztürk, Y. (2020). Turistik destinasyonlarda talep yönetimi ve demarketing uygulamaları. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 746-757.
- Panayiotopoulos, A. & Pisano, C. (2019). Overtourism dystopias and socialist utopias: Towards an urban armature for Dubrovnik. *Tourism Planning & Development* 16(4), 393-410, <https://doi.org/10.1080/21568316.2019.1569123>
- Seraphin, H., Sheeran, P. & Pilato, M. (2018). Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 9, 374-376. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>
- Tourism Recreation Research, (2018). Is over-tourism the downside of mass tourism?, 43(4), 415-416, DOI: 10.1080/02508281.2018.1513890.
- URL1: <http://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/Article.aspx?aid=3023439>. Erişim Tarihi: 16.08.2022
- URL 2: <https://www.venessia.com/adesivi/>. Erişim Tarihi: 16.08.2022
- URL 3: www.bozcaada.bel.tr. Erişim Tarihi: 16.08.2022
- URL 4: <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/karadenizde-uzungol-ve-aydere-alternatif-yer-arayisi, tWtuK3as4UiURzFwIbBbjQ/Lgj5uxDF4UyXrRbUcBqGiQ>. Erişim Tarihi: 16.08.2022
- Vagena, A. (2021). Overtourism: Definition and impact. *Academia Letters*, Article 1207. <https://doi.org/10.20935/AL1207>.
- World Tourism Organization, UNWTO (2018). Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality; NHTV Breda University of Applied Sciences; and NHL Stenden University of Applied Sciences, Overtourism?–Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420070>
- World Tourism Organization, UNWTO (2013). Sustainable Tourism for Development Guidebook - Enhancing capacities for Sustainable Tourism for development in developing countries, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284415496>.
- Yazıcıoğlu, İ., Alphan, E. & Onur, M. (2020). Aşırı turizm kapsamında tripadvisor yorumları üzerine nitel bir inceleme: Salda Gölü örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8, 505-522. [10.21325/jotags.2020.701](https://doi.org/10.21325/jotags.2020.701).
- Yumuk, Y. & Altıntaş, V. (2019). Bodrum’da yaşayan yerel halkın kentsel yaşam kalitesi algılarının aşırı turizm (overtourism) kapsamında değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, Özel Sayı, 90-102.
- Yüksel, F., Ön Esen, F., Kılıç, B. & Akçay, S. (2020). Paydaşların gözüyle yavaş şehir Akyaka’da aşırı turizm. *Turizm Akademik Dergisi*, 7(1), 257-268.
- Zahed Ghaderi, Mult C. Michael Hall, Chris Ryan, (2022). Overtourism, residents and Iranian rural villages: Voices from a developing country. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 37, 100487, ISSN 2213-0780. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100487>.

TÜM ÜNİVERSİTE DERS KİTAPLARI VE AKADEMİK KİTAPLAR KİTAPMATİK'DE!

ilk okuyan siz olun
kitapmatik
internetteki kitapçınız

 /KİTAPMATİK | WWW.KİTAPMATİK.COM.TR